

Kosovo

Okvir za rodnu ravnopravnost

SWEDEN

Finansirano od: Švedske

Rodni Profil Zemlje

**ANALIZA RODNIH RAZLIKA NA SVIM
NIVOIMA NA KOSOVU**

Autori:

Ulf Färnsveden
Ariana Qosaj - Mustafa
Nicole Farnsworth

Kontrola kvaliteta:

Anja Taarup Nordlund

POSLOVODNI BROJ: GE 16
APRIL / 2014

ORGUT Consulting AB
Svartmangatan 9, 111 29 Stockholm, Sweden
Tel +46 8 406 7620, Fax +46 8 21 02 69
E-mail: framework@orgut.se
Registration No: 556177-9538

ORGUT

ZAHVALNICA

Istraživački tim bi voleo da oda svoju zahvalnost svim institucijama, zvaničnicima, predstavnicima građanskog društva, poslovnim subjektima i međunarodnim akterima koji su dali svoj ljubazan doprinos izradi ovog izveštaja. Takođe upućujemo našu zahvalnost Ambasadi Švedske, Agenciji za rodnu ravnopravnost pri Kabinetu premijera Republike Kosovo, Kancelariji Evropske unije i agencijama UN-a na njihovim savetima i podršci. Cenimo njihov smislen doprinos kao i priloge svih drugih datim okvirnim nalazima i nacrtu izveštaja. Posebna zahvalnost ide Anji Taarup Nordlund za kontrolu kvaliteta i Nertili Qarri-Gërguri za dragocenu logističku podršku i pomoć tokom prevoda.

Gledišta izneta u ovom izveštaju pripadaju autorima i ne odražavaju nužno stavove Ambasade Švedske ili Orgut Consulting.

SADRŽAJ

PREGLED IZVEŠTAJA	7
UVOD	10
METODOLOGIJA	10
NALAZI	11
1) Nacionalni okvir: Politike, strategije i inicijative.....	11
Druge inicijative i strategije	12
Izazovi i mogućnosti	12
2) Pregled ključnih aktera.....	13
Vladine institucije i javni službenici	13
Građansko društvo.....	16
Međunarodni akteri	17
Privatni sektor.....	18
Izazovi i mogućnosti	18
3) Vladavina prava, pravosuđe i ljudska prava.....	18
Kriminal, vladavina prava i popravna služba	18
Imovinska i ostavinska prava	18
Zakon o radu.....	19
Ljudska prava, prinudni povratak i reintegracija.....	19
Manjinska prava	20
Prava lica sa invaliditetom	20
Prava osoba LGBT	20
Izazovi i mogućnosti	20
4) Politička situacija	21
Zakonski okvir.....	21
Rodna ravnopravnost na nacionalnom nivou	21
Rodna ravnopravnost na opštinskom nivou	22
Rodna ravnopravnost u okviru vodećih političkih stranaka	22
Rodna ravnopravnost u javnim službama.....	24
Izazovi i mogućnosti	24
5) Socio-ekonomska situacija.....	25
Rodne uloge u formalnoj privredi	25
Uloge muškaraca i žena u neformalnoj privredi.....	25
Situacija oko siromaštva iz rodne perspektive	26
Ulazak na tržište rada zapošljavanjem i otvaranjem preduzeća	26
Odnosi u domaćinstvima	27
Obrazovanje.....	27
Zdravlje	27
Izazovi i mogućnosti.....	27
6) Rodno zasnovano nasilje i bezbednost.....	28
Nasilje u ime časti	28
Rodno zasnovano nasilje u konfliktu	28
Seksualno nasilje, uključujući silovanje.....	29
Genocid na rodnoj osnovi.....	29
Nasilje u porodici, uključujući rano stupanje u brak	29
Trgovina ljudima za seksualnu eksploataciju.....	30
Seksualno uznemiravanje	30

Sigurnost i bezbednost.....	31
Nasilje usled seksualne orijentacije.....	31
Nasilje nad licima sa invaliditetom	31
Nasilje nad decom u institucijama.....	31
Prevenција.....	31
Zaštita, rehabilitacija i reintegracija	32
Izazovi i mogućnosti	32
7) Sektori	32
Ekonomika rodne ravnopravnosti.....	33
Životna sredina i seoski razvoj.....	33
Poljoprivreda	33
Voda i kanalizacija	33
Sigurnost hrane i ishrana	34
Prevoz i infrastruktura	34
IKT	34
Energija	34
Sport	34
Rod i mediji.....	35
Izazovi i mogućnosti	35
Aneks 1. Statistike.....	36
Ključni akteri	36
Kosovska policija	36
Tužilaštvo	37
Mediji	40
Centralna banka Kosova.....	41
Ljudska prava i pravosuđe.....	41
Državljanstvo, tražioci azila i povratak	41
Političko učešće i odlučivanje	43
Međunarodni akteri	43
Narodna skupština	43
Vlada	44
Rodna ravnoteža po političkoj stranci	52
Rodna ravnoteža po opštini	53
Rodno zasnovano nasilje	55
Trgovina ljudima	55
Nasilje u porodici	57
Drugi potencijalni vidovi RZN-a.....	59
Socio-ekonomska situacija	60
Neformalni rad	60
Obrazovanje.....	62
Sektori.....	66
Aneks 2. Učesnici u istraživanju	67
Bibliografija.....	72
Završne note	77

SKRAĆENICE

ARR	Agencija za rodnu ravnopravnost
CEDAW	Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena
CRDP	Centar za istraživanje, dokumentovanje i objavljivanje
CSR	Centar za socijalni rad
D4D	Demokratija za razvoj
ECMI	Evropski centar za manjinska pitanja na Kosovu
EK	Evropska komisija
EOŽ	Ekonomsko osnaživanje žena
EPLO	Evropska kancelarija veze za mirovne procese
EU	Evropska unija
EULEX	Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu
GGD	Grupa žena poslanica (<i>Grupi i Grave Deputete</i>)
GIS	Glavni izvršni službenik
GZRR	Grupe za zalaganje za rodnu ravnopravnost
IKS	Kosovska inicijativa za stabilnost
IKT	Informaciono-komunikaciona tehnologija
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
JINP	Jedinica za istragu nasilja u porodici (Kosovska policija)
JLJP	Jedinica za ljudska prava
KAS	Kosovska agencija za statistike (ranije Zavod za statistiku Kosova, ZSK)
KBS	Kosovske bezbednosne snage
KCSS	Kosovski centar za bezbednosne studije
KDU	Kancelarija za dobro upravljanje, ljudska prava, jednake mogućnosti i rodna pitanja
KGSC	Kosovski centar za rodne studije
KIP	Kosovski institut za pravosuđe
KIPRED	Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike
KPr	Kabinet premijera
KP	Kosovska policija
KPRR	Kosovski program za rodnu ravnopravnost
KtK	Kvinna till Kvinna
LGBT	Lezbijka, gej, biseksualna i transrodna osoba
MDRI	Mental Disability Rights International
MER	Ministarstvo ekonomskog razvoja
MJU	Ministarstvo javne uprave
MLU	Ministarstvo lokalne uprave
MONT	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju
MPŠSR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MSP	Mala i srednja preduzeća
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MŽK	Mreža žena Kosova
NAAC	Nacionalni albansko-američki savet
NDI	Nacionalni demokratski institut
NP	Nasilje u porodici
NVO	Nevladina organizacija
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
OGD	Organizacija građanskog društva
OHCHR	Kancelarija visokog komesara za ljudska prava
ORP	Odbor za razvojnu pomoć
OSR	Odeljenje za socijalni rad
OSRR	Opštinski službenik za rodnu ravnopravnost

OUJS	Odeljenje za upravu javnom službom
PVPT	Zaštita žrtava, sprečavanje trgovine ljudima
ROB	Rodno odgovorno budžetiranje
RROGRAEK	Mreža organizacija Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu
RZN	Rodno zasnovano nasilje
Sida	Švedska agencija za međunarodni razvoj
SOR	Srednjeročni okvir rashoda
SPGS	Specijalni predstavnik generalnog sekretara
SPP	Služba za pravnu pomoć
SRR	Službenici za rodnu ravnopravnost (u ministarstvima)
SSK	Sudski savet Kosova
SZO	Svetska zdravstvena organizacija
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Program za razvoj Ujedinjenih nacija
UNFPA	Fond za stanovništvo Ujedinjenih nacija
UNHCR	Kancelarija visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice
UNICEF	Fond za decu Ujedinjenih nacija
UNMIK	Misija privremene administracije Ujedinjenih nacija na Kosovu
UNSCR	Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija
USAID	Agencija Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj
ZRR	Zakon o rodnoj ravnopravnosti
ZZNP	Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

PREGLAD IZVEŠTAJA

Ovaj Rodni profil zemlje izrađen za Kosovo ima ambiciozan cilj da izvrši analizu rodni razlika na svim nivoima kada govorimo o nacionalnim okviru, ključnim akterima, vladavini prava, pravosuđu, ljudskim pravima, politici, socio-ekonomskoj situaciji, rodnom nasilju i drugim sektorima. Sprovedeno u periodu od januara do aprila 2014. godine, istraživanje je obuhvatalo intervjue sa ključnim akterima, fokus grupe i grupne intervjue sa 197 predstavnika različitih vladinih institucija na opštinskom i nacionalnom nivou, organizacijama građanskog društva (OGD-i), međunarodnim akterima, akademskim sektorom, medijima i privatnim sektorom. Kabinetsko istraživanje zasnivalo se na postojećim kvantitativnim (statistike) i kvalitativnim podacima. Ključno ograničenje bilo je kratak vremenski okvir, posebno imajući u vidu širok raspon oblasti koje je tim trebalo da prostudira.

Nacionalni okvir i ključni akteri

Kosovo ima prilično sveobuhvatan pravni okvir i nekoliko mehanizama uspostavljenih za postizanje rodne ravnopravnosti. Primena je i dalje izazov. Postoje mnogobrojne strategije koje predviđaju i sprovode pravne obaveze institucija. Međutim, akcioni planovi retko se međusobno proveravaju sa drugim akcionim planovima, što potencijalno dovodi do njihovog preklapanja. Uz strategije se retko izdvajaju dovoljna finansijska sredstva za njihovu primenu. Vladine institucije na svim nivoima po svemu sudeći ne shvataju kako da normiraju rodna pitanja u svom radu. Službenici za rodnu ravnopravnost u sklopu ministarstava i opština su marginalizovani; mali broj istih je ikada uključen u planiranje programa, izradu budžeta, ocenu uticaja i/ili analizu nacrtu zakona ili politika iz rodne perspektive. Drugi akteri kao što su ženski OGD-i retko se konsultuju od strane međunarodnih aktera aktivnih na Kosovu pri utvrđivanju ovih prioriteta. Kako bi se primenili mnogobrojni kosovski zakoni, strategije i akcioni planovi, i kako bi se ojačali aktuelni mehanizmi, vlada treba da izdvoji veću finansijsku podršku. Procesi integracije u EU mogu usloviti Vladu Kosova, podstičući je da primeni postojeće zakone i politike.

Vladavina prava, pravosuđe i ljudska prava

Kosovo se suočava sa velikim izazovima kada govorimo o vladavini prava, u rasponu od korupcije u javnom i privatnom sektoru, slabog uručivanja sudskih presuda, lošeg izvršenja ugovora i slabe primene zakona, uključujući i obeštećenje za povredu prava žrtava. Uprkos *de jure* jednakosti između muškaraca i žena, i dalje se nastavlja *de facto* diskriminacija žena. Žene po svemu sudeći imaju manji pristup pravosuđu, ostvarivanju pravnih lekova zagarantovanih zakonom i obeštećenju za zločine koje su pretrpele. Iako je manje vidljivo, isti šabloni po svemu sudeći postoje i za lezbijke, gej, biseksualne i transrodne (LGBT) osobe, koje se suočavaju sa diskriminacijom na svim nivoima: društvenom, porodičnom i državnim. Lica sa invaliditetom i pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana (posebno žene) suočavaju se sa nekoliko povreda njihovih prava. Delotvorno ostvarivanje prava žena u određenoj meri pogođeno je posebno patrijarhalnim običajima i tradicijama, koji su posebno ojačani slabom vladavinom prava. Ponovo, proces integracije u EU prilika je da se kosovske institucije uslove da u potpunosti zaštite ostvarivanje ovih prava.

Pokazatelji ljudskih prava	Žene	Muškarci
Maloletni osumnjičeni za krivična dela	2-4%	96-8%
Vlasnici imovine	7.9%	83.4%
Repatrišana lica (2010)	22%	78%

Politička situacija

ZRR poziva na to da žene i muškarci zauzimaju najmanje 40% funkcija na svim nivoima odlučivanja. Međutim, ovo nije usklađeno sa Zakonom o opštim izborima u Republici Kosovo i sa Zakonom o lokalnim izborima na Kosovu, koji i dalje pozivaju na učešće od 30%. Uprkos poboljšanjima, žene su i dalje nedovoljno zastupljene kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu u procesima odlučivanja na svim nivoima. Ovo je posebno tačno za žene iz manjinskih etničkih grupa i žene sa invaliditetom. Većinu odluka donose muškarci – lideri političkih stranaka, a u većini istih ne postoji unutrašnji

Političko učešće	Žene	Muš.
Predsednika (ikada)	1	5
Premijera (ikada)	0	6
Zamenika premijera	1	4
Ministara	1	17
Zamenika ministara	1	34
Ambasadora	6	16
Poslanika	40	80
Predsedavajućih skupštinskih	1	8
Gradonačelnika	1	32
Opštinskih direktora	4.4%	94.6%
Odbornika	34%	66%
Javnih službenika	38%	60%

demokratski proces odlučivanja. Dok neke stranke obraćaju veću pažnju na rodna pitanja u svojim političkim platformama u mnogo većoj meri od ostalih, sve one bi mogle dalje normirati rodna pitanja. Stranke nemaju mehanizme da se konsultuju i da pridobiju doprinose žena i muškaraca birača. Vladine politike u vezi sa ulaganjem u infrastrukturu mogu takođe podriti pristup kvalitetnim javnim uslugama, posebno za žene.

Socio-ekonomska situacija

Socio-ekonomska situacija je izazovna. Nijedna zemlja u Evropi nema tako malo žena na formalnom tržištu rada (učestvuje 18% žena, u poređenju sa 55% muškaraca). Mnogi mladi ljudi ne studiraju niti rade. Mali broj žena koje rade ne uspevaju da se popnu do rukovodećih funkcija u istoj meri kao i muškarci; većina njih ostaje na nivou administracije. Na čelu manje od 10% preduzeća nalaze se žene ili su ista u vlasništvu žena a samo 3% svih kredita ide ženama. Manji broj preduzeća u vlasništvu je žena (8%). Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu nema važeći plan zapošljavanja a Plan za ekonomsko osnaživanje žena za period od 2011-2013. godine nije ostvario vidljive rezultate usled nedovoljnih finansijskih sredstava. Gledajući napred, Kosovo ima mogućnosti za ekonomski napredak: najmlađe stanovništvo u Evropi i potencijal za razvoj. Međutim, na tržište rada treba da uđe veći broj ljudi, uključujući žene i muškarce iz manjinskih grupa. U prosveti, sve više i više žena stupa na sve nivoe obrazovanja iako i dalje postoji veliki broj stereotipova kada govorimo o izboru materijala za žene i muškarce. 30% istih na Kosovu živi ispod nivoa siromaštva a 10% ispod linije krajnjeg siromaštva, uz to da su posebno pogođena domaćinstva na čijem se čelu nalaze žene (38%) i muškarci i žene u seoskim područjima (65%).

Socio-ekonomske statistike	Muš.	Žene
Bruto upis u osnovne škole	95%	96%
Bruto upis u niže srednje škole	96%	88%
Napuštanje više srednje škole	71%	29%
Bruto upis u tercijarno obrazovanje (žene dominiraju fakultetima za pedagogiju, filozofiju, filologiju; muškarci dominiraju fakultetima za građevinu, arhitekturu, mašinstvo; rodna ravnoteža postoji na pravnom, ekonomskom i medicinskom fakultetu)	19000 (55%)	17000 (45%)
Stopa učešća radne snage za 2012.	55%	17.8%
Stopa učešća radne snage za 2009.	68%	29%
Nezaposlenost	28%	40%
Nezaposlenost mladih	52%	63.8%
Omladina koja nije zaposlena, ne pohađa obrazovanje ili obuku (NEET) 15-24 godine	31%	40%
Vlasnici preduzeća	91.8%	8.2%
Neto prihod od vlastitog preduzeća	92%	8%
Rodni jaz u zaradama	N.D.	N.D.
Računi u formalnim finansijskim ustanovama	57%	31%

Rodno zasnovano nasilje

Postoji nekoliko vidova rodno zasnovanog nasilja (RZN) na Kosovu, uključujući nasilje nad civilima tokom konflikta, seksualno nasilje, genocid na rodnoj osnovu, nasilje u porodici, trgovina ljudima za prinudnu prostituciju, seksualno uznemiravanje i uznemiravanje u vezi sa ljudskom bezbednošću. Neki oblici RZN-a utiču na žene i muškarce različito, u zavisnosti od njihove starosne dobi, sposobnosti, etničkog porekla, geografske lokacije i/ili seksualne orijentacije. Oružano nasilje i samoubistva više utiču na muškarce nego na žene. Nasilje u porodici po svemu sudeći najviše preovlađuje kao oblik RZN-a, posebno za žene. Kosovski pravni okvir, koji uređuje RZN prilično je sveobuhvatan a koordinacija između institucija poboljšala se nedavnih godina, što je i rezultat imenovanja nacionalnog koordinatora. I dalje preovlađuju neki izazovi u primeni, posebno kada govorimo o pristupu pravdi, rehabilitaciji i reintegraciji. Institucije, međunarodni akteri i OGD-i preduzeli su određene napore i založili su se za prevenciju, uključujući strategije rada sa muškarcima i dečacima u cilju preobraćivanja rodni uloga.

Pokazatelji rodno zasnovanog nasilja	Ž	M	Svi
% žena i muškaraca koji su doživeli nasilje u porodici tokom svog života (2008)	46.4%	39.6%	43%
Br. i % žrtava nasilja u porodici (prijavljenih policiji, 2013)	869 80%	220 20%	1089
Žrtve trgovine ljudima (2013)			52

Sektori

Iako je bilo nemoguće pokriti sve sektore, oni koji ispitani imaju veliki potencijal za poboljšanjem. Rodna ravnopravnost važna je za sve sektore, međutim mali broj bio je predmet dovoljne analize iz rodne perspektive. Rezultati su bolji kad god su žene i muškarci uključeni u razvoj svih sektora, uključujući planiranje, inovaciju i odlučivanje. Međutim, žene su u velikoj meri bile nedovoljno zastupljene do danas. Ovo nije samo pitanje ljudskih prava; istraživanje je pokazalo da radno mesto sa uravnoteženim rodnom sastavom na svim nivoima ima mnogobrojne prednosti. Svi klijenti, dobavljači, opštine itd, treba da uključuju kako žene tako i muškarce. Klijenti obuhvataju i dečake i devojčice te je važno uzeti u obzir sve njima specifične potrebe.

Sektorske statistike (% svih muškaraca/žena koji rade)	Od svih mušk.	Od svih žena
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	4%	5%
Prosveta	10%	21%
Ljudsko zdravlje i socijalni rad	5%	17%
Maloprodaja i velikioprodaja	13%	14%
Proizvodnja	16%	8%
Građevina	12%	0.4%

UVOD

Ovaj Rodni profil zemlje izrađen za Kosovo ima ambiciozan cilj da izvrši analizu rodni razlika na svim nivoima kada govorimo o nacionalnim okviru, ključnim akterima, vladavini prava, pravosuđu, ljudskim pravima, politici, socio-ekonomskoj situaciji, rodnom nasilju i drugim sektorima (npr. vodosnabdevanje, kanalizacija, poljoprivreda, životna sredina, seoski razvoj, sigurnost hrane, ishrana, prevoz, infrastruktura, IKT i energija). Jasno, neke od ovih oblasti međusobno su povezane (npr. ljudska prava, nasilje i socio-ekonomska situacija). Oceniti rodnu ravnopravnost u svim gore pomenutim oblastima, kao što je to zahtevao projektni zadatak, u tako kratkom vremenskom okviru i ograničenoj dužini izveštaja, bilo je ključno ograničenje na koje smo naišli.

METODOLOGIJA

Na istraživanju i pisanju Rodnog profila Kosova od januara do aprila 2014. godine sarađivao je tročlani tim. Istraživanje je obuhvatalo mešovite metode, uključujući intervju sa ključnim sagovornicima, fokus grupe i grupne intervju sa 197 različitih predstavnika vladinih institucija na opštinskom i nacionalnom nivou, nevladinim organizacijama (NVO-i), međunarodnim akterima, akademskim sektorom, medijima i privatnim sektorom (vidi Aneks 2). U istraživanje je uključena zajednica lezbijki, gej, biseksualnih i transrodnih osoba (LGBT), lica sa invaliditetom, različite etničke zajednice i lica različite starosne dobi kako iz gradskih tako i iz seoskih područja. U pokušaju da se informacije sakupe sa celog Kosova, usled vremenskih ograničenja, istraživanje na opštinskom nivou usredsređeno je na Prištinu, Gnjilane, Severnu Mitrovicu, Južnu Mitrovicu, Đakovicu i Prizren. U sklopu kabinetskog istraživanja upotrebljeni su postojeći kvantitativni (statistike) i kvalitativni podaci, u slučajevima u kojima su bili na raspolaganju. Istraživački tim imao je za cilj da unapredi validnost i pouzdanost podataka triangulacijom istraživača (raznoliki tročlani tim), metoda (kabinetsko istraživanje, statistička analiza, intervju i fokus grupe), izvora podataka (različiti tekstovi i učesnici istraživanja iz svih sektora), i provere učesnika u aprilu.

Ograničenja i izazovi obuhvatali su veoma kratak vremenski okvir dodeljen za ovako pozamašnu studiju bukvalno svih sektora na Kosovu iz rodne perspektive; putovanja vladinih zvaničnika tokom perioda terenskog istraživanja, koji su stvorili poteškoće u zakazivanju nekih intervju; i nedavne promene među zvaničnicima na opštinskom nivou nakon izbora održanih novembra 2013, što je značilo da neki od njih nisu smatrali sebe kompetentnim da govore o radu svojih prethodnika.

NALAZI

1) Nacionalni okvir: Politike, strategije i inicijative

Zakoni i politike

Nekoliko zakona i institucionalnih mehanizama ima za cilj da obezbedi rodnu ravnopravnost na Kosovu. U skladu sa Ustavom Kosova, rodna ravnopravnost zaštićena je od strane države.¹ Ustav predviđa da međunarodne konvencije o ljudskim pravima, uključujući CEDAW i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (ECHR) imaju preimućstvo nad domaćim zakonodavstvom.² Međutim, primena ove ustavne klauzule retko se dešava u praksi. Ustavni sud Kosova nedavno se pozvao na CEDAW u svojoj istorijskoj odluci o predmetu Diane Kastrati, u kome je sud odložio izdavanje naloga za zaštitu kao što je predviđeno zakonom.³ Ustavni sud doneo je presudu da je ovaj čin povredio pravo na život i delotvoran pravni lek zagarantovan međunarodnim konvencijama.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti (ZRR) zabranjuje sve neposredne i posredne oblike rodne diskriminacije.⁴ Izborni zakon zahteva kvotu od 30% za učešće žena i muškaraca na nacionalnom i opštinskom nivou (vidi odeljak 4). Kosovski Zakon o lokalnoj samoupravi u skladu je sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi koja poziva na učešće građana u procesima odlučivanja. Zakon o borbi protiv diskriminacije (ZPD) zabranjuje sve vidove diskriminacije, uključujući rodno zasnovanu diskriminaciju. Od njegovog proglašenja 2004. godine, doneti su slabi i nejasni postupci koji su učinili da sudska praksa u primeni ZPD skoro i ne postoji.⁵ Usled njegove slabe primene, vlada je pokrenula izradu novog ZPD-a.⁶ Mnoga administrativna uputstva doneta su za primenu zakonodavstva o rodnoj ravnopravnosti.⁷

Krivični zakonik Kosova, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Zakon o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima i Zakon o porodičnim i socijalnim službama pružaju zaštitu žrtvama rodnog nasilja. Zakoni uspostavljaju nekoliko mehanizama za njihovu primenu (vidi članove 2 i 6).

Postoje strategije koje predviđaju i sprovode pravne obaveze postojećih institucija. Lajt motiv među ključnim akterima iz svih sektora jeste da Kosovo ima prilično temeljan pravni okvir, ali da je koordinacija između institucija nedovoljna⁸ i da se novi akcioni planovi retko međusobno proveravaju sa postojećim akcionim planovima.⁹ Uopšteno, zakoni i politike slabo se primenjuju.¹⁰

Kosovski program za rodnu ravnopravnost (2008)¹¹ predviđa opšti okvir za integrisanje rodne ravnopravnosti u zakone, politike i javne usluge. Kosovski program za borbu protiv nasilja u porodici i Akcioni plan (2011-2014)¹² detaljno navodi uloge svih aktera u vezi sa sprečavanjem, zaštitom, rehabilitacijom/reintegracijom i koordinacijom u predmetima nasilja u porodici. 2010. godine Vlada je odobrila drugu Nacionalnu strategiju i akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (2011-2014). Ona takođe radi na izradi treće strategije, u koordinaciji zamenika ministra za unutrašnje poslove koji ima ulogu nacionalnog koordinatora.¹³ Koordinator za borbu protiv nasilja u porodici pripremio je izveštaj o napretku za 2013. godinu i predvodio je među-sektorsku izradu Standardnih operativnih postupaka za pružanje pomoći žrtvama.¹⁴ Glavne prepreke koje su identifikovane obuhvataju neadekvatnu primenu zakona, slabu koordinaciju među odgovornim institucijama, nedovoljan socijalni smeštaj ili stručno usavršavanje žrtava i prakse običajnog prava. Kancelarija koordinatora zapošljava samo jedno lice, koje se finansira iz kosovskog budžeta, pošto je prestala finansijska pomoć donatora. Kancelarija se borila da obezbedi dovoljne resurse za realizaciju svog mandata.¹⁵

Januara 2014. godine, vlada je usvojila Nacionalni akcioni plan (NAP) za sprovođenje Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbednosti (UNSCR 1325).¹⁶ Od 2000. godine, ženski NVO-i zalagali su se za donošenje NAP-a.¹⁷ NAP poziva na učešće žena u procesima odlučivanja i diplomatskim misijama, kao i na pravdu za žrtve seksualnog i drugih vidova nasilja tokom rata. Ostaje da se vidi da li će NAP biti praćen izdvajanjem dovoljnih ljudskih i budžetskih resursa za njegovu primenu, što je izazov sa kojim se suočavaju mnogi akcioni planovi na Kosovu. Vlada je izdvojila 51% finansijskih sredstava potrebnih za njegovu primenu.

Revizija sektora bezbednosti i strategija koju je odobrila vlada nakon nezavisnosti kritikovani su kao procesi koji su slepi na bezbednosne potrebe žena; pošto se bave samo trgovinom ljudima.¹⁸ Vladu takođe predvodi u njenom radu Akcioni plan za evropsko partnerstvo, srednjeročna strategija za

processe integracije u EU koji se odvijaju na Kosovu. Plan se prožima kroz nekoliko aktivnosti predviđenih postojećim akcionim planovima, promoviše i štiti rodnu ravnopravnost i posebno ženska prava, uz propratni finansijski okvir.¹⁹ Međutim, finansijske obaveze za primenu akcionog plana u 2012. godini predviđene Kosovskim budžetom iznosile su manje od €100,000; a finansijska sredstva za naredne godine još uvek nisu predviđena.²⁰

Druge inicijative i strategije

Mreža žena Kosova (MŽK), koja uključuje veliku većinu ženskih organizacija na Kosovu u okviru svojih 77 članica, ima *Strateški plan za period od 2011-2014. godine* i radi na izradi nove strategije za period od 2015-2018. Ova strategija obuhvata rodno zasnovano nasilje, pristup zdravstvenoj zaštiti, političko učešće žena, ekonomsko osnaživanje žena i izgradnju kapaciteta mreže. MŽK je takođe uključen u nastojanja da se unaprede i odbrane prava LGBT osoba. Mreža ženskih organizacija Roma, Aškalija i Egipćana takođe ima svoj strateški plan.²¹ Donatori i međunarodne organizacije retko se konsultuju sa ženskim i rodnim NVO-ima pri odlučivanju o prioritetima njihovih misija ili o budućoj podršci.²² Uz mali broj izuzetaka, donatori imaju tendenciju da ne shvataju značaj finansiranja ženskih organizacija a finansijska sredstva su prvobitno okrenuta ka organizacijama sa sedištem u Prištini.²³ U suprotnosti sa Pariskom deklaracijom, koordinacija između vlade, donatora i NVO-a je slaba.²⁴

Evropska unija (EU) na godišnjoj osnovi prati i ocenjuje nivo u kome kosovske institucije primenjuju jedan broj kriterijuma iz Kopenhagena, uključujući politička, ekonomska i ljudska prava na Kosovu, predstavljena u Izveštajima o napretku. Studija izvodljivosti uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sklopljen između Kosova i EU sporadično pominje prekršaje ljudskih prava žena, odnosno zahteva od Kosova da se delotvornije pozabavi izradom zakonodavstva za borbu protiv trgovine ljudima i da poboljša pouzdanost svojih statističkih podataka.²⁵ Evropska komisija nije dovoljno *normirala* rodna pitanja u sklopu Izveštaja o napretku ili Studije izvodljivosti za Kosovo, kao glavnog sredstva EU za praćenje i uslovljavanje procesa evropske integracije Kosova. Izveštaji o napretku redovno sadrže odeljke koji se pozivaju na političko učešće žena i nasilje nad ženama. Rodna perspektiva može postati norma u svakom delu Izveštaja o napretku, podstičući Vladu Kosova da normira rodna pitanja. EU planira da se usredsredi proaktivnije na normiranje rodničkih pitanja u svoje projekte.²⁶ Tokom 2012. godine, USAID na Kosovu preduzeo je rodnu reviziju koja je odražena u ključnim oblastima četvorogodišnjeg plana USAID-a za razvoj zemlje.²⁷ GIZ i Ambasada Švedske takođe su sprovedli rodne studije kako bi došli do informacija za svoje strategije.²⁸

“Rodna pitanja trebalo bi da budu u žiži, međutim to nije bio slučaj sa procesom integracije u EU. Istu treba uvesti u ovaj proces.”
- intervjuisani

Izazovi i mogućnosti

Primena kosovskog prilično sveobuhvatnog zakonskog okvira i mehanizama koji imaju za cilj da rade na postizanju rodne ravnopravnosti ostaje izazov. Vlada mora dodeliti dovoljnu finansijsku podršku za sprovođenje mnogih zakona, strategija i akcionih planova i za jačanje postojećih mehanizama. Vlada Kosova treba da obezbedi primenu zakona i politika. Ciljani pritisak EU na kosovske institucije može unaprediti primenu, zahtevajući od institucija da primene zakone, politike i strategije. U tom cilju, Izveštaji o napretku ostvarenom na Kosovu mogu uključiti perspektivu normiranja rodničkih pitanja u sve kriterijume u vezi sa procesom integracije Kosova u EU, uključujući ekonomske, političke i pravne kriterijume. Zahtevi EU mogu biti vođeni pokazateljima i izmerivi, i da zahtevaju tačan broj predmeta koji su prijavljeni, istraženi, u kojima je izrečena kazna i pruženo obeštećenje u skladu sa važećim zakonom. Ovo podrazumeva da se obezbedi prikupljanje i vođenje podataka raščlanjenih po polu i redovne analize uticaja u skladu sa *Acquis* EU. Kako bi se dalje razradile mogućnosti za primenu zakona i politika, redovne konsultacije sa ženskim grupama takođe bi učinile da vlada i međunarodne misije budu više upoznati sa problemima u domenu rodničkih odnosa. NVO-i mogu da se podrže u praćenju primene zakona, politika i strategija (uvek iz rodne perspektive), što može pružiti informacije potrebne za njihovo zalaganje na osnovu raspoloživih dokaza.

2) Pregled ključnih aktera

Ovaj odeljak daje pregled ključnih lokalnih, nacionalnih i međunarodnih aktera predviđenih nacionalnim okvirom i identifikovanih tokom terenskog istraživanja. Isti ukratko razmatra obim perspektive rodne ravnopravnosti koju zauzimaju neki akteri kao i mogućnosti za poboljšanja. Drugi odeljci i Aneks 2 sadrže dalje informacije.

Vladine institucije i javni službenici

Sve institucije odgovorne su da prodube rodnu ravnopravnost na Kosovu u okviru svojih planova, budžeta, postupaka, procesa i pružanja usluga¹ Ovo se odnosi na sve ministre, generalne sekretare, izabrane zvaničnike, imenovane zvaničnike i javne službenike. Predsednica Atifete Jahjaga bila je domaćin konferencije održane 2012. godine koja je dovela do donošenja *Prištinskih načela*;² omogućila je obrazovanje Centra za rodna pitanja na Univerzitetu u Prištini i javno je ukazala na nekoliko problema u vezi sa rodnom ravnopravnošću.

Agencija za rodnu ravnopravnost (ARR) pri Kabinetu premijera (KPr) u svom mandatu bavi se primenom i praćenjem primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti (ZRR). ARR mora razmotriti sve predloge zakona i politike iz perspektive ljudskih i rodniha prava, predlažući izmene. ARR se suočava sa izazovima koji obuhvataju loše shvatanje među institucijama da se “rod” odnosi ne samo na žene već i na muškarce i kako da normiraju rodna pitanja u svom radu; nedovoljno osoblje u pravnim službama;³ i nedovoljan budžet za sprovođenje njenog mandata, posebno istraživanja;⁴ a ministarstva ne shvataju ozbiljno odgovornosti izveštavanja, što obuhvata i pružanje podataka raščlanjenih po polu.

“Veoma smo marginalizovani.”
“Služimo kao marionete u ministarstvu.”
- službenice za rodnu ravnopravnost

Službenice za rodnu ravnopravnost u okviru ministarstava (SRR) i opštinske službenice za rodnu ravnopravnost (OSRR) odgovorne su da prodube rodnu ravnopravnost u okviru ministarstava i opština. Muškarci su nedovoljno zastupljeni među SRR-ima i OSRR-ima. U praksi, njihovi mandati su se preklapali sa mandatima Jedinica za ljudska prava (JLJP) na opštinskom i ministarskom nivou.⁵ 2008. godine, nekoliko opština uspostavilo je jedinice za ljudska prava u okviru odeljenja administracije i prebacilo je OSRR-e pod okrilje ovih odeljenja.⁶ Postavljanje službenica za rodna

“Uloga SRR-a često se pogrešno tumači. Nažalost, SRR ne obavlja svoje dužnosti, već samo misli o ženama.”
- finansijski službenik

pitanja u okviru ovih jedinica, umesto nezavisnih službi na najvišem nivou odlučivanja, podriva njihov rad.⁷ Nedavno premeštanje SRR-a iz JLJP-a u Odeljenja za ljudske resurse u sklopu nekih ministarstava opravdano je reformom javne uprave.⁸ Međutim, promene koje su preduzete Administrativnim uputstvom ministarstva o javnoj upravi, u suprotnosti su sa preporukom da treba ojačati ulogu službenica za rodna pitanja na višim nivoima odlučivanja.⁹ Ranije je postojala tendencija da se ove službenice imenuju, međutim one se sada zapošljavaju u skladu sa standardnim postupcima zapošljavanja javnih službenika. Ključni izazovi podrazumevaju njihov slab mandat,¹⁰ političko mešanje (uključujući neuspeh da se uključe u izradu politika,¹¹ budžetiranje ili procese odlučivanja), nedovoljne finansijske resurse, nedovoljnu političku moć, pogrešno tumačenje donosilaca odluka da se “rod” zapravo odnosi na žene; ograničenja ljudskih resursa; i nedovoljno poznavanje procesa.¹² Neki donosioci odluka takođe se žale na to da OSRR-i nemaju profesionalne kapacitete.¹³ Većina aktivnosti OSRR-a sprovodi se *ad hoc*, usredsređujući se na projekte a ne na normiranje rodniha pitanja u opštinske politike, aktivnosti i budžet.¹⁴ Nekoliko OSRR-a izradilo je opštinske strategije za rodnu ravnopravnost (Prizren, Obilić, Orahovac, Srbica); neki su obezbedili minimalnu finansijsku podršku. Pet skupština ima posebnu budžetsku stavku za rodnu ravnopravnost.¹⁵

“Radim ovde već tri meseca kao osoba za kontakt za rodna pitanja. Danas je prvi put da se od mene traži da učestvujem na nekom sastanku.”
- OSRR (od koje je zatraženo da učestvuje u ovom istraživanju)

Pravna služba KPr-a trebalo bi da se osloni na komentare ARR prilikom uručivanja nacrtu zakona Savetu ministara na usvajanje. Međutim, saradnja je bila slaba. Kancelarija za dobro upravljanje, ljudska prava, jednake mogućnosti i rodna pitanja (KDU) pri KPr-u, čiji direktor se takođe nalazi na funkciji vladinog koordinatora za ljudska prava, odgovorna je da podnese izveštaj o nivou na

kome Kosovo primenjuje obaveze u vezi sa međunarodnim ljudskim pravima, uključujući i one koje se odnose na rodnu ravnopravnost. Neke sličnosti u pravnom mandatu KDU-a i ARR-a dovele su do preklapanja.¹⁶ KDU uspostavlja Savetodavnu i koordinacijsku grupu za prava zajednice LGBT.¹⁷

U sklopu tekućih pregovora između Kosova i Srbije, zamenik premijera i šef delegacije za dijalog (žena, Edita Tahiri) odgovorna je da primeni Rezoluciju 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (UNSCR 1325), koja poziva na učešće žena u procesu dijaloga, mira i bezbednosti.¹⁸ Međutim, žene su bile nedovoljno uključene u dijalog a potrebe i prioriteti žena nisu uzeti u obzir u dovoljnoj meri.¹⁹

Ministarstvo finansija i službenici za budžet na svim nivoima odgovorni su da obezbede dodeljivanje adekvatnih finansijskih sredstava za produbljivanje rodne ravnopravnosti u skladu sa postojećim zakonodavstvom, i moraju razmotriti kako odluke o budžetu utiče različito na žene i muškarce. Budžeti nisu usklađeni sa programskim prioritetima vezi sa rodnom ravnopravnošću.²⁰ Ocene uticaja su nedostajale, uključujući i to kako su budžetski izbori uticali različito na žene i muškarce.²¹ Neki službenici za finansije pokazuju da poznaju i shvataju rodno odgovorno budžetiranje (ROB) nakon nedavno održanih obuka.²²

Pri izradi, razmatranju i usvajanju svih nacionalnih zakona i politika, Skupština je dužna da razmotri da li ispunjavaju zahteve Ustava i postojećih zakona u vezi sa rodnom ravnopravnošću. Parlamentarke su obrazovale Grupu žena poslanica, koja se zalaže za politike rodne ravnopravnosti. Ona ima i Akcionu strategiju,²³ a njen Odbor razmatra zakone iz rodne perspektive. Ista podržava uspostavljanje grupa žena odbornica u svim opštinama. Izazovi podrazumevaju da nemaju nikakav budžet, da se oslanjaju na pomoć donatora i da moraju da prevaziđu političke i starosne razlike između svojih članova.²⁴ Skupštinski Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije nadgleda izvršnu vlast, razmatra zakone i politike iz rodne perspektive i prati njihovu primenu. Isti prati primenu ZRR-a.²⁵

U okviru Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ), Odeljenje za socijalnu zaštitu (OSR) nadgleda rad opštinskih centara za socijalni rad (CSR) koji upravljaju predmetima nasilja u porodici, štiti prava dece i pomaže u raspodeli socijalne pomoći. Intervjui ukazuju da ove institucije ne uzimaju u obzir potencijalno jedinstvene potrebe žena i muškaraca pri planiranju ili sprovođenju svojih odgovornosti.²⁶ OSR angažuje nevladina skloništa koja štite žene i decu koja su pretrpela rodno nasilje. Takođe, u skladu sa MRSZ-om, Regionalni centri za zapošljavanje (RCZ) i centri za stručno usavršavanje trebalo bi da podrže nezaposlene žene i muškarce.²⁷ Institut za socijalnu politiku odgovoran je za razvoj i unapređenje stručnog znanja, veština i standarda u vezi sa socijalnim i porodičnim uslugama.²⁸ Isti bi trebalo da sprovede istraživanje, i iz rodne perspektive, i da pruži obuku ali je do sada uradio vrlo malo da ispuni svoj mandat.

Ministarstvo evropskih integracija odgovorno je za inostranu razvojnu pomoć, saradnju sa Evropskom unijom u odabiru prioriteta za finansiranje. Rodna analiza smatra se važnom ali još uvek nije sprovedena.²⁹ Ministarstvo je saradivalo sa ARR i Ambasdom Švedske 2013. godine, organizovalo sastanak za koordinaciju donatora, o finansiranju programa za postizanje rodne ravnopravnosti.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) odgovorno je da obezbedi da devojčice i dečaci imaju podjednak pristup obaveznom obrazovanju. Opštinske direkcije za obrazovanje imaju mandat da dodele dovoljna finansijska sredstva za besplatan prevoz, omogućujući svim učenicima da pohađaju školu. MONT je takođe odgovoran da obezbedi da su kurikulum i nastavne prakse rodno osetljivi i da razvije kurikulum u vezi sa rodnom ravnopravnošću. Škole i nastavnici igraju važnu ulogu u ispunjavanju jedinstvenih nastavnih potreba ovih različitih devojčica i dečaka.

Ministarstvo zdravlja (MH) odgovorno je da donese politike koje će osigurati da osoblje ima odgovarajući pristup u pružanju pomoći ženama i muškarcima. Reforme mogu poboljšati trenutno slabu zdravstvenu zaštitu.³⁰

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja (MPŠSR) i Ministarstvo ekonomskog razvoja trebalo bi da obezbede da žene i muškarci imaju podjednak pristup razvojnoj podršci i resursima. Oni su počeli da se bave prethodnim nedostacima u tom smislu.³¹

Ministarstvo lokalne uprave (MLU) nadgleda opštine i prati proces decentralizacije zdravstva, socijalnih službi i obrazovanja na opštinskom nivou. MLU i Ministarstvo javne uprave (MJU) trebalo bi da obezbede da su javne službe uzvratne na potrebe žena i muškaraca. MJU nadgleda primenu

zakona o javnim službenicima na osnovu zasluga, obezbeđujući rodnu perspektivu. Kosovski institut za javnu administraciju (KIPA) pruža obuku javnim službenicima o temama u vezi sa rodnom ravnopravnošću.

Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje trebalo bi da obezbedi da svi prostorni planovi uzmu u obzir jedinstvene potrebe različitih žena i muškaraca (npr. pristupne rampe za roditelje sa kolicima, za starce i lica sa invaliditetom). Takođe je odgovorno da uzme u obzir potencijalno različiti uticaj ekoloških pitanja na žene i muškarce (npr. pristup vodi i čistoj energiji).

Ministarstvo pravde trebalo bi da uključi rodnu perspektivu u izradu zakonodavstva o pravnim i sudskim pitanjima, u nadzor rada popravnih službi i u zastupanju javnih institucija na sudovima i u arbitraži.³² Sudski savet Kosova (SSK) nadgleda sudove i istražuje tvrdnje o nedoličnom ponašanju sudija, uključujući i navodnu rodnu diskriminaciju. Sudovi ne sakupljanje podatke o žrtvama, izvršiocima i izrečenim kaznama po polu, što otežava da se izvrši ocena diskriminacije izvršene na rodnoj osnovi u pravosudnom sistemu. SSK sada vodi Privremenu sigurnu kuću (ISF), što je sklonište za "visoko-rizične" žrtve trgovine ljudima.³³ Isti takođe vrši koordinaciju pomoći u vezi sa nasiljem u porodici. Sudski savet Kosova nudi obuku sudijama, uključujući i onu o rodnoj ravnopravnosti.

Tužilački savet Kosova odgovoran je da nadgleda rad tužilaca (od kojih 35.5% sačinjavaju žene).³⁴ Isti nema službenika za rodnu ravnopravnost niti uvršćuje rodnu perspektivu u svoj rad.³⁵ Nakon potpisivanja MoR-a sa MP-om 2012. godine, nadgleda rad Kancelarije za zaštitu i potpomaganje žrtava kriminala.³⁶ Kancelarija je stavila u funkciju SOS liniju za borbu protiv trgovine ljudima i nasilja u porodici. Kancelarije za pravnu pomoć imaju širi mandat u odnosu na zaštitnike žrtava, pružajući pravnu pomoć ženama i muškarcima koji ne mogu da je priušte u krivičnim i građanskim predmetima.³⁷ Advokatska komora Kosova ima Odbor za rodna pitanja i zajednice, koji je usvojio Akcioni plan za 2014. godinu sa ciljem da osnaži i zaštiti položaj žena i zajednica u sudskom sistemu.³⁸

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) koordinira borbu protiv trgovine ljudima. Ono bi takođe trebalo da obezbedi rodnu perspektivu u uslugama koje pruža repatriiranim licima. Međutim, ono nema službenika za rodnu ravnopravnost i ne uvršćuje rodnu perspektivu u svoj budžet. Ministarstvo Kosovskih bezbednosnih snaga i Kosovske bezbednosne snage (KBS) odgovorni su da obezbede da je njihova politika u skladu sa UNSCR 1325 i da primene ovu rezoluciju. Ovo podrazumeva obezbeđivanje rodne ravnoteže u okviru snaga (žene u ovom trenutku sačinjavaju 8.1%), i rodno osetljiv pristup u njegovim uslugama.³⁹ KBS ima službenicu za rodna pitanja.

Kosovska policija dužna je da odgovori na jedinstvene potrebe žena i muškaraca u primeni kosovskih zakona. Ona ima službenicu za rodna pitanja, akcioni plan za normiranje rodniha pitanja, politike za povećavanje učešća žena na svim nivoima, savetnika za rodna pitanja u svojoj administraciji,⁴⁰ i Savetodavni odbor za rodnu ravnopravnost sa 100 regionalnih istražitelja obučanih o rodno zasnovanom nasilju.⁴¹ Policija vodi podatke raščlanjene po polu.⁴² Kosovska akademija za javnu bezbednost zahteva od svih službenika da pohađaju obavezne module o "Osnovnim rodniha konceptima" i "lokalnom i međunarodnom zakonodavstvu"; sve druge osnovne i napredne obuke obuhvataju rodnu perspektivu.⁴³ Zakon o policiji poziva na 25% učešća svakog pola, ali žene sačinjavaju 14.5% policijskih snaga.⁴⁴ KBS i policija imaju afirmativne mere za zapošljavanje i zadržavanje žena. Međutim, policija se suočava sa izazovima da zadrži žene usled niskog prihoda, promene u materijalnom statusu, radnih uslova i tradicionalnih rodniha uloga po kojima žene imaju veće odgovornosti da se brinu o kući u odnosu na muškarce.⁴⁵ Policija je donela politike kojima je olakšala odgovornosti tokom trudnoće i ohrabrila prijavljivanje žena. Policajke su uspostavile i svoje Udruženje žena policajaca na Kosovu 2013. godine.⁴⁶ Regionalne jedinice za istragu nasilja u porodici imaju posebno obučene žene i muškarce u svom sastavu. Policija takođe ima obučene Jedinice za borbu protiv trgovine ljudima. Postoje jedinstveni Standardni operativni postupci za odgovor na prijave nasilja u porodici i trgovine ljudima.⁴⁷ Postoje dve vrste Saveta za bezbednost u zajednici. Na čelu prvog nalaze se gradonačelnici i u njegovom sastavu učestvuju policija i drugi akteri. Uredba o policiji predviđa da ovaj drugi uključi različite aktere u diskusiju o bezbednosniha pitanjima barem dva puta godišnje. Muškarci prisustvuju ovim sastancima mnogo više od žena, sem u slučaju da se razmatraju pitanja koja žene smatraju važniha.⁴⁸ Policija nema strategiju odnosa sa javnošću za dopiranje do žena i muškaraca potencijalno različitiha sredstviha. Prava LGBT zajednice u maloj meri se diskutuju u sklopu policije ili bezbednosniha snaga.

Nezavisna Institucija ombudsmana nadgleda da li institucije poštuju međunarodne standarde

ljudskih prava. Njene odluke nisu obavezujuće. Ona ima Odsek za nediskriminaciju sa pravnicima koji se bave pitanjima rodne ravnopravnosti.

Kosovska agencija za statistiku sakuplja podatke raščlanjene po polu i izrađuje polugodišnje statističke izveštaje usredsređene na rodne odnose. Njena ekspertiza za rodna pitanja zasniva se u velikoj meri na podršci donatora.⁴⁹

Centralna banka Kosova nadgleda komercijalne banke i druge interesne grupe, i donosi politike koje uređuju rad svih banaka na Kosovu. "Rodna pitanja se ne diskutuju uopšte" pri donošenju politika.⁵⁰

Univerzitet u Prištini ima Kancelariju za rodnu ravnopravnost u okviru svog rektorata, koja u ovom trenutku nema dovoljno osoblje i koja je navodno nefunkcionalna.⁵¹ Univerzitet ima šest predmeta u vezi sa rodnom ravnopravnošću, uglavnom u društvenim naukama.⁵² Institut za društvene studije uspostavio je Univerzitetski program za rodne studije i istraživanja 2013. godine.⁵³ Samo 32.3% od 1,060 profesora su žene. Ne postoje nikakve strategije za produbljivanje rodne ravnopravnosti na univerzitetu.⁵⁴ Niti univerzitet ima rodno osetljive politike.⁵⁵ Postoji politika zabrane seksualnog uznemiravanja u sklopu Kodeksa etike, ali definicija uznemiravanja i mehanizmi prijavljivanja još uvek nisu jasni.⁵⁶ Seksualno uznemiravanje navodno je široko rasprostranjeno na univerzitetu i prijave ove pojave nisu rešene.⁵⁷ Van univerziteta, profesori su učestvovali u izradi i izmeni zakona i politika u vezi sa rodnom ravnopravnošću na Kosovu.

Na opštinskom nivou, gradonačelnici, direkcije, službenici za finansije i svi javni službenici odgovorni su da prodube rodnu ravnopravnost.

Građansko društvo

Mnoge raznolike organizacije građanskog društva na čelu sa ženama (OGD-i) funkcionišu na opštinskom i nacionalnom nivou. Većina (77) njih članice su Mreže žena Kosova (MŽK). Ista predstavlja međuetničku mrežu geografski raznolikih organizacija i 20 pojedinačnih članica sa zajedničkom misijom, Strateškim planom, i radnim grupama koje se usredsređuju na njene strateške prioritete. Mreža organizacija žena iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu uključuje 13 organizacija i 15 aktivistkinja. Sedam vodećih poslovnih žena uspostavilo je G-7 2013. godine i od tada su obrazovali Privrednu komoru žena koja ima za cilj da radi na ekonomskom osnaživanju žena.⁵⁸ Koalicija skloništa ima u svom sastavu osam skloništa koji se nalaze širom Kosova i sprovode zajedničke postupke, ostvaruju koordinaciju i zalažu se za što bolje dobijanje finansijske podrške. Ženske organizacije zalagale su se za donošenje zakonskog okvira koji produbljuje prava žena i njihovu primenu.⁵⁹ One su organizovale nekoliko inicijativa za senzibilizaciju sa ciljem da preobrate rodne norme i informišu građane o njihovim pravima. One takođe pružaju neke usluge u saradnji sa Vladom Kosova (odnosno skloništa). Ostali OGD-i ostvarivali su saradnju sa ženskim organizacijama u zalaganju o rodnoj ravnopravnosti i/ili sprovođenju relevantnog istraživanja.⁶⁰ Međutim, većina istraživačkih instituta retko razmatra rodna pitanja u svojim izveštajima.⁶¹ Nekoliko organizacija radilo je sa mladima na preobraćivanju rodni normi.⁶²

"Poštujemo žene, samo ne na papiru."
- predstavnik istraživačkog instituta

Asocijacija kosovskih opština nema odbor za rodnu ravnopravnost ili rodnu strategiju.⁶³ Deset opština ima Grupe za zalaganje za rodnu ravnopravnost koje okupljaju na jednom mestu žene iz građanskog društva i politike kako bi podržale jedna drugu u zalaganju za donošenje boljih politika za postizanje rodne ravnopravnosti.⁶⁴ Njihov rad doveo je do donošenja planova za rodnu ravnopravnost na opštinskom nivou, između ostalih politika.

Političke stranke trebalo bi da obezbede zastupljenost žena i muškaraca na svim nivoima i da razmotre potencijalno različite potrebe žena i muškaraca pri planiranju, budžetiranju i oceni uticaja. Stranke LDK, AAK i AKR imaju ženske forume, ali isti dobijaju male ako i ikakve resurse.⁶⁵ PDK nema forum.⁶⁶ Niti pokret *Vetvendosje* pošto je njihov cilj da uključe žene na svim nivoima a ne da ih zatvore u poseban forum, rekao je jedan predstavnik istog.⁶⁷

Elektronski i štampani mediji igraju važnu ulogu kada govorimo o rodnoj ravnopravnosti (vidi odeljak 5).⁶⁸

Verske institucije takođe utiču na rodnu (ne) ravnopravnost. Umereni verski čelnici mogu podstaći rodnu ravnopravnost i poštovanje ljudskih prava. Ekstremisti mogu podstaći vraćanje na tradicionalne rodne uloge ili opstruisati prava žena na javno učešće i podjednaku uključenost muškaraca u život u domaćinstvu.⁶⁹ Neophodna su dalja istraživanja o uticaju veroispovesti na rodnu ravnopravnost na Kosovu.

Međunarodni akteri

Nekoliko međunarodnih aktera podržava nastojanja za produbljivanje rodne ravnopravnosti i/ili se zalaže za to da rodna pitanja budu normirana u njihovom radu.⁷⁰ Međutim, manji broj istih vrši rodne analize pri ocenjivanju potreba i uticaja žena i muškaraca pri planiranju, realizaciji i praćenju i oceni.

Evropska unija (EU) nije u dovoljnoj meri sagledala rodna pitanja i radi na poboljšanju svega ovoga.⁷¹ Evropska komisija otvara konkurse za finansiranje OGD-a kroz Evropski instrument za ljudska prava (EIDHR), među ostalim instrumentima, zahtevajući rodno normiranje u okviru svih programa. Ista podržava neke programe koji su usredsređeni na produbljivanje rodne ravnopravnosti. Misija vladavine prava EU na Kosovu (EULEX) ima dva savetnika za rodna pitanja na nivou zamenika šefa misije.⁷²

Organizacija severnoatlantskog pakta (NATO) i njegove Kosovske snage (KFOR) imaju savetnika za rodna pitanja koji obrazuje i obučava osoblje u pogledu normiranja rodniha pitanja i podstiče zapošljavanje žena u KFOR-u, posebno u timovima za praćenje i vezu koji rade sa civilima.⁷³

Tim za Kosovo Ujedinjenih nacija (UNKT) zalaže se za normiranje rodniha pitanja u svim svojim programima, korišćenjem rodnoh markerah.⁷⁴ Agencije UN-a uključene su u nekoliko procesa koji imaju za cilj da prodube rodnu ravnopravnost i odnose se na nacionalne politike, strategije i inicijative; vladavinu prava, pravosuđe i ljudska prava; politiku; socio-ekonomsku situaciju na Kosovu i rodno nasilje. Organizacija UN Women usredsređena je na žene, mir i bezbednost još od 2002. godine. UNFPA radi na poboljšavanju reproduktivnog zdravlja i muškosti radom sa mladima i verskim liderima. UNDP ima programe o rodnoj pravdi, između ostalog.

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) želi da produbi demokratizaciju na Kosovu; unapredi dobru upravu i zaštitu ljudskih prava; i podrži vladavinu prava. Ista ima Rodnu politiku i akcioni plan (2013-2015), savetnika za rodna pitanja i službenike za rodna pitanja u svakom odeljenju i u svojim pet regionalnih centara. Oni se zalažu na normiranju rodniha pitanja u sve programe i na preduzimanju konkretnih radnji ka postizanju rodne ravnopravnosti i prava žena.⁷⁵ Veliki obim posla i nedovoljne instrukcije o načinju normiranja rodniha pitanja mogu uticati na kvalitet normiranja rodniha pitanja.⁷⁶ OEBS podržava rodno odgovorno budžetiranje i grupe žena na opštinskom nivou, među ostalim programima.

Svetska banka i Međunarodni monetarni fond svojim zajmodavnim praksama utiču na finansijske politike, uključujući kratkoročno i srednjeročno planiranje budžeta i njegovu realizaciju na Kosovu. Politike koje oni promovišu mogu uticati drukčije na žene i muškarce. Banka je obavila analitički rad o rodniha pitanjima i ima programe koji promovišu pristup žena ekonomskim mogućnostima.⁷⁷

Nekoliko vlada zalaže se za produbljivanje rodne ravnopravnosti razvojnom podrškom koja se pruža Kosovu. USAID planira da normira rodna pitanja u realizaciji tri razvojna cilja: poboljšana vladavina prava i upravljanje, povećane investicije i zapošljavanje u privatnom sektoru i veći ljudski kapital.⁷⁸ Švedska podržava ženske organizacije organizacijom Kvinna till Kvinna i Civil Rights Defenders. Austrijska razvojna agencija podržava MŽK, i normira rodna pitanja u svojim programima u mikro preduzećima i poljoprivrednom razvoju. Ambasada Finske podržava Program za RZN UNKT-a. Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ) želi da normira rodna pitanja u svoje programe za obrazovanje, ekonomski razvoj i dobro upravljanje.⁷⁹ Švajcarska agencija za razvojnu saradnju (SDC) uključuje rodna pitanja kao prožimajuću temu u sve svoje programe. Ista je podržala obuku organizacije Helvetas u integrisanju rodniha pitanja u planiranje opštinskih budžeta i izradu priručnika za ROB.⁸⁰ Neformalna grupa za bezbednost i rodna pitanja okuplja na jednom mestu aktere koji rade na dimenzijama bezbednosti, za razmenu informacija i koordinaciju. Ona ima pod-grupe koje su usredsređene na seksualno ROB u vezi sa konfliktom i nasiljem u porodici. Organizacija CfD, ambasada Norveške, ambasada Finske i ambasada Kraljevine Holandije, Globalni fond za žene, Kosovska fondacija za građansko društvo, Kosovski fond za otvoreno društvo, Kosovski fond za žene MŽK-a, Friedrich Eibert Stiftung, Mott Foundation, Mama Cash, Rockefeller Brothers Fund, UN Women, Urgent Action Fund i Ambasada SAD-a pružaju male subvencije ženskim organizacijama.⁸¹ Na Kosovu funkcioniše na desetine međunarodnih organizacija. Većina njih izjavljuje da se bave normiranjem rodniha pitanja u sklopu svojih programa, ali se samo nekoliko bavi isključivo rodnom ravnopravnošću.⁸²

Privatni sektor

Preduzeća su dužna da primenjuju zakone koji imaju za cilj da prodube rodnu ravnopravnost na radnom mestu. MRSZ bi trebalo da nadgleda primenu Zakona o radu a ARR ZRR. Nedovoljna svest o pravnim zahtevima (npr, 41.2% preduzeća ne zna ništa o novom Zakonu o radu) najverovatnije podriva primenu.⁸³ Neophodna su dalja istraživanja kada govorimo o privatnom sektoru i rodnoj ravnopravnosti.

Izazovi i mogućnosti

Shvatanje rodne ravnopravnosti nesumnjivo se poboljšalo u poslednjoj deceniji,⁸⁴ iako i dalje postoje pogrešna shvatanja, posebno tendencija da se pretpostavi da se reč rod odnosi samo na žene.⁸⁵ Akteri nisu sprovodili odgovarajuće analize različitih potreba žena i muškaraca kako bi došli do informacija potrebnih za budžetiranje i planiranje. Po svemu sudeći, akteri nemaju dovoljno znanje i sredstva da obezbede rodni pristup. Štaviše, većina aktera zainteresovana je da nauči nešto više o rodnoj ravnopravnosti i strategijama za njeno produbljivanje. Postoji nekoliko mogućnosti da se podrži ARR.⁸⁶ SRR-i i OSRR-i mogli bi da nauče tehnike za primenu ROB-a, da se založe u okviru institucija za rodnu perspektivu i druge sektorske veštine putem studijskih poseta i podučavanja. Vlada zajedno sa donatorima i stručnjacima za rodna pitanja iz OGD-a može pružiti jasne, konkretne smernice i sredstva zajedno sa svakodnevnim mentorstvom o načinu na koji treba praktično normirati rodna pitanja na svim nivoima. Budžetski cirkular mogao bi da se izmeni i mogle bi se osmisliti smernice kako bi budžetski procesi na svim nivoima obezbedili rodnu perspektivu. U najmanjoj meri, sve institucije mogle bi ispuniti zahteve EUROSTAT-a za prikupljanje podataka raščlanjenih po polu. Istraživački instituti i zastupnici za rodna pitanja mogu u većoj meri podeliti svoju ekspertizu. Mediji i verski lideri mogu pomoći da se redefinišu rodne uloge.⁸⁷ Međunarodni akteri mogu nastaviti da podržavaju kako institucije tako i zastupnike građanskog društva, u obezbeđivanju rodne perspektive. Postoje mogućnosti za različite analize privatnog sektora iz rodne perspektive i prpratne aktivnosti na osnovu nalaza.

“Zašto smatraju da se rodna ravnopravnost odnosi samo na žene? Ona se odnosi i na muškarce.”
– službenica za rodnu ravnopravnost

3) Vladavina prava, pravosuđe i ljudska prava

Ovaj odeljak razmatra zakonski okvir i njegovu primenu iz rodne perspektive, uključujući informacije o pluralizmu pravnih sistema (običajno pravo i tradicije, verski zakoni i građanski zakoni). Isti se usredsređuje na Ustav, zakone o nasleđstvu, borbi protiv diskriminacije, smeštaju, porodici i radu.² Analiza razmatra najkarakterističnija pitanja u vezi sa ostvarivanjem prava zagantovanih *de jure* i *de facto* primenu ovih prava.

Pokazatelji ljudskih prava	Žene	Muškarci
Maloletni osumnjičeni za krivična dela	2-4%	96-8%
Vlasnici imovine ¹	7.9%	83.4%
Repatrišana lica (2010)	22%	78%

Kriminal, vladavina prava i popravna služba

Postoji tendencija da muškarci počinjavaju više krivičnih dela. Mladići izvršavaju veliku većinu krivičnih dela maloletnika (96% osumnjičenih za prekršaje koje su izvršila deca ispod 14 godina starosti i 98% dece uzrasta od 14-18 godina).³ Dečaci iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana mladi od 14 godina po svemu sudeći nesrazmerno su osumnjičeni za krivična dela. Iako su muškarci i dečaci zatvorenici odvojeni, devojčice i žene nisu, što može negativno uticati na blagostanje devojčica.

Imovinska i ostavinska prava

Ustav Kosova, u skladu sa pravima zagantovanim CEDAW-om, kao i Zakonima o nasleđstvu i porodici predviđa jednakost između žena i muškaraca u ostvarivanju njihovog prava na imovinu. Međutim, 2014. godine, žene poseduju samo 15.2% imovine, uključujući vlasništvo nad zemljištem (rod 10% vlasnika nije poznat).⁴ Shodno tome, procenjuje se da žene poseduju imovinu na nivou od 8%.⁵

Iako zakonodavstvo nudi podjednaka prava na nasleđstvo deci začetoj u i van bračne zajednice, tokom ostavinskih rasprava na sudu žene se često odriču prava na nasleđstvo, ustupajući

svoj udeo u porodičnoj imovini svojoj braći.⁶ 2011. godine, NVO Norma izneo je da od 4,994 predmeta praćenih na sudovima u pet kosovskih regiona, u samo 487 predmeta (9.75%) su žene i muškarci dobili podjednaka nasleđstva.⁷ Žene se ponekada odriču svog prava na nasleđstvo kako bi zadržali zaštitu svoje braće ili porodice.⁸ Dalje, muški članovi porodice često ne pružaju potpune informacije u vezi sa brojem članova porodice, lažno predstavljajući da u porodici nema žena. Sudovi retko, ako ikada, verifikuju ove tvrdnje ili umrlice, koje izdaju opštinske vlasti, iako postoje i slučajevi lažiranja umrlica.⁹ Ovi krivični prekršaji¹⁰ predstavljaju problem u domenu vladavine prava pošto se ženama uskraćuju njihova prava. Većina slučajeva ne pokreće se *ex officio*, već samo od strane muških članova porodice, nasuprot zahtevima predviđenim zakonom.¹¹ Tek nedavno sve transakcije i sporazumi između supružnika u vezi sa imovinskim

“Kada je moj otac podelio imovinu između moja dva brata, mene nije uračunao. Ne želim da se protivim očevoj volji.”
- intervjuisana

“Kao sudovi moramo da brinemo o potpunoj primeni zakona. Mogu samo da preporučim svim sudijama da to urade.”

– predsednik Osnovnog suda
-službenik za rodnu ravnopravnost

obavezama treba da budu legalizovani pri notarskoj službi.¹² Ovo je poboljšalo status deobe imovine između supružnika, *de jure*. Međutim, *de facto*, ovo se primenjuje retko usled dugih sudskih postupaka. Nedovoljno razvijeno pravosuđe, koje nema dovoljne ljudske i budžetske resurse, korupcija, neadekvatno izvršenje ugovora i činjenica da se za istu imovinu može

načiniti do 20 potraživanja (pošto je srpski režim uzeo sa sobom zvanične katastarske knjige u periodu od 1998-1999) sve ovo još više onemogućuje podjednaku deobu imovine.¹³ Nedavno vraćanje kopija katastarskih knjiga iz Srbije na Kosovo pruža priliku da se proveri vlasništvo nad imovinom.

U prošlosti, *Kodeks Lekë Dukagjini* uticao je na kosovske porodice, kao glavna zbirka albanskog običajnog prava.¹⁴ Kodeks je isključio žene iz nasleđstva, priznajući kao naslednike samo sinove; slična pravila važe na njihove supruge.¹⁵ Nasuprot tome, *u skladu sa* tradicionalnim muslimanskim verskim običajima, ovakva pravila ne važe, pošto devojčice mogu nasleđivati imovinu.

Komentar koji se može čuti među ispitanicima jeste da je Kosovo prošlo kroz period tranzicije: od tradicionalnog višečlanog porodičnog mentaliteta (grupna prava) do pojedinačnih (prava). Ovo može pružiti priliku ženama da dobiju bolji pristup imovinskim pravima i nasleđstvu.

“U manjim porodicama, žene se ističu pošto porodice trebaju žene. Treba im vladavina prava. Ne mogu se oslanjati na svojih 30 braće koji će ih odbraniti kalašnjikovima. Građevinski bum u Prištini znak je da se porodice sele iz višečlanih porodičnih zajednica u manje stambene jedinice.”
– predstavnik političke stranke

Zakon o radu

Zakon o radu garantuje pravo žena na rad, pružajući ženama porodijsko odsustvo u trajanju od 6+3+3 meseci. Poslodavci imaju zakonom predviđenu odgovornost da plate prvih šest meseci, dok država pokriva tri meseca a tri meseca se mogu uzeti neplaćeno.¹⁶ Privatan sektor kritikovao je zakon da doprinosi diskriminaciji žena u praksama zapošljavanja i da poslodavci koriste ugovore na kratak vremenski rok kako bi pobjegli od odgovornosti u vezi sa porodijskim odsustvom.¹⁷ MRSZ razmatra zakon i diskutuje o mogućnosti da se porodijsko odsustvo skрати. Smanjenje porodijskog odsustva bez dodatnih mera za negu o deci moglo bi diskriminisati žene u smislu njihovih mogućnosti za zapošljavanje pošto na Kosovu deca mogu ići u obdanište tek nakon prve godine života. Jaz između porodijskog odsustva i ograničenja od jedne godine u uzrastu dece ograničava izbore žena između porodice i posla. Muškarci nisu prisiljeni da donesu ovu odluku, iako nejednakost u odsustvu za očinstvo po svemu sudeći diskriminiše i muškarce. Zakon o radu predviđa samo dve nedelje i dva dana odsustva zbog očinstva po rođenju deteta i sve dok dete ne napuni tri godine starosti.¹⁸

Ljudska prava, prinudni povratak i reintegracija

Kada govorimo o visokoj stopi nezaposlenosti i siromaštva na Kosovu (vidi odeljak 5), države članice koje prisiljavaju na povratak navodno krše međunarodne sporazume o ljudskim pravima i podrivaju Milenijumske ciljeve razvoja tako što prinudno podlažu ljude siromaštvu. Ministarstvo za zajednice i povratak ima program ponovnog naseljavanja dobrovoljnih povratnika, iako njihov uticaj tek treba da se oceni i iz rodne perspektive.¹⁹ 2013. godine, približno 1,330 lica repatriirano je na Kosovo. Podaci iz 2010. godine ilustruju da je vraćeno značajno više muškaraca (78%) u odnosu na žene (22%).²⁰

Samohrane majke, deca, Romi, Aškalije, Egipćani i raseljena lica mogu se suočiti sa poteškoćama da dobiju pomoć koju predviđa vladin Akcioni plan za repatrijaciju.²¹ Vraćene samohrane žene isključene su iz programa za dobijanje pomoći pri zapošljavanju.²² Kosovo nema rodnu analizu koja bi ocenila uticaj dobrovoljnih povrataka i prinudne repatrijacije na žene, devojke, muškarce i mladiće.

Manjinska prava

Očigledno, skupštinski Odbor za prava, interese zajednica i povratak usredsredio se više na srpsku manjinsku zajednicu u odnosu na druge etničke grupe.²³ Nesrpske manjinske grupe iznele su svoju zabrinutost da se njihove potrebe uzimaju manje u obzir od strane institucija i međunarodnih aktera.²⁴ Vladina Strategija i Akcioni plan za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana postoji, ali poklanja nedovoljnu pažnju na rodne nejednakosti i ostaje tek da se primeni.²⁵ Žene iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, prema aktivistima, suočavaju se sa “trostrukom diskriminacijom” od njihovih porodica, zajednica i institucija na nacionalnom nivou.²⁶ Iako ne postoji značajna razlika između ove tri etničke grupe u smislu diskriminacije sa kojom se suočavaju, postoje razlike u zavisnosti od toga da li dolaze iz seoskih ili gradskih oblasti, nivoa obrazovanja njihovih porodica i tradicije koje se drže u njihovoj “*mahali*” (naselju), rekli su aktivisti.²⁷

Prava lica sa invaliditetom

Lica sa invaliditetom (uključujući lica sa fizičkim invaliditetom, ograničenim umnim sposobnostima, slepi i gluvonemi) suočavaju se sa diskriminacijom. Institucije su u nedovoljnoj meri primenile zakone koji obezbeđuju pristup obrazovanju, socijalnim i drugim uslugama.²⁸ Intervjui sugerišu da se žene možda suočavaju sa dodatnim izazovima, iako postoji mali broj istraživanja.²⁹

“Morate da odete na dva ili tri mesta za prosti pregled i rentgen, što je teško za nas.”
– aktivistkinja za prava žena u invalidskim kolicima

Prava osoba LGBT

U nedavnoj studiji koju je sprovedla Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR), više od 40% od 88 intervjuisanih LGBT osoba reklo je da su usmeno uznemiravani u javnosti; približno 10% je pretučeno, ubodeno, ispljuvano ili im je prečeno. Bez obzira da li su otvoreno gej, polovina njih živi u strahu od široko rasprostranjene homofobije i zlostavljanja.³⁰ Dodatnih 10% plaši se porasta u radikalnim verskim grupama.³¹ Oko polovine ispitanika plaši se da “nastupe javno” u svojim porodicama usled iskustava drugih u kojima su ih se njihove porodice odrekle.

Kosovski pravni okvir pruža zaštitu ljudskih prava licima LGBT Ustavom.³² Ustav takođe navodi Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i njenu sudsku praksu kao direktno primenjivu u kosovskim zakonima. Međutim, Ustav ne priznaje prava transrodnih lica ili im ne pruža zaštitu. Ustav ne predviđa da se brak mora sklopiti između muškarca i žene, već se naširoko poziva na pravo svake osobe da zasnje brak i porodicu. Međutim, Zakon o porodici definiše brak kao savez između muškarca i žene. Neustavnost ove odredbe Zakona o porodici nije osporena od strane Ustavnog suda Kosova. Zakon protiv diskriminacije zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije.³³ Međutim, zakonodavstvo se slabo primenjuje i ne postoji nikakva evidencija o slučajevima u kojima je zakon korišćen u sudovima.

Skoro 67% tužilaca koje je intervjuisao YIHR izneli su da ne smatraju da postoji nasilje nad osobama LGBT.³⁴ Postojalo je ustručavanje da se istraže i krivično gone napadači na događaju *Kosovo 2.0* tokom 2013. godine kao događaj jednog lokalnog NVO-a koji promoviše prava osoba LGBT; ovaj slučaj razmotren je tek nakon pritiska međunarodnih aktera i EULEX-a. Kosovska policija nije proaktivna u istraživanju prijave o uznemiravanju i napadima protiv osoba LGBT.³⁵ Uopšteno govoreći, ugrožene grupe imaju tendenciju da imaju manji pristup pravdi i ostvarivanju svojih pravnih lekova i nadoknade za pretrpljena krivična dela, kao što je prikazano u slučajevima krivičnog gonjenja i kažnjavanja u vezi sa rodnim nasiljem (vidi odeljak 6). Iako manje vidljivo, kao što je prikazano u gore navedenoj analizi, slični šabloni po svemu sudeći postoje za osobe LGBT, koje se suočavaju sa diskriminacijom na svim nivoima: društvenom, porodičnom i državnom.

Izazovi i mogućnosti

Delotvorno ostvarivanje prava žena na imovinu pogođeno je u određenom obimu patrijarhalnim običajima i tradicijom ali je takođe usložnjeno slabim garantovanjem vladavine prava od strane

uključenih institucija. Kosovo se i dalje suočava sa većim izazovima u vezi sa pitanjima vladavine prava, koje dalje pogoršava korupcija, slabo uručivanje sudskih presuda, loše izvršenje ugovora i uopšteno slaba primena zakona. Procesi integracije u EU trebalo bi da se sagledaju kao prilika da se uslove kosovske institucije da zaštite u potpunosti ostvarivanje prava na imovinu i drugih prava kao osnovnih prava zagarantovanih kosovskim zakonima. Takođe, kako bi se podržala porodica i radni bilans za žene, država bi trebalo da razmotri povećavanje i pružanje odsustva za očinstvo što bi mogla da umani rodnu diskriminaciju. Ono bi dalje produbilo vladavinu prava i uticalo na ekonomski razvoj. U skladu sa preporukama YIHR, država bi trebalo da preduzme proaktivniju ulogu u unapređivanju podjednako postupanja i podizanja svesti, uključujući i dužnosti javnih službenika da primene relevantno zakonodavstvo za zaštitu prava osoba LGBT.

4) Politička situacija

Ovaj odeljak razmatra zastupljenost žena, njihovo učešće i sposobnost da utiču na procese odlučivanja na nacionalnom, opštinskom i nivou političkih stranaka. Isti takođe ocenjuje kapacitet vlade da stvori okruženje koje pogoduje političkom učešću žena i pružanju usluga bez rodne diskriminacije.

Zakonski okvir

Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo i Zakon o lokalnim izborima na Kosovu predviđaju kvotu od 30% za učešće žena i muškaraca u nacionalnoj i skupštini opštine. Ovo nije usklađeno sa ZRR-om koji poziva na 40% učešća svakog pola. Debata o kvoti još uvek je u toku. Postoji zabrinutost da kvantitet neće značiti i kvalitet.⁵ Žene ne mogu uvek zastupati “ženske

“Kvota pomaže muškarcima da shvate gde živimo i šta tražimo; muškarci se obrazuju zbog kvote.”
- predstavnik stranke, muškarac

interese” ili se založiti za rodnu ravnopravnost. Međutim, odbornici/ poslanici imaju podjednaku odgovornost da se založe za prioritete žena i muškaraca. Uprkos diskusije o ukidanju kvote, žene je i dalje podržavaju.⁶ Šabloni glasanja pokazuju da bi ukidanje kvote dovelo do nedovoljne zastupljenosti žena. Kvota najverovatnije doprinosi vidljivosti žena kao političara i izbora na funkcije odlučivanja (bez kvote).

Žene u manjinskim etničkim grupama iznele su svoju zabrinutost da kvote za učešće manjinskih etničkih grupa u Skupštini Kosova ne obuhvataju rodnu kvotu. Manjinskim grupama garantuju se poslanička mesta,⁷ ali postoji tendencija da ih dobijaju muškarci. Žene iz manjinskih zajednica “u velikoj su meri ignorisane” u procesima odlučivanja i njihove potrebe ne uzimaju se u obzir u dovoljnoj meri.⁸

Budžetski cirkular koji raspodeljuje Ministarstvo finansija predviđa učešće građana u razmatranju opštinskih i nacionalnih budžeta, iako je nedostajala demokratska debata oko budžeta.⁹ Što se tiče ZRR, ARR bi trebalo da razmotri budžet (kao zakon), ali nema dovoljne ljudske resurse i ekspertizu.

“Muškarci dobre volje nisu u stanju da vode rodna pitanja.”
- predstavnik političke stranke

Nejednako učešće žena u politici javlja se jednim delom usled društvenih normi, u skladu sa kojima 49.1% žena veruje da je “porodica važnija od karijere u politici” a 58.2% da muškarcima više odgovara dugo radno vreme koje zahteva politika.¹⁰ Približno jedna petina žena na Kosovu nema znanje o politici i političkim liderima (procenat muškaraca je nepoznat).¹¹

Rodna ravnopravnost na nacionalnom nivou

2011. godine, predsednica Atifete Jahjaga postala je prva žena predsednica Kosova (iako nominacijom). Neki smatraju da ona daje

“Devojčice je vide na TV i veruju da jednog dana i one mogu postati predsednice.”
- intervjuisani ispitanik

Pokazatelji političkog učešća (u 2014. sem ako je drukčije navedeno)	Žene	Muš k.
Predsednika (ikada)	1	5
Premijera (ikada)	0	6
Zamenika premijera	1	4
Ministara	1	17
Zamenika ministara	1	34
Ambasadora ¹	6	16
Poslanika	40	80
Predsedavajući skupštinskih odbora	1	8
Gradonačelnika	1	32
Opštinski direktori direkcija ²	14 4.4%	301 94.6%
Odbornika ³	34%	66%
Javnih službenika ⁴	38%	60%

pozitivan primer za buduće žene lidere.¹² Žene su i dalje nedovoljno zastupljene među ministrima, zamenicima ministara i predsedavajućima skupštinskih odbora (vidi Tabelu).¹³ Žene imaju 33.3% mesta u Skupštini Kosova (40 od 120 mesta); 14 žena je izabrano svojim glasovima, dok je kvota omogućila da njih 24 dobije poslaničko mesto.¹⁴ Žene su nedovoljno zastupljene u Predsedništvu Skupštine (0%), Odboru za spoljne poslove (11%), Odboru za poljoprivredu, šumarstvo, životnu sredinu i prostorno planiranje (23%), Odboru za unutrašnje poslove, bezbednost i nadzor Kosovskih bezbednosnih snaga (23%), Odboru za nadzor Kosovske obaveštajne agencije (11%) i Odboru za nadzor javnih finansija (11%). Muškarci su nedovoljno zastupljeni u Odboru za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije (12%).¹⁵ Žene su nedovoljno zastupljene u ministarstvima za infrastrukturu (25%) i poljoprivredu, šumarstvo i seoski razvoj (27%). Nedovoljna istraživanja razmatraju kvalitet skupštinskog i ministarskog rada iz rodne perspektive.

Centralna izborna komisija nije htela da pruži podatke u vezi sa biračima muškog i ženskog pola. Izveštaji sugerisu da postoji porodično glasanje.¹⁶ Nekoliko političara imaju mehanizme za konsultaciju i dobijanje doprinosa od birača.¹⁷ Neke političarke održale su fokus grupe o konkretnim temama (npr. seksualno nasilje tokom rata, nasilje u porodici, obrazovanje).¹⁸

Rodna ravnopravnost na opštinskom nivou

Kvota od 30% za učešće žena i muškaraca doprinela je da se obezbedi da žene sačinjavaju najmanje 30% svih skupština opština.¹⁹ U kvantitativnom smislu, učešće žena povećalo se od opštinskih izbora održanih novembra 2013. Dok je 16 žena osvojilo dovoljan broj glasova za mesta u skupštini bez kvote na izborima 2007. godine,²⁰ približno 51 žena osvojila je dovoljan broj glasova u 2013.²¹ Posledično, učešće žena povećalo se sa 30% na približno 34% mesta.²² Dalje, prva žena koja je ikada izabrana na funkciju gradonačelnika stupila je na svoju funkciju u Opštini Đakovica. Jedna žena sada predsedava Skupštinom opštine Gnjilane. Međutim, žene su ozbiljno nedovoljno zastupljene na funkcijama odlučivanja u okviru opština, vodeći samo 14 direkcija na celom Kosovu (4.4%).²³ Žene su takođe nedovoljno zastupljene u odborima za politiku i finansije.²⁴

“Žene trebaju uzore kao što je gradonačelnica Đakovice. Ona je briljantna.”
- intervjuisana

Na izborima 2013. godine, u skladu sa procenama, na izborima je glasalo 5% više žena u odnosu na muškarce.²⁵ Međutim, postojala je veća verovatnoća da žene, u poređenju sa muškarcima, nemaju informacije o izborima, posebno starije žene i žene u seoskim područjima.²⁶ Takođe je zabeležena tendencija da žene budu manje upoznate o žalbenim mehanizmima i nedovoljno

“Videli smo zvaničnike koji su govorili ženama da ne znaju kako da glasaju, pa da zato treba da idu da glasaju sa svojim muževima.”
- izborni posmatrač

zastupljene među članovima biračkih odbora i izbornim administratorima.²⁷ Mehanizmi za konsultacije i uključivanje građana u opštinsko odlučivanje po svemu sudeći su ograničeni. Žene na opštinskom nivou rekle su da političke stranke razgovaraju o ovim pitanjima sa njima pre izbora, ali ne i nakon toga.²⁸ Neke opštine uključile su veći broj žena i muškaraca u

odnosu na ostale. Zabeleženi su primeri sastanaka odbornika sa ženama.²⁹ Predstavници OGD-a imaju tendenciju da učestvuju u radnim grupama pri izradi zakona i politika na različitim nivoima. Oni su izvršili određeni uticaj nad lokalnim politikama i budžetiranjem.³⁰ Nekoliko opštinskih zvaničnika pohađalo je obuku o rodno odgovornom budžetiranju (ROB),³¹ ali se obim njihove primene čini izmešanim.

Rodna ravnopravnost u okviru vodećih političkih stranaka

Glavne političke stranke razlikuju se kada govorimo o nivou u kome uključuju žene u odlučivanje i obimu u kome u svojim stranačkim platformama rešavaju rodne disparitete.³⁵ U Demokratskoj partiji Kosova (PDK), žene su po svemu sudeći malo uključene u odlučivanje.

PDK nema ženski forum. U sklopu svoje platforme, PDK pominje žene i muškarce samo u vezi sa

Položaj	Glavne stranke		PDK ³²		LDK		AAK		AKR		VV	
	Pol		Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Lider/predsednik stranke			0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
Zamenici stranačkih lidera			0	3 ³³	1	2	1	4	1	2	1	0
Sekretari ³⁴			0	3	0	1	0	2	3	1		
Portparol									1	0		
Šef Poslaničke grupe			0	1	0	1	0	1	1	0	0	1
Predsednici ogranka					0	37			2	31		
Članovi Predsedništva					3	14					3	12

izbornom kvotom.³⁶ Ispitanici sugerišu da je “kultura” u okviru PDK posebno problematična, posebno u njihovom “unutrašnjem krugu,” koji retko uključuje žene.

Nakon pominjanja opšte posvećenosti ka rodnoj ravnopravnosti, Demokratski savez Kosova (LDK) često se poziva na “muškarce i žene” u svojim platformama u vezi sa afirmativnim radnjama, pristupu obrazovanju i radu i funkcijama odlučivanja.³⁷ Oni su utvrdili poseban standard kome teže a to je da se žene i mladi uključe na nivou od 20% na svim nivoima stranke, pre narednih stranačkih izbora koji se održavaju 2014.³⁸ prvenstveno kao strategija za povećavanje članstva i obezbeđivanje većeg broja glasova. Oni takođe predlažu da se uklone barijere po učešće žena na tržištu rada i veruju da promovisanje preduzetništva među ženama može pomoći da se odgovori na pitanje siromaštva, nezaposlenosti i zavisnosti od socijalne pomoći.³⁹

Alijansa za budućnost Kosova (AAK) ima kvotu za učešće žena od 20% u svim stranačkim strukturama.⁴⁰ Međutim, žene u članstvu političkih stranaka rekle su da ne učestvuju adekvatno u odlučivanju.⁴¹ U svom programu, stranka AAK tvrdi da je: “unapređivanje statusa žena u svim životnim sferama važan cilj.” Stranka obećava da će primeniti zakone u pogledu rodne ravnopravnosti i unaprediti “pravne mehanizme u skladu sa evropskim rezolucijama.” AAK poziva na “podjednake mogućnosti za muškarce i žene u okviru porodice i na radnom mestu” i pominje žene kada govorimo o “društvenoj inkluziji i napretku.”⁴²

Alijansa za Novo Kosovo (AKR) uključuje u svoju platformu: “Imenovanje savetnika za osoblje u blisko osoblje predsednika, koji će raditi na sastavljanju politika, projekata i baviti se promovisanjem prava žena i povećavanju njihove uloge u društvu”; “poseban prioritet pridaje se zapošljavanju žena, mladih i lica sa invaliditetom”; i “dobar deo višeg osoblja Opština, uključujući i upravljanje direkcijama biće u rukama žena i mladih.”⁴³ Jedina žena gradonačelnik na Kosovu dolazi iz stranke AKR; dvoje od jedanaest direktora direkcija koje je ona trenutno imenovala su žene (18%).

Vetvendosje (VV) se obavezuje da će ojačati učešće ženskih društava u odlučivanju; rodnu ravnopravnost u pristupu obrazovanju; rodnu ravnopravnost kao pravo u skladu sa međunarodnim i evropskim sporazumima i jednakost.⁴⁴ VV je pokušao da decentralizuje odlučivanje, ali priznaje da može da se uradi više.⁴⁵

Političarke se žale na to da stranke izdvajaju ograničena (ako i ikakva) finansijska sredstva za kandidatkinje u predizbornim kampanjama, što podriva njihovu sposobnost da obezbede glasove.⁴⁶ Stranački predstavnici navode da svi kandidati (izuzev predsednika nekih stranaka) primaju isti iznos. Međutim, pojedinačni kandidati mogu sakupiti svoje resurse u okviru nekih stranaka. VV zabranjuje pojedinačnim kandidatima da sakupljaju novac za sebe, pošto bi ovo doprinelo nejednakosti.⁴⁷

“Mreža pajtaša” u okviru i između političkih stranaka po svemu sudeći utiče na većinu ključnih odluka na Kosovu; žene retko imaju pristup mestima gde se donose odluke.⁴⁸ Približno 32% žena veruje da “političke stranke ne pružaju priliku ženama [sic].”⁴⁹ Većina političkih stranaka ima tendenciju da donosi odluke bez dovoljno demokratskih procesa u njihovoj osnovi.⁵⁰ Dok žene (i muškarci) često vuku po stranačkoj liniji, u malom broju istaknutih primera parlamentarke se nisu slagale sa svojim strankama.⁵¹ Ostvaren je napredak u tome da svaka veća politička stranka, sa izuzetkom stranke PDK, ima ženu koja je zamenik predsednika i kvotu za učešće žena.⁵²

“U strankama nije bitno da li si žena ili muškarac; sve ovo je političko.”

“Moj najveći izazov je nedostatak finansijskih resursa... u pravnom smislu stranke se ne mogu podržavati [od strane donatora]. Paradoks nepostojanja pravnih načina za finansijsko podsticanje stranačkog rukovodstva žena i žena u politici, stvara još jedan paradoks: kako stvoriti žene političare ili stranačke lidere ukoliko se ne podstaknu afirmativnim merama?”

- zamenica premijera Edita Tahiri

Dok su političke stranke tobože imale nekoliko sredstava kojima građani mogu pružiti svoj doprinos (npr. stranački sastanci sa članovima, konsultacije oko izbornih programa, kongresi), političke stranke priznaju da ovim sastancima uglavnom prisustvuju muškarci.⁵³ Nasuprot tome, žene imaju tendenciju da posećuju diskusije o pitanjima kao što je zdravstvena zaštita i životna sredina mnogo više od muškaraca.⁵⁴ Stranke nemaju posebne strategije za komunikaciju sa ženama i muškarcima (npr, imajući u vidu njihova potencijalno različita sredstva komunikacije) o sastancima kako bi povećali prisustvo.⁵⁵ Niti stranke imaju tendenciju da procene kako predložene politike ili donete politike utiču drukčije na žene i muškarce.⁵⁶

Rodna ravnopravnost u javnim službama

Od 70,326 javnih zaposlenih na Kosovu, 38% su žene.⁵⁷ Međutim, žene zauzimaju samo 9.5% visokih funkcija odlučivanja (npr. generalni sekretar ili glavni izvršni službenik) a 23.2% nalaze se na drugim funkcijama odlučivanja.⁵⁸ U opštinama, žene sačinjavaju samo 15.26% funkcija odlučivanja.⁵⁹ Za istu funkciju u kosovskoj javnoj administraciji, žene treba da budu više obrazovane u odnosu na muškarce.⁶⁰ Žene su se često suočavale sa diskriminacijom u praksama zapošljavanja i otpuštanja u okviru javne administracije.⁶¹ Vlada je pokušala ovo da reši pružanjem stipendija za javne službenice kako bi ostvarile više nivo obrazovanja, ali se mali broj istih prijavio ili ispunjavao minimalne kriterijume, tako da je ovaj novac prošao nepotrošeno.⁶² Nedovoljna zastupljenost žena u okviru javne službe može uticati na obim u kome javne službe mogu potencijalno da ispune različite potrebe žena i muškaraca, iako nijedno poznato istraživanje ovo nije preispitalo. Kada govorimo o pružanju usluga, institucije po svemu sudeći nisu upoznate kako da normiraju rodna pitanja pri planiranju, izradi budžeta, pružanju, praćenju i ocenjivanju njihovih usluga.

Pružanje javnih usluga i dalje je politizovano, zaviseći u velikoj meri od vladinih prioriteta koje primenjuje MF. Kapitalne investicije (npr. izgradnja auto puteva) sačinjavaju više od 40% kosovskog godišnjeg budžeta. Poznata kao "asfaltna politika," aktuelni prioriteti vlade kritikovani su kao oni koji su podrli osnovne potrebe stanovništva kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i socijalna zaštita.⁶³ Na primer, MRSZ je imao pravni mandat da pruži veći broj usluga, ali njegov budžet nije povećan u dovoljnoj meri da se ove usluge i finansiraju. Nedostatak dovoljnih državnih službi može uticati na nemogućnost pristupa žena javnim uslugama u nesrazmernoj meri.⁶⁴ Međutim, nedovoljna istraživanja razmotrila su pristup javnim službama iz rodne perspektive.

Izazovi i mogućnosti

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene na nacionalnom i opštinskom nivou, kao i u okviru političkih stranaka. Ovo posebno važi za žene iz manjinskih etničkih grupa i žene sa invaliditetom. Većinu odluka donose muškarci koji su lideri političkih stranaka a u okviru većine stranaka ne postoje demokratski procesi odlučivanja. Dok neke stranke razmatraju rodna pitanja mnogo više u svojim platformama, sve mogu raditi na normiranju rodni pitanja. Vladini prioriteti u vezi sa investicijama u infrastrukturu podrivaju pristup kvalitetnim javnim uslugama, posebno za žene. MF bi trebalo da uvede jasnije smernice o ROB u budžetski cirkular. Službenici za rodna pitanja mogu pružiti svoj doprinos strategijama za komunikaciju kako bi se oglasili javni sastanci i obezbedilo učešće kako žena tako i muškaraca. Treba da postoji veći broj inicijativa za rad sa muškarcima u političkim strankama, skupštinama, ministarstvima i opštinama, podržavajući ih u normiranju rodni pitanja. Menjanje društvenih normi u skladu sa kojima žene treba da ostanu kući a muškarci u javnosti, mogu povećati učešće žena u politici. Otvaranje većeg broja obdaništa može omogućiti ženama da uđu u javni život. Mediji takođe mogu odigrati važnu ulogu u prikazivanju većeg broja žena stručnjaka u ne-stereotipnim rodnim ulogama.⁶⁵ Negovanje saveza između bivših poslanika i žena koje nisu izabrane na ponovni mandat može doprineti zadržavanju znanja i sklapanju saveza oko politika od zajedničkog interesa (npr. putem mentorstva). Opštinske grupe za zalaganje za rodnu ravnopravnost mogu nastaviti da okupljaju žene iz politike i građanskog društva u mrežama podrške koje rade na produbljivanju rodne ravnopravnosti. Centralna izborna komisija i istraživački instituti koji analiziraju izbore trebalo bi da u svoje izveštaje uvrste podatke raščlanjene po polu.

5) Socio-ekonomska situacija

Ovaj odeljak razmatra siromaštvo, privredu (formalnu i neformalnu) odnose unutar domaćinstva i pružanje, pristup i korišćenje usluga i resursa iz rodne perspektive. Isti obuhvata kratku analizu društvenih usluga (npr. zdravlje i obrazovanje).

Rodne uloge u formalnoj privredi

Formalna privreda na Kosovu beleži viši stepen učešća muškaraca u odnosu na žene. Stopa zaposlenosti žena iznosi približno 18%, najniža je u Evropi, dok je oko 55% muškaraca zaposleno.¹² Žene više rade u manje plaćenim sektorima kao što su zdravstvo i prosveta (oko 40% svih žena na tržištu rada), dok muškarci rade u energetici i građevini, koji su bolje plaćeni.¹³ Različiti izvori sugerišu da žene poseduju od 5-11% preduzeća na Kosovu. Dalje, 99.9% preduzeća u vlasništvu žena su mikro preduzeća sastavljena sa od 1-9 zaposlenih; žene imaju u proseku oko 3.07 zaposlenih, u poređenju sa 5.27 u preduzećima na čijem čelu se nalaze muškarci.¹⁴

“Žene i muškarci su isti za poresku upravu sve dok plaćaju porez.”
- Poreska uprava

¹⁴ Žene nemaju pristup kreditima i zajmovima kao muškarci pošto nemaju zalog (vidi odeljak 3), istoriju kreditiranja i veze.¹⁵ Shodno tome, muškarci imaju oko 92% založne imovine na Kosovu.¹⁶ Samo 3% zajmova u komercijalnim bankama ide ženama.¹⁷ Žene takođe imaju najviši procenat odbijenih zajmova. Poslovne žene identifikuju svoje ključne izazove kao: nedostatak pristupa finansiranju,¹⁸ nedovoljni poreski propisi, loše bankovne prakse, diskriminacija od klijenata i uopšteno loša investiciona klima na Kosovu.¹⁹ Međutim, porezi na Kosovu veoma su niski u poređenju sa drugim zemljama u Evropi; PDV iznosi 16%, a porez na dohodak u rasponu je od 6% do 10%.²⁰

Verski ekstremizam utiče na formalnu privredu sa finansijskim sredstvima, kao i tradicijama koje podstiču uloge žena u okviru domaćinstva i sa decom, umesto na tržištu rada.²¹

Socio-ekonomske statistike	Muš.	Žene
Bruto upis u osnovne škole ¹	95%	96%
Bruto upis u više srednje škole ²	96%	88%
Napuštanje viših srednjih škola	71%	29%
Bruto upis u tercijarno obrazovanje (žene dominiraju fakultetima za pedagogiju, filozofiju, filologiju; muškarci dominiraju fakultetima za građevinu, arhitekturu, mašinstvo; rodna ravnoteža postoji na pravnom, ekonomskom i medicinskom fakultetu) ³	19000 (55%)	17000 (45%)
Stopa učešća radne snage za 2012. ⁴	55%	17.8%
Stopa učešća radne snage za 2009. ⁵	68%	29%
Nezaposlenost ⁶	28%	40%
Nezaposlenost mladih ⁷	52%	63.8%
Omladina koja nije zaposlena, ne pohađa obrazovanje ili obuku (NEET) 15-24 godina ⁸	31%	40%
Vlasnici preduzeća ⁹	91.8%	8.2%
Neto prihod od vlastitih preduzeća ¹⁰	92%	8%
Rodni jaz u zaradama	N/D	N/D
Računi pri formalnim finansijskim ustanovama ¹¹	57%	31%

Uloge muškaraca i žena u neformalnoj privredi

Iako Kosovo nema podatke u tom smislu u Srbiji se procenjuje da 7% stanovništva radi u neformalnom sektoru a u Moldaviji 16%. Shodno tome, na Kosovu neformalni sektor po svemu sudeći sačinjava približno 10% privrede, i većina onih koji su uključeni jesu žene. Porodiljsko odsustvo u skladu sa novim Zakonom o radu može doprineti preteranoj zastupljenosti žena u neformalnom radu.²² U zemljama u razvoju, procenjenih 80% ljudi koji rade u neformalnom sektoru su žene.²³ U Evropi se procenjuje da više od polovine stanovništva u neformalnom sektoru sačinjavaju žene a verovatno se ova cifra kreće oko 60-65%.²⁴ Procenjenih 60% žena privređuje a oko 40% su samozaposlene. Na Kosovu, mnoge žene prodaju proizvode kao što su paprike, prerađena hrana ili rukotvorine. Žene takođe pružaju usluge kao što su briga o domaćinstvu, kućna nega ili frizeraj.²⁵ Muškarci su preterano zastupljeni u neformalnoj privredi proizvodnje droge i trgovine, sačinjavajući 96.4% lica koja se hapse za bavljenje ovim “biznisom”.²⁶ Poreska uprava bori se protiv neformalne privrede i naterala je mnoga preduzeća da formalizuju svoj rad; na čelu većine ovih preduzeća nalaze se žene.²⁷ Kada govorimo o radu dece, dečaci počinju da rade u mlađem uzrastu i rade više od devojčica, ali postoji i veća verovatnoća da im se pruži nadoknada za njihov rad.²⁸ Za devojčice koje rade postoji manja verovatnoća da će pohađati školu a imaju tendenciju da rade u težim uslovima (npr. tokom noći, na ulici).

Situacija oko siromaštva iz rodne perspektive

Tokom 2011. godine, procenjenih 30% ljudi na Kosovu živelo je u siromaštvu a 10% u krajnjem siromaštvu; najsiromašniji žive na selu (65%).²⁹ Neznatno više žena živi u siromaštvu (30.3% žena) u odnosu na muškarce (29.2%). Domaćinstva na èijem èelu su žene po svemu sudeći imaju višu stopu siromaštva u odnosu na domaćinstva na èijem èelu se nalaze muškarci (39.8 u poređenju sa 29).³⁰ Međutim, deca u domaćinstvima sa ženama na èelu, po svemu sudeći imaju značajno manju verovatnoću da žive u siromaštvu; data domaćinstva imaju tendenciju da se oslanjaju mnogo više na doznake iz dijaspor.³¹

U ovom trenutku ne postoji nikakav Plan za smanjenje siromaštva za Kosovo, iako ga većina drugih zemalja u regionu ima. Novi izveštaj Svetske banke (WB) naglašava potrebu za koordiniranim radnjama kako bi se unapredile jednake mogućnosti za žene u svetu rada, kao što je bavljenje rodnim pristrasnostima rano, širenje pristupa žena imovini i finansijama i podizanje zakonskih starosnih granica za odlazak u penziju: ovo mogu biti glavne stvari koje će se isplatiti kada govorimo o bavljenju siromaštvom.³²

“Znamo da smanjenje rodni jazova u svetu rada može dovesti do širokih razvojnih blagodeti: poboljšanje zdravlja i obrazovanja dece, unapređenje smanjenja siromaštva i katalizovanje produktivnosti ... Danas, mnogo više devojčica ide u školu i živi duže, zdravije živote nego što je to bio slučaj pre 10 godina. Ali ovo nije preraslo u neke šire dobiti. Suviše puno žena i dalje nema osnovne slobode i mogućnosti i suočava se sa ogromnim nejednakostima u svetu rada.”
- predsednik Grupe Svetske banke Jim Yong Kim, 2014.

Globalizacija i liberalizacija tržišta povećavaju

priliv robe i kapitala duž zemalja i takođe doprinose privrednom rastu. Poljoprivredni rast po svemu sudeći smanjuje siromaštvo i poboljšava sigurnost hrane. Nasuprot tome, brzi porast koji širi nejednakosti u prihodu, koji se desio tokom poslednje dve decenije, najverovatnije će naneti štetu siromašnima. Žene su pogođene nesrazmerno širenjem nejednakosti pošto imaju tendenciju da zarađuju niže plate i da imaju niže obrazovanje, manje veština i manju pokretljivost u odnosu na muškarce.³³

Žene sačinjavaju 82.2% ljudi koji nisu aktivni na tržištu rada.³⁴ Žene se brinu o deci, bolesnima ili starcima (39.4%); pohađaju obrazovanje ili obuku (15.8%); ili ne veruju da je uopšte dostupna neka mogućnost za rad (14.6%).³⁵ Lica sa invaliditetom primaju samo €40 mesečno i imaju mali pristup tržištu rada. Kada govorimo o stažiranju, lica sa invaliditetom smatraju da nisu uključeni zato što bi poslodavci trebalo da izmene njihova radna mesta.³⁶ Što se tiče starijih građana, osnovna penzija iznosi €45 a što se tiče socijalne pomoći ona uobičajeno iznosi €40; ljudi pogođeni ratom i ratni heroji primaju mnogo više.³⁷ Lica koja zavise samo od penzije po svemu sudeći žive ispod linije siromaštva.³⁸

Ulazak na tržište rada zapošljavanjem i otvaranjem preduzeća

MRSZ nema nikakav plan zapošljavanja i Ministarstvo se bori da primeni svoj mandat pošto MF ne odobrava njegov zahtevan budžet.³⁹ Razvoj javne infrastrukture, uključujući puteve, železnicu, snabdevanje električnom energijom i distribuciju električne energije, bile su glavne vladine aktivnosti za koje se očekuje da će pozitivno uticati na ekonomski razvoj i zapošljavanje, uglavnom za muškarce u građevinskom sektoru. ARR je stvorio strategiju za ekonomsko osnaživanje žena za period od 2011-2013, ali nije dodeljen nikakav budžet i ista nije primenjena.⁴⁰ ARR planira da nastavi sa nastojanjima ka njenoj primeni. Aktivnosti nisu propisno praćene a odgovorna ministarstva nisu podnela svoj izveštaj o istoj. G-7, mreža uspešnih poslovnih žena, uspostavila je Privrednu komoru žena.

Dijaspora pruža neke investicije na Kosovu, uglavnom u građevinu, nekretnine i poljoprivredu. U dve trećine slučajeva, doznačena sredstva putuju od muškarca do muškarca.⁴¹ Neznatno više od 20% domaćinstava prima doznačena sredstva iz dijaspor. Na primer, poljoprivredni razvoj i negovanje divljeg sveta duž reke Ibar, koje je delimično finansirano iz dijaspor, stvorio je posao za žene sa procenjenih 4,500 planiranih zaposlenih. Industrijska fabrika pećuraka finansirana od strane Japana zaposlila bi 3,000 ljudi.

Ne postoje specijalne službe za integraciju lica sa invaliditetom na tržište rada.⁴² Nezaposlenost je ozbiljna za Rome, Aškalije i Egipćane.⁴³ Oni bi voleli da vide više konkursa koji bi ih pozivali da se prijave i posebne programe stažiranja za sticanje radnog iskustva.

Odnosi u domaćinstvima

Žene imaju tendenciju da preduzmu veliku većinu odgovornosti u domaćinstvu, uključujući brigu o deci, starcima i drugima sa posebnim potrebama kao i održavanje domaćinstva. Muškarci uglavnom rade van kuće. Žene u starosnoj grupi od 25-54 godine troše 10-20% svog vremena na rad van domaćinstva, a 80% svog vremena posvećuju na kućne poslove. Muškarci troše od 50-80% svog vremena van kuće a oko 10-15% u domaćinstvu.⁴⁴ Pošto žene po svemu sudeći obavljaju više poslova u kući, one takođe imaju manje resursa, pošto je ovaj rad neplaćen.⁴⁵

“Mi [žene] uvek branimo muškarce i njihovo ponašanje.”
- ispitanica u intervjuu

Obrazovanje

Srednjeročni okvir rashoda Vlade promoviše jačanje ljudskog kapitala. Stopa pismenosti se poboljšala od 2003. godine, posebno među mladim ljudima.⁴⁶ Postoji percepcija da veći broj devojčica napušta više srednje obrazovanje u odnosu na dečake.⁴⁷ Međutim, statistike sugerisu da se situacija promenila; dok je veći broj devojčica napustio školu 2009. godine, od tada je školu napustilo više dečaka.⁴⁸ Više od 70% dece koja napusti školu su dečaci.⁴⁹ Stručne škole po svemu sudeći su podeljene stereotipnim profesijama za žene i muškarce, bez institucionalnih namera da se ovaj šablon prekine. Više muškaraca ima priliku da pohađa kurseve u stručnim školama (71%) u odnosu na žene (29%).⁵⁰ Žene po svemu sudeći ne učestvuju u roditeljskim većima.⁵¹

Devojčice i žene iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana imaju neke od najnižih nivoa obrazovanja, često usled činjenice da postoji nedovoljan broj nastavnika njihovog etničkog porekla, nedostatak udžbenika, nasilje i diskriminacija u školi, zabrinutosti po bezbednost, nedovoljne porodične finansije, dužnosti brige oko domaćinstva i rano stupanje u brak.⁵² Iako postoji nastavni plan za tri predmeta na romskom jeziku (romski jezik, istorija Roma, romska umetnost i kultura), vlada nema finansijska sredstva za štampanje udžbenika, zapošljavanje ili usavršavanje nastavnika.⁵³ Devojčice sa invaliditetom takođe nemaju pristup obrazovanju, pošto postoji tendencija da ih roditelji izoluju kod kuće.⁵⁴

“Ukoliko odete i završite univerzitet, gde da odete nakon toga, roditelji pitaju: ‘ne postoje radna mesta za lica sa invaliditetom.’”
- lice sa invaliditetom

Zdravlje

Iako u ovom trenutku ne postoji nikakvo javno zdravstveno osiguranje, ono se izrađuje i biće pruženo poreskim obveznicima u roku od jedne godine.⁵⁵ Ne postoje nikakve službe za ljude koji boluju od raka (žene ili muškarce). Lezbijke prijavljuju diskriminaciju u pristupu zdravstvenoj zaštiti, uključujući predrasude lekara i psihologa koji nemaju informacije o lezbijanizmu.⁵⁶ Među muškarcima postoji tendencija da u većoj meri koriste ubrizgavajuće droge (85% korisnika), kanabis i alkohol u odnosu na žene.⁵⁷ Mladići (49.1% muškaraca) imaju mnogo veću tendenciju da puše u odnosu na devojke (38%); mladići takođe puše više u odnosu na devojke (u proseku 15.6 u poređenju sa 9.8 cigareta dnevno). Mali broj istraživanja ispitao je pristup žena i muškaraca kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti.⁵⁸

Izazovi i mogućnosti

Stub ekonomskog razvoja, ustanove za **brigu o deci**, omogućuju učešće žena na tržištu rada. Ustanove za brigu o deci takođe stvaraju radna mesta. Ove ustanove mogle bi da imaju sveobuhvatnu obuku o rodnoj ravnopravnosti za malu decu. **Kreditne stavke** za žene mogu pomoći da se načini pomak u vezi sa njihovim pristupom zalogu i imovinskim pravima u međuvremenu. Institucije za kreditiranje treba da se obuče o značaju preduzeća na čijem čelu se nalaze žene za tržišni i društveni razvoj. **Svest o rodnoj ravnopravnosti i nediskriminaciji**, kako kvantitativno u okviru kompanije (horizontalno) tako i na upravljačkim funkcijama (vertikalno), važna je u svim institucijama, organizacijama i kompanijama. Svako radno mesto trebalo bi samostalno da se proceni u smislu bavljenja nediskriminacijom i rodnom ravnopravnošću. Sve žene i muškarci bi trebalo da se osele dobrodošlim i cenjenim bez obzira na njihov pol, etničko poreklo, starosnu dob, seksualnu orijentaciju, veroispovest ili invalidnost. Posebne potrebe svake od njih mogu biti vidljive i uzete u obzir. Imajući u vidu stopu nezaposlenosti na Kosovu, važna je izrada i finalizacija **uključivog Nacionalnog plana za zapošljavanje**. Neophodna su dalja istraživanja u vezi sa rodnim ulogama u neformalnoj privredi na Kosovu. Poslovni razvojni planovi mogu se izraditi u svim sektorima u svakoj opštini ili regionu.

Koordinirane radnje koje unapređuju podjednake mogućnosti žena u svetu rada, kao što je odgovor na rodne pristrasnosti rano, širenje pristupa žena imovini i finansiranju i podizanje zakonitih starosnih granica za odlazak u penziju, mere su da se **smanji siromaštvo**. Studija lokalnog tržišta bila bi korisna da se nauči nešto više o sadašnjim i budućim **potrebama za zapošljavanje**. Obuka bi trebalo da bude vođena potražnjom. Ovo pomaže poslodavcima da prilagode svoje prakse i očekivanja lokalnom kontekstu. Obrazovni sistem može spojiti obrazovne mogućnosti sa potrebama poslovnog sektora. Privatni, javni, neprofitni i akademski sektor mogu da sarađuju kako bi olakšali ulazak žena i muškaraca na tržište (uključujući i one iz manjinskih grupa) korišćenjem različitih vidova obrazovanja i obuke, uključujući obuku na radnom mestu. Konkretno radne veštine, pismenost, poznavanje brojki, jezici, stručne veštine i IKT nisu dovoljni. “Meke” veštine od presudne su važnosti da se uspe u svetu rada, kao što je znati *kako* učiti, tragati za poslom, upravljati ljudima, raditi kao deo tima, govoriti u javnosti i ponašati se samouvereno. Kvalifikovani lokalni ljudi znaju tačno šta je potrebno njihovom regionu; **lokalni planovi ekonomskog razvoja** mogu se osmisлити u svim sektorima u svakoj opštini ili regionu uz podršku privatnog, javnog, građanskog i akademskog sektora. Vlada može da odobri **strategiju EOŽ**, uključujući adekvatno finansiranje. ARR treba da ima poboljšani, kompjuterizovan sistem praćenja koji je povezan sa svim ministarstvima kako bi olakšao praćenje primene ove i drugih strategija. **Zdravstveni** sistemi treba da obrate posebnu pažnju na pacijente od raka, posebno od raka dojke i grlića materice. Ovo bi moglo da se proširi i na razmatranje mogućnosti pregleda i lečenja muškaraca (npr. rak debelog creva), sa ciljem rada na rodnoj ravnopravnosti. Kosovo treba lečenje hemoterapijom, psihološku podršku za lica koja pate od raka, proteze i perike. LGBT, lica sa invaliditetom, osobe sa sindromom down i autizmom trebaju bolje lečenje u smislu njihovih ljudskih prava. Treba obezbediti i zdravstveno osiguranje.

6) Rodno zasnovano nasilje i bezbednost

Ovaj odeljak identifikuje različite vidove rodno zasnovanog nasilja (RZN) na Kosovu i relevantan zakonski okvir (izvan onoga koji je prikazan u 1. odeljku). Isti predstavlja nastojanja da se spreči RZN, uključujući i pažnju na muškost i ulogu muškaraca kao partnera u borbi protiv RZN-a. Takođe opisuje raspoložive usluge zaštite, krivičnog gonjenja i rehabilitacije/reintegracije.

Pokazatelji rodno zasnovanog nasilja	Ž	M	Svi
% žena i muškaraca koji su doživeli nasilje u porodici u svom životu (2008) ¹	46.4%	39.6%	43%
Br. i % žrtvi nasilja u porodici (prijavljenih policiji, 2013)	869 80%	220 20%	1089
Žrtve trgovine ljudima (2013)			52

Nasilje u ime časti

Kosovska policija navodi slučajeve u kojima su braća pretukla svoje sestre pošto su se ponašale “nečasno”.² Iako retka, glasine sugerišu da se ubistva iz časti možda javljaju u seoskim područjima na Kosovu.³ Postoje nedovoljne informacije o ovoj temi; ona može biti oblast za buduća istraživanja.

Rodno zasnovano nasilje u konfliktu

Ne postoje precizni podaci o broju žena i muškaraca koji su doživeli rodno zasnovano nasilje tokom rata u periodu od 1998-1999. godine, iako kvalitativni podaci sugerišu da je došlo do opsežnog nasilja.⁴ Dok su žene i devojke bile meta seksualnog nasilja, muškarci i mladići civili po svemu sudeći su bili meta drugih vidova nasilja, uključujući napad i ubistvo (“gendercid” ili genocid na rodnoj osnovi).⁵ Možda je i bilo slučajeva kada je izvršeno seksualno nasilje nad muškarcima i mladićima, ali se o tome malo priča u javnosti.⁶

Uprkos uputstvima Ujedinjenih nacija o značaju reparacija,⁷ Vlada Kosova tek treba da pruži reparacije licima koja su pretrpela ovakvo nasilje. Nedavni izveštaj OHCHR-a sugeriše da lica koja su doživela seksualno nasilje i dalje trpe “značajne fizičke, psihološke, društvene i ekonomske posledice” i jasno stavlja na znanje preporuke za program reparacija.⁸ Nakon zalaganja u građanskom društvu,⁹ u kombinaciji sa nastojanjima političara (prevashodno žena), Skupština je nedavno usvojila amandmane na Zakon o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civila koji su preživeli rat i njihovih porodica kako bi uključila i žene koje su preživele seksualno nasilje kao civilne žrtve rata.¹⁰ Uz podršku MŽK-a i u konsultaciji sa preživelim ženama, predsednica Kosova

uspostavila je Nacionalni savet kako bi se pozabavila ovim pitanjem.¹¹

Dok su žene imale pristup nekolicini psihosocijalnih programa lečenja koje su organizovali NVO-i neposredno nakon rata, postojao je mali broj programa tog tipa koji je organizovan za muškarce (što je oblik rodne diskriminacije u post-konfliktnim programima). Kulturni tabui protiv posećivanja psihologa i ograničenja u uslugama na raspolaganju znače da je samo jedan deo dobio usluge savetovanja za izlaženje na kraj sa traumom.¹² Uključivanje psihologa u rad sa muškarcima može doprineti smanjenju trauma i potencijalno stopama RZN-a.¹³

Seksualno nasilje, uključujući silovanje

Imajući u vidu stigmatu koja okružuje seksualno nasilje i nedostatak znanja da i među supružnicima može doći do seksualnog nasilja,¹⁴ obim seksualnog nasilja verovatno je mnogo viši u odnosu na broj slučajeva prijavljenih policiji (nula u 2013. i jedan slučaj silovanja). Institucije nisu adekvatno obučene da razotkriju seksualno nasilje počinjeno protiv bivših ili sadašnjih supružnika.¹⁵ Regionalna policija odgovorna je da istraži silovanje i da odmah pruži zdravstveno lečenje.¹⁶

Genocid na rodnoj osnovi

Selektivni abortusi, prvenstveno devojčica, i dalje se nastavljaju. Tokom 2010. godine, dečaci su sačinjavali 53% živorođenih.¹⁷ Muškarci imaju mnogo veću verovatnoću da koriste i/ili da preminu od malokalibarskog oružja u odnosu na žene.¹⁸ Takođe postoji mnogo veća verovatnoća da počine samoubistvo, iako među ženama postoji mnogo veća verovatnoća da posegnu za samoubistvom, u skladu sa policijskim izveštajima.¹⁹

Nasilje u porodici, uključujući rano stupanje u brak

Iako kasni ponovljena studija, približno 43% ispitanika iz ankete o domaćinstvima sprovedene 2008. godine na nivou celog Kosova doživelo je nasilje u porodici u svom životu (46.4% žena i 39.6% muškaraca).²⁰ Žene, osobe u seoskim područjima, sa nižim nivoima obrazovanja, koje primaju socijalnu pomoć, siromašni i/ili nezaposleni imaju tendenciju da su više izloženi nasilju.²¹ Deca, lica sa invaliditetom, LGBT osobe, i starci takođe mogu biti izloženi većem riziku.²² Od 1,087 slučajeva nasilja u porodici prijavljenih policiji 2013. godine, 80% žrtava bile su žene. Lake telesne povrede, fizički napad, zastrašivanje i napad bili su među najviše prijavljenim krivičnim delima u okviru porodičnog odnosa. Policijski izveštaji sugerisu da su 91.1% izvršilaca muškarci.²³ Većina slučajeva podrazumeva dela počinjena među supružnicima (52.6%) ili očevi protiv sinova (12.3%).

Rano stupanje u brak, koje takođe ima tendenciju da utiče nesrazmerno na devojčice, iako retko, i dalje postoji na Kosovu, posebno uprkos kasnoj zvaničnoj registraciji braka i slabih institucionalnih mehanizama za primenu postojećeg zakonodavstva.²⁴ Ljudi iz seoskih područja, siromašni i devojčice iz manjinskih zajednica mogu više biti izloženi riziku.²⁵

Nedavno izmenjen relevantan zakonski okvir, uključujući Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Nacionalni program za zaštitu od nasilja u porodici i Standardni operativni postupci (SOP-i), prilično su sveobuhvatni a kvalitet usluga i koordinisani odgovor institucija po svemu sudeći su se poboljšali u nedavnim godinama. Postoji zabrinutost oko postavljanja nacionalnog koordinatora u MP, a ne u MRSZ; isto bi po mogućstvu moglo pružiti zaokruženiji pristup “u čijem je središtu žrtva” (a ne pristup usredsređen na kriminalca) za pružanje pomoći licima koja su pretrpela nasilje u porodici. Činjenica da je ovo političko imenovanje a ne funkcija javnog službenika takođe podriva dugoročni kapacitet i odgovornosti za koordinaciju. Nedovoljna politička volja, budžet i kapaciteti ostaju glavni izazovi za primenu zakonskog okvira. Javne percepcije, tradicije i običajno pravo onemogućuju žene da napuste situacije nasilnih domova ili da se reintegrišu nakon kratkoročnog smeštaja u skloništa (do šest meseci sa mogućim produžetkom). Usluge rehabilitacije i reintegracije i dalje se nedovoljno finansiraju i bukvalno ne postoje.²⁶ Skloništa i usluge za muškarce koji su pretrpeli RZN su nedovoljne, iako novi ISF ima poseban odeljak za muškarce koji su bili žrtve trgovine ljudima.

Skloništa i organizacije za bračne parove pružaju usluge savetovanja muškarcima koji su izvršili nasilje. Međutim, ne postoji nijedna organizacija ili institucija koja je specijalizovana u pružanju ovih usluga. MRSZ je usvojio AU o postupanju prema izvršiocima nasilja u porodici, ali u ovom trenutku postoje nedovoljne usluge.²⁷ Ograničena raspoloživost usluga savetovanja za muškarce (uključujući i one koji zloupotrebljavaju drogu i alkohol) znači da sudije građanskog suda retko izriču date mere rehabilitacije i prevencije naložima za zaštitu. Sudije iznose da ne postoje ove usluge i da se samim

tim ne mogu propisati.²⁸

Nekoliko pitanja dokumentovano je u vezi sa pristupom pravosuđu, uključujući zakašnjenja u izdavanju naloga za zaštitu, blaže kazne za ponovne prestupnike i prekršioce naloga za zaštitu, ograničeno izdavanje mere predviđeno uredbom (sada zakonom) o nasilju u porodici, loše obrazlaganje presuda kojima se nalaže izdavanje naloga za zaštitu, ograničena pažnja na izvršenje naloga za zaštitu, nedovoljno krivično gonjenje krivičnog dela nanošenja lakih telesnih povreda, nezakonito prerano prekidanje *ex officio* (automatskog) krivičnog gonjenja u krivičnim predmetima i izricanje malih kazni izvršiocima prekršaja nasilja u porodici.²⁹ Žene se takođe plaše da svedoče.³⁰ Policija je u nekim opštinama zabeležila poboljšanja u izvršenju naloga za zaštitu.³¹ Najbolje prakse podrazumevaju imenovanje sudija koji su specijalizovani za predmete nasilja u porodici koji se usredsređuju isključivo na ove predmete; i pružanje dovoljnih resursa CSR-ima da brzo odgovore na zahteve za dobijanje mišljenja.³² Reforme sudskog sistema navodno su ostvarile pozitivne efekte u nekim opštinama.

Koordinacija između institucija kako bi se pružila pomoć licima koja su pretrpela nasilje u porodici po svemu sudeći se poboljšala uspostavljanjem nacionalnog koordinatora 2013. godine, SOP-ima u 2012, i lokalnim grupama za koordinaciju u nekim opštinama. SOP-i po svemu sudeći pozitivno utiču na kvalitet odgovora policije, tužilaca i sudova kao i na koordinaciju između institucija na opštinskom nivou.³³ Najbolje prakse podrazumevaju da predsednici sudova imenuju iskusne, specijalizovane sudije koji se bave samo predmetima nasilja u porodici i obimna obuka specijalizovanih policijskih jedinica. Nacionalni koordinatori radi na bazi podataka koju će deliti sve institucije. Intervjui sugerišu da se svest povećala duž vremena među institucijama i građanima, iako je neophodna nova anketa o percepcijama na nivou celog Kosova.

Trgovina ljudima za seksualnu eksploataciju

Trgovina ljudima za seksualnu eksploataciju smanjila se od 2002; Kosovska policija identifikovala je 52 slučaja u 2013, u koje su prvenstveno bili uključeni građani Kosova kojima je interno trgovano. Od ovog broja, većina (24) su bili maloletnici uzrasta od 14-17 godina i mladi od 18-22 godine (13). Policija je uhapsila 91 osobu osumnjičenu za delo trgovine ljudima, 35 za omogućavanje prostitucije i 26 za prostituciju u 2013.

Zakonski okvir prilično je sveobuhvatan. Zakon o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima (2013) prilično je nov, tako da njegova primena još uvek nije praćena. Pošto postojeća Strategija ističe, počeli su napor da se izradi nova Strategija za period od 2014-2018.³⁴ Ključna prepreka da se primeni aktuelna Strategija bilo je dodeljivanje nedovoljnog budžeta za realizaciju ovog akcionog plana. Prevencija,³⁵ krivično gonjenje,³⁶ i zaštita³⁷ pridobili su podršku putem postojećih institucionalnih budžeta i/ili podrške donatora. Međutim, rehabilitacija i reintegracija nedovoljno su finansirani.³⁸ Međuministarska radna grupa uključuje relevantne institucije, OGD-e i policiju.³⁹ MUP smešta Sekretarijat, koga sačinjava jedan zaposleni i nacionalni koordinatorski. Iznete su zabrinutosti oko postavljanja nacionalnog koordinatorskog u sklopu MUP, pošto ovo može promovisati pristup koji je usredsređen na kriminalca a ne "na žrtvu". Muškarci i dalje vode informativne razgovore sa ženama kojima je trgovano, iako su žene istražitelji u boljoj poziciji da vode ove razgovore. Putna mapa za viznu liberalizaciju za Kosovo poziva institucije da donesu i primene zakonodavstvo za sprečavanje, istragu i krivično gonjenje trgovine ljudskim bićima; "unaprede prevenciju, otkrivanje i istragu teških prekograničnih krivičnih dela, odnosno trgovinu ljudima"; i izgrade kapacitete relevantnih organa da spreče, otkriju i istraže trgovinu ljudima.⁴⁰

Seksualno uznemiravanje

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Krivični zakonik, Zakon o radu i Zakon o javnoj službi sadrže odredbe protiv seksualnog uznemiravanja. Nekoliko privatnih i javnih poslodavaca ima politike protiv seksualnog uznemiravanja, uključujući postupke prijavljivanja.⁴¹ Međutim, prijavljen je veoma mali broj slučajeva.⁴² Anketa o KGSC iz 2010. godine došla je do zaključka da je 16.6% javnih službenika koji su ispitani doživelo seksualno uznemiravanje barem jednom.⁴³ Odnosi moći između zlostavljača i zlostavljanih zajedno sa kulturnim "tabuima" koji okružuju ovu temu sprečavaju ljude da je prijave.⁴⁴ Seksualno uznemiravanje na Univerzitetu u Prištini čini se široko rasprostranjenim, nedovoljno prijavljenim i ignorisanim kada je prijavljeno.⁴⁵

Sigurnost i bezbednost

Sa tačke gledišta ljudske bezbednosti, postoji nekoliko oblasti koje zabrinjavaju kada govorimo o ekonomskoj, sigurnosti hrane, zdravlju, životnoj sredini, ličnoj bezbednosti, bezbednosti zajednice i političkoj bezbednosti.⁴⁶ Nedovoljna infrastruktura, kao što je neadekvatna rasveta na javnim mestima tokom noći, može pružiti okruženje koje omogućuje RZN. Lokalne akcione grupe i Saveti za bezbednost u zajednici pokrenuli su neke projekte kako bi odgovorili na ova pitanja. Nedavna nastojanja imaju za cilj da uključe rodnu perspektivu u prostorno planiranje, uključujući rasvetu i puteve u opštinske razvojne i regulatorne planove. Ovo obuhvata, na primer, udaljenost do škole i posla.

Žene na severu Kosova se možda suočavaju sa dodatnim zabrinutostima po njihovu bezbednost usled posebno slabe vladavine prava, neslaganja oko institucionalnih ovlašćenja (Kosovo nasuprot Srbije) i opšteg stanja nesigurnosti koje tamo preovlađuje. Iako UNSCR 1325 poziva na uključenost žena, žene nisu učestvovala u dovoljnoj meri u odlučivanju kada govorimo o severu Kosova.⁴⁷

“Žene mogu biti šampioni u izgradnji mira. Nastojanja tog tipa trebalo bi da uključe ženske NVO-e i aktiviste za ljudska prava iz politike i građanskog društva.”
- učesnik fokus grupe

Nasilje usled seksualne orijentacije

Ustav i Zakon protiv diskriminacije eksplicitno zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije.⁴⁸ Postoje politike koje osuđuju uznemiravanje ili diskriminaciju izvršenu na osnovu seksualne orijentacije u nekim institucijama, ali mehanizam prijavljivanja i dalje ostaje slab.⁴⁹ U smislu porodičnih odnosa, LGBT osobe prijavljuju RZN, posebno psihološko nasilje i izolaciju, ali i fizičko i seksualno nasilje.⁵⁰ Van svog doma, LGBT osobe izložene su usmenom uznemiravanju i fizičkom nasilju, posebno putem socijalnih medija i od verskih fundamentalista.⁵¹ Široko rasprostranjene negativne javne percepcije ilustruju potrebu za daljim podizanjem svesti.⁵² Institucionalni odgovor na krivična dela počinjena protiv osoba LGBT bio je slab.

Nasilje nad licima sa invaliditetom

Lica sa ograničenim umnim i fizičkim sposobnostima mogu biti izložena većem riziku od nasilja u porodici, posebno od izolacije.⁵³ Seksualno zlostavljanje takođe je prijavljeno na Institutu za mentalno zdravlje u Štimlju.⁵⁴

Nasilje nad decom u institucijama⁵⁵

RZN se nastavlja u okviru škole,⁵⁶ uključujući pipanje intimnih delova devojčica.⁵⁷ Aktivistkinje su iznele svoju zabrinutost oko nedavnih izveštaja medija o maloletnicima uključenim u nasilje u školama: “devojčice su prikazane kao kriminalci a dečaci kao žrtve.”⁵⁸ Nekoliko učenika takođe je izgubilo svoj život na putu do škole, jednim delom usled nepostojanja trotoara.⁵⁹ Nasilje prema maloletnicima prijavljeno je u popravnoj ustanovi.⁶⁰

Prevenција

Raspoloživi dokazi sugerišu da je nekoliko gore pomenutih vidova RZN-a široko rasprostranjeno, iako nisu u potpunosti prihvaćeni kao društvene norme. Tokom 2008. godine, anketa sprovedena na nivou celog Kosova u koju je bilo uključeno 1,256 ljudi, zabeležila je među 40% ispitanika da smatraju da je “nasilje normalan deo svakog odnosa i da društvo uopšteno prihvata da se nasilje dešava ponekada.”⁶¹ Nošenje i korišćenje malokalibarskog oružja po svemu sudeći je povezano sa percepcijama muškosti među muškarcima.⁶² RZN se često pripisuje “pojedinačnom ponašanju nekih muškaraca (npr. psihopatologija ili nedostatak kontrole) ili društvenim nejednakostima (npr, patrijarhat i neravnopravni rodni odnosi)”; međutim, i dalje postoje argumenti za multidimenzionalno shvatanje koje uzima u obzir međusobnu povezanost nekoliko “ličnih, situacionih i sociokulturnih faktora.”⁶³ Potreban je međudisciplinski pristup uperen ka pojedincima, društvu i institucijama. Napori na prevenciji obuhvatali su razvoj kapaciteta institucija; rad sa verskim liderima na pružanju poruka protiv rodnog nasilja;⁶⁴ pružanje obrazovanja o rodnom nasilju u školama; organizovanje kampanja podizanja svesti na lokalnom i nacionalnom nivou upućenih različitim grupama;⁶⁵ i rad sa muškarcima.⁶⁶ CSR-i igraju ulogu u sprečavanju, posebno u okviru njihovog mandata na zaštiti prava deteta i “pomirenja” u skladu sa Zakonom o porodici.

Zaštita, rehabilitacija i reintegracija

Kosovo ima devet skloništa za žene i decu koja su pretrpela RZN. Srpska i druge etničke manjinske grupe nemaju usluge skloništa u sklopu svojih opština. Međutim, bilo je nedavnih pokušaja da se uspostave skloništa u Severnoj Mitrovici i Kosovu Polju; opština Gračanica dodelila je zemljište a MRSZ je obećao finansijska sredstva za izgradnju skloništa tamo.⁶⁷ Sva skloništa mogu i smeštala su lica iz svih etničkih zajednica. Ne postoji nijedno sklonište za dečake starije od 12 godina ili muškarce koji su doživeli RZN. Skloništa dobijaju pomoć vlade.⁶⁸ Međutim, ova sredstva nedovoljna su da se pokriju svi troškovi tako da međunarodni donatori pružaju dopunsku podršku. Licenciranje skloništa i pojedinaca za pružanje usluga počelo je 2013.⁶⁹ Sada OGD-o mogu da podnesu zahtev za licenciranje i finansiranje MRSZ-u, u skladu sa postupcima nabavke. Čak i uz to, nedovoljno finansiranje i kapaciteti ograničavaju kvalitet njihovih usluga, posebno u vezi sa rehabilitacijom i reintegracijom.⁷⁰ Ovo je jednim delom rezultat vlastitog odbijanja skloništa da dozvoli vladi da nadgleda njihov rad; oni su preferirali slobodu i periodično dobijaju veću finansijsku podršku od međunarodnih donatora.

Pristup pravdi i dalje je spor, jednim delom usled generalnih pitanja koja preovlađuju u sklopu pravosudnog sistema. Nedostatak funkcionalnog sistema za zaštitu svedoka, posebno imajući u vidu geografska ograničenja Kosova, može takođe sprečiti žrtve ili svedoke da prijave i/ili svedoče u slučajevima u vezi sa RZN-om. Imajući u vidu lošu ekonomsku situaciju većine građana Kosova, nastavljena besplatna pravna pomoć je važna, pošto pravnu pomoć može priuštiti mali broj ljudi. Lica koja žive na severu Kosova imaju manji pristup zaštiti policije i sudova. Usluge rehabilitacije i reintegracije isključivo su nedovoljno finansirane.⁷¹ Činjenica da žene nemaju imovinska prava i mogućnosti za zapošljavanje primoravaju ih da se vrate njihovim nasilnim kućnim situacijama i/ili skloništima.⁷² Nijedna poznata studija nije preispitala uspeh prethodnih programa reintegracije.

Izazovi i mogućnosti

Kosovo ima prilično sveobuhvatan pravni okvir u vezi sa RZN-om, a koordinacija između institucija se poboljšala nedavnih godina. Nezavisno od toga, i dalje preostaju izazovi u domenu primene. Javlja se potreba za uslugama za izvršioce nasilja, posebno muškarce. Prosvetni kurikulumi mogu da obuhvate poruke koje ruše tradicionalne rodne norme i produbljuju rodnu ravnopravnost. Osetljivo izveštavanje medija može da se podstakne. Institucije imaju zakonsku odgovornost da dodele dovoljne resurse za usluge rehabilitacije i reintegracije, ka zaokruženom pristupu “usredsređenom na žrtve” a ne na pristup usredsređen na kriminalca. Sudovi su odgovorni da bolje vode statistike sa ciljem boljeg praćenja bilo kakve potencijalne rodne diskriminacije u pristupu pravosuđu za krivična dela u vezi sa RZN-om. Policija, bolnice i druga mesta prvog kontakta trebaju dodatnu obuku kako bi prepoznali znake seksualnog nasilja i značenje “ne davanja saglasnosti”.⁷³ Redovne posete CSR-a mogu dovesti do ranog identifikovanja i sprečavanja nasilja. Postavljanje većeg broja psihologa i psihijataru u okviru CSR-a i škola moglo bi da omogući raspoloživost usluga savetovanja, uključujući i za muškarce/mladiće koji su pretrpeli i/ili izvršili RZN, ka prevenciji.⁷⁴ Neophodno je više istraživanje o izvršiocima i najboljim praksama u rehabilitaciji na Kosovu.

7) Sektori

Ovaj odeljak identifikuje važnija rodna pitanja specifična za sektore koja ograničavaju (sektorski) razvoj. Isti predstavlja mogućnosti da se odgovori na rodne disparitete u datom sektoru. Sektori koji su preispitani obuhvataju onaj za vodosnabdevanje, kanalizaciju, poljoprivredu, životnu sredinu, seoski razvoj, sigurnost hrane, ishranu, prevoz, infrastrukturu, IKT i energiju.

U svim sektorima, većina aktera ima pogrešno shvatanje da rod nije važno pitanje. Kod njih je zabeležena tendencija da nemaju analizu rodne ravnopravnosti i statistike raščlanjene po polovima. Nedostatak raščlanjenih podataka na kojima se zasniva većina ekonomskih modela doprineo je da se zanemari doprinos žena celokupnoj privredi.

Sektorske statistike (% svih muškaraca/žena koji rade)	Od svih mušk.	Od svih žena
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	4%	5% ¹
Prosveta	10%	21%
Ljudsko zdravlje i socijalni rad	5%	17%
Maloprodaja i velikoprodaja	13%	14%
Proizvodnja	16%	8%
Građevina	12%	0.4%

Ekonomika rodne ravnopravnosti

Makroekonomska prednost da žene i muškarci doprinose makroekonomskoj proizvodnji i razvoju dobro je dokumentovana činjenica. Bruto društveni proizvod i ekonomski razvoj povećaće se ženama na tržištu rada.² Imati žene na upravljačkim, specijalističkim i administrativnim funkcijama daje kompanijama i institucijama konkurentnost i mnoge studije podvlače koristi veće proizvodnje, bolje efikasnosti i veći povraćaj u smislu osnivačkog kapitala. Usluge takođe mogu biti prilagođene potrebama raznovrsnih klijenata (žene, muškarci, dečaci i devojčice) kada govorimo o dobavljačima, građanima i školama, između ostalog. Ovo nije prosto zasnovano na perspektivi prava, već i na ekonomskoj perspektivi. Podjednaka srazmera žena i muškaraca u okviru radne snage doprinosi višoj stopi povraćaja ukupnog kapitala, većem neto profitu, većoj produktivnosti i efektu sinergije u kompanijama.³ Odstupanje od reprezentativnog, rodno-uravnoteženog osoblja u korelaciji je sa sve većim negativnim uticajem. Ravnoteža između žena i muškaraca daje najbolje rezultate.⁴

Životna sredina i seoski razvoj

Seoski turizam nudi potencijal za razvoj a životna sredina biće važan faktor za integraciju u EU. Raseljeni pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana živeli su u najgorim ekološkim uslovima na Kosovu, gde je trovanje olovom najverovatnije ostvarilo posebno negativan efekat na trudnice.⁵ Lica koja žive u blizini fabrika za proizvodnju lignita u opštini Obilić prijavila su veći broj slučajeva raka i respiratornih oboljenja.⁶ Žene i deca u kućama u blizini ovih fabrika tokom dana mogu biti izloženi većem zdravstvenom riziku u smislu zdravstvenih oboljenja u odnosu na muškarce koji rade van ove oblasti.

Poljoprivreda

Poljoprivreda je jedan od glavnih ekonomskih sektora na Kosovu i Kosovo ne proizvodi dovoljno da zadovolji svoje potrebe.⁷ Žene nailaze na poteškoće da uđu u poljoprivredna udruženja, sačinjena prvenstveno od muškaraca.⁸ Imajući u vidu tradicionalnu rodnu podelu rada u ovom sektoru, žene se suočavaju sa dodatnim izazovima u plasiranju svojih proizvoda na tržištu. Često nemaju posrednike, iako su ženska udruženja uspostavila mesta za njihovo sakupljanje u nastojanju da prevaziđu ove izazove.⁹ Kada govorimo o poljoprivrednoj proizvodnji, većina žena uzgaja povrće, paprike i vrši preradu hrane. Povezivanje između zemljoradnica je neophodno (i dešava se, posebno u selima u okolini Đakovice i Prizrena), kao mehanizam zaštite i učenja. U istorijskom smislu, žene nisu u podjednakoj meri bile korisnici programa za poljoprivredni razvoj.¹⁰ Međutim, u 2013. MPŠSR je pružio subvencije u vrednosti od oko €79,000 i investicione dotacije u vrednosti od €2.5 miliona za 88 žena zemljoradnica i njihove projekte.¹¹ Tokom 2012, 94 zemljoradnica dobilo je €40,000 u subvencijama a 65 projekata zemljoradnica dobilo je €377,000 u investicionim dotacijama. Tokom 2011. godine, devet zemljoradnica dobilo je subvencije i investicione dotacije u vrednosti od €50,000. Procenjeni broj od 201,321 žena aktivno se bavi poljoprivredom, igrajući značajnu ulogu u razvoju komercijalnih, polu-komercijalnih i porodičnih farmi.¹²

Voda i kanalizacija

Jedna od kosovskih vodovodnih kompanija, koja služi u osam opština, zapošljava 840 ljudi, 18% žena. Muškarci rade sa cevima (što se pominje kao "teži rad"), a žene rade u laboratoriji i administraciji. Imaju 5-6 žena inženjera. Ne postoji nikakva politika za zapošljavanje žena. Vodovodni računi najčešće se vode na ime muških glava domaćinstava, iako kompanija veruje da žene, posebno starice, mnogo češće plaćaju račune. Žene znaju više o bolestima koje se prenose vodom, mirisu i proveravanju kvaliteta vode; one takođe po svemu sudeći ulažu žalbe češće od muškaraca. Međutim, teško je izmeriti ko ulaže žalbe pošto žene ponekada upisuju imena muških glava domaćinstva na žalbama i u godišnju anketu Izveštaja o zadovoljstvu potrošača. Usluge kanalizacije su neadekvatne ili nepostojeće, posebno za otpadne vode u ruralnim područjima.¹³ Otvorena kanalizacija može uticati više na žene i decu u seoskim područjima, posebno pošto putuju do i iz škole. Postoje problemi pristupa vodovodu širom zemlje, što može uticati na žene više pošto su one te koje nose vodu i troše mnogo više vremena u okviru domaćinstva. Planirane su nove investicije.¹⁴

"Situacija na Kosovu je takva da nemamo vodu, ali imamo puteve."

"Kada dođe voda, žene pune rezervoare dok muškarci odmaraju."
- predstavnici OGD-a

Sigurnost hrane i ishrana

Seoske žene vrše domaću preradu hrane, što obezbeđuje raznolikost ishranu, svodi na minimum gubitke i pruža proizvode koji se mogu plasirati na tržištu. Žene mnogo verovatnije troše svoj prihod na hranu i potrebe dece; istraživanje je pokazalo da se šanse za opstanak deteta povećavaju za 20% kada majka kontroliše budžet domaćinstva.¹⁵ Žene, shodno tome, igraju odlučnu ulogu u sigurnosti hrane, raznolikosti ishrane i zdravlju deteta. Pristup žena obrazovanju takođe je odlučujući faktor u nivoima ishrane i zdravlja deteta.¹⁶ Kosovo poštuje zahteve kada govorimo o nivou joda; trudnice i deca imaju pristup jodu po školama i bolnicama. Međutim, Kosovo beleži nizak nivo konzumiranja gvožđa, što izaziva anemiju među decom (15.7%) i trudnim ženama 23%.¹⁷

Prevoz i infrastruktura

Izgradnja puteva isplanirana je za auto-puteve R7 i R6, i stvorila veći broj radnih mesta za muškarce u odnosu na žene, sem ukoliko se ne ospore stereotipne rodne uloge. Ministarstvo za životnu sredinu i ARR rade na izradi priručnika o rodnoj ravnopravnosti u prostornom planiranju.¹⁸ Prevozne usluge mogu na prvi pogled koristiti svakome podjednako u zajednici, ali muškarci i žene, iz različitih društvenih grupa, mogu imati različite potrebe i prioritete u smislu načina osmišljavanja i pružanja ovih usluga. Ove razlike su ponekada nevidljive na prvi pogled. Nakon što se identifikuju različite potrebe i prioritete, one se mogu sistematski integrisati u dizajn i upravljanje prevoznim uslugama.¹⁹ Lica sa invaliditetom suočavaju se sa dodatnim izazovima pošto javni prevoz retko uzima u obzir njihove potrebe a pristupačan je veoma mali broj javnih zgrada. Nepostojanje rampi i liftova u višespratnicama takođe onemogućuje pristup manje pokretnih starih lica i majki sa kolicima. Infrastrukturni projekti takođe treba da uzmu u obzir bezbednosne potrebe žena, uključujući pristupačne vodovodne sisteme, dobro rasvetljene puteve i bezbedan prevoz.²⁰

IKT

IKT je smatran važnim za povećavanje uključenosti svih lica, lica sa invaliditetom i manjinskih etničkih grupa.²¹ Uporedba sa preduzećima koja se ne zasnivaju na IKT-u pokazuje da sektor IKT-a pruža potencijal za upijanje stranih investicija, izvoze, da se osmisle novi proizvodi, inovacija koja stvara proizvode i usluge veće vrednosti, bolja rodna ravnoteža, uključenost mladih posebno na upravljačkim nivoima, veći broj stažiranja i sistematsko bavljenje zalaganjem za promene politike.²² Rodna struktura u sektoru IKT-a sačinjava 80% muškaraca i 20% žena, i procenat je isti i za sektor koji se ne bavi IKT-om.²³ Na upravljačkim nivoima, kompanije za IKT imaju neznatno uravnoteženiju rodnu strukturu: 20% žena u IKT-u u odnosu na 8% u kompanijama koje se ne bave IKT-om.²⁴

Energija

Kosovo i dalje ima redukcije u snabdevanju električnom energijom, iako se situacija poboljšala. Kosovska elektroenergetska kompanija ne vodi podatke raščlanjene po polu o njihovim potrošačima, koji čine isplate ili ulažu žalbe. Zapažanja potrošača sugerišu da postoji tendencija da muškarci plaćaju račune za električnu energiju više u odnosu na žene, posebno u seoskim područjima.²⁵ Ovo se može pripisati imovini koja se vodi uglavnom na imena muškaraca i činjenici da su računi značajno veći u odnosu na račune za vodu (koje plaćaju žene). Zapažanja sugerišu da postoji veća verovatnoća da devojke u Prištini plaćaju račune online ili automatskim transferom, iako su neophodna dalja istraživanja.

Termoelektrane sagorevaju lignit za proizvodnju procenjenih 82% električne energije na Kosovu.²⁶ Izgradnja objekata za obnovivu energiju, kao što je solarna, vetar, proizvodnja biomase i termoelektrana "Kosova e Re" nešto je što se planira. Prelazak na održivu energiju može stvoriti koristi i mogućnosti kako za žene tako i za muškarce, kao što je stvaranje ekoloških poslova, tržišne mogućnosti i bolji zdravstveni uslovi. Od presudne je važnosti da se odgovori na prepreke na koje nailaze žene od i učešćem u održivim energetske rešenjima. Ovo podrazumeva obezbeđivanje podjednake zastupljenosti u odlučivanju; obezbeđivanje podjednakih prava na vlasništvo nad zemljištem, pozajmljivanje novca i donošenje ekonomskih odluka; promovisanje obrazovanja i usavršavanja žena o upravljanju preduzećima i korišćenju održive energetske tehnologije, ka obezbeđivanju budućih poslova.²⁷

Sport

Muškarci i žene ne učestvuju podjednako ni u jednom sportu. Na nivou juniora, 23% sportista su

devojčice a 77% su dečaci.²⁸ Među odraslima, žene sačinjavaju 16% a muškarci 84% sportista. U nekim sportovima, učestvuje mali broj, ako uopšte ima učešća žena kao što su: fudbal, boks, rvanje i biciklizam. U drugim sportovima učestvuje dvostruko više muškaraca u odnosu na žene: košarka, rukomet, plivanje i Taekwondo. Žene sačinjavaju većinu u odbojci i tenisu.²⁹ Nekoliko važnih pitanja povezano je i sa rodnom ravnopravnošću u sportu. *Zahtevanje prostora*: neophodni su posebni prostori za sportske aktivnosti žena i devojaka. Uopšteno gledajući, pristup oblastima zajednice prvenstveno je namenjen muškarcima i dečacima. *Pristup strukturama, resursima i rukovodstvu*: sportski programi koji obezbeđuju ženama i devojkaama aktivno članstvo u odborima na vodećim funkcijama i udeo u osnivačkom kapitalu. *Didaktička razmatranja*: u mnogim slučajevima, sportske aktivnosti pokazale su se idealnom platformom na kojoj treba raditi na rodnim ulogama među decom i odraslima. Oblasti sa razvojnim potencijalom na Kosovu obuhvataju spoljne sportove i kurseve samoodbrane za žene.³⁰

Rod i mediji

Mediji neminovno ne obezbeđuju rodnu ravnopravnost među intervjuisanim osobama.³¹ Popularne emisije kao što je *Jeta ne Kosove* (Život na Kosovu) vode debate o pitanjima rodne ravnopravnosti. Organizacija *Kosovo 2.0* objavila je niz priča i bila je domaćin javnih događaja na kojima su upućene poruke o unapređivanju rodne ravnopravnosti na Kosovu, uključujući i prava LGBT osoba. Nasuprot tome, medijsko izveštavanje o nekim događajima možda je doprinelo krivičnim delima rodno zasnovanog nasilja, posebno protiv aktivista za prava LGBT zajednice.³² Nekoliko obuka za novinare i urednike bavilo se temama u vezi sa rodnom ravnopravnošću (npr. kako prikazujete žene u medijima ili izveštavate o RZN-u). Mediji na Kosovu reafirmišu tradicionalne rodne stereotipove muževnosti i ženstvenosti.³³ Mediji predstavljaju žene kao manekenke, čineći ih objektima. Kada govorimo o ozbiljnim temama kao što su finansije, zapošljavanje ili politika, obično se intervjuiše muškarci. Novinarke su usredsređuju na obrazovanje, baštovanstvo itd. Politička analiza i urednički rad i dalje se uglavnom obavljaju uglavnom od strane muškaraca.³⁴

Izazovi i mogućnosti

Neophodna je rodna analiza u svim sektorima. Raščlanjene statistike od presudne su važnosti da se nauči o muškom i ženskom ponašanju, potrebama i mogućnostima. Ovo obuhvata analizu rodne ravnopravnosti na svim nivoima; preovlađujuće norme (npr. ko kuva kafu, donosi odluke, vodi zabeleške); trostruke uloge muškaraca i žena (da li svo osoblje može da učestvuje na kasnim sastancima; kakva poboljšanja pomažu da se uskladi posao / porodični život); ko kontroliše, koristi i ima pogodnosti od resursa; imajući u vidu potrebe različitih etničkih zajednica, socio-ekonomske statuse, obrazovanje, invalidnost, veroispovest, seksualnu orijentaciju i jezike. Kada govorimo o planiranju, sastancima, proizvodima i razvoju usluga, i žene i muškarci bi trebalo da budu uključeni. Ovo će pružiti poslodavcima moderno radno mesto koje uzima u obzir raznolikost njihovih klijenata i osoblja. Rodna ravnoteža u svim institucijama, organizacijama i privatnim kompanijama garantuje bolju sinergiju, bolju produktivnost, inovaciju, profesionalizam i bolje rezultate. Transparentnim i rodno odgovornim postupcima zapošljavanja, poslodavci eliminišu mogućnosti za javljanjem nepotizma i favorizacije. Rodna analiza može pružiti informacije o procesu reforme javne administracije; žene i muškarci imaju podjednake mogućnosti; opisi radnih mesta treba da budu pojašnjeni; treba da postoji minimalno iskustvo i sposobnosti i iste treba da primenjuju službenici za rodnu ravnopravnost na svim nivoima; načela podjednake plate za podjednaki rad primenjuju se na svim nivoima u skladu sa ZRR; a rodna ravnopravnost unapređuje se na svim nivoima. Ekološke tržišne studije nude ideje za stvaranje radnih mesta. Novinari trebaju izgradnju kapaciteta i uzore za njihov rad.

Aneks 1. Statistike

Sledeće statistike organizovane su u skladu sa tematskim delovima ovog izveštaja.

Ključni akteri

Kosovska policija

Kosovska policija po položaju i polu, 2014.

Položaj	Žena	Muškar	Ukupno
Svi zaposleni	1255 14.5%	7376 85.5%	8631
Direktor Policije	0	1	1
Kadeti	0	2	2
Kapetan policije	8	128	136
Pukovnik policije	2	11	13
Major policije	4	26	30
Pomoćnik generalnog direktora	0	4	4
Potpukovnici policije	3	36	39
Policijski narednik	65	609	674
Civilno osoblje	385	764	1049
Policijski vodnik	26	276	302
Zamenik generalnog direktora policije	0	2	2
Policijski službenik	762	5517	6279

Izvor: Kosovska policija, februar 2014.

Kosovska policija po regionu i polu, 2014.

Lokacija	Žena	Muškar	Ukupno
GŠ	332 19%	1406 81%	1738
Uroševac	84 15%	479 85%	563
Gnjilane	122 17%	582 83%	704
Mitrovica	169 15%	987 85%	1156
Peć	113 13%	756 87%	869
Granična policija	86 7%	1112 93%	1198
Priština	274 17%	1292 83%	1566
Prizren	75 9%	761 91%	836
Policijska škola	0	1	1

Tužilaštvo**Tužilačke ustanove po polu i etničkom poreklu zaključno sa 28. februarom 2014.**

	Ž	M	Albanci	Srbi	Bošnjaci	Turci	Goranci	RAE	Ukupno
Državno tužilaštvo	1	3	4						4
Tužilaštvo Apelacionog suda	1	7	7		1				8
Osnovno tužilaštvo Priština	15	13	27	1					28
Osnovno tužilaštvo Prizren	6	8	13			1			14
Osnovno tužilaštvo Peć	6	6	11		1				12
Osnovno tužilaštvo Mitrovica	5	5	8	1		1			10
Osnovno tužilaštvo Gnjilane	2	12	14						14
Osnovno tužilaštvo Đakovica	3	6	9						9
Osnovno tužilaštvo Uroševac	1	8	9						9
Specijalno tužilaštvo Republike Kosovo	3	10	12		1				13
Ukupno	43	78	114	2	3	2	0	0	121
Procenata	35.5	64.5	94.2	1.7	2.5	1.7	0	0	100

*Izvor: Državni tužilac, marta 2014.***Pomoćno osoblje u tužilačkom sistemu na Kosovu zaključno sa 28. februarom 2014.**

	Pol		Obrazovanje / Kvalifikacije							Etničko poreklo						Ukupno
	Ž	M	Niža škola	Niža srednja škola	Srednja škola	Visoka škola	sprema	magistar	doktor	albansko	srpsko	bošnjačko	tursko	goransko	RAE	
Državno tužilaštvo	6	6		8		4				12						12
Tužilaštvo Apelacionog suda	8	5		8		5				13						13
Osnovno tužilaštvo Priština	42	20	4	43		15				61		1				62
Osnovno tužilaštvo Prizren	26	17	1	38	1	3				41			1		1	43
Osnovno tužilaštvo Peć	21	16	1	25	1	10				34		3				37
Osnovno tužilaštvo Mitrovica	21	6	1	23		3				23	1	3				27
Osnovno tužilaštvo Gnjilane	28	10	2	24		12				36	1	1				38
Osnovno tužilaštvo Đakovica	14	8		16		6				22						22
Osnovno tužilaštvo Uroševac	14	12		15		11				26						26
Suma stavke za administraciju i tužilaštvo	180	100	9	200	2	69				268	2	8	1		1	280

Specijalno tužilaštvo	15	20		20		15			35					35
Suma stavke	15	20		20		15			35					35

Tužilački savet Kosova /NJSHP	5	7		1		11			12					12
Sekretarijat	12	13		8		17			25					25
Suma stavke	17	20		9		28			37					37

Kancelarija za zaštitu i potpomaganje žrtava	11	20		10		21			27		2	1		1	31
Suma stavke	11	20		10		21			27		2	1		1	31

Suma stavke u celosti	223	160	9	239	2	133			367	2	10	2		2	383
Procenat	58.2	41.8	2.3	62.4	0.5	34.7			95.8	.5	2.6	.5		.5	
Ukupno		383													

Izvor: Državni tužilac, mart 2014. (prilagodio istraživački tim)

Tužilaštvo po položaju, polu i etničkom poreklu, 2014.

Vrsta suda	Položaj	Ž	M	Položaj	Ž	M	Ukup no Ž	Ukup no M	Etnička pripadnost	
Državno tužilaštvo	Državno tužilaštvo	0	1	Državno tužilaštvo	1	2	1	3		
Tužilaštvo Apelacionog suda	Predsednik Apelacionog	0	1	Tužilac Apelacionog	1	6	1	7	Bošnjak	1
Osnovno tužilaštvo Priština	Predsednik Osnovnog tužilaštva	0	1	Tužilac Osnovnog tužilaštva	15	12	15	13	Srpkinja	1
Osnovno tužilaštvo Prizren	Predsednik Osnovnog tužilaštva	0	1	Tužilac Osnovnog tužilaštva	6	7	6	8	Turčin	1
Osnovno tužilaštvo Peć	Predsednik Osnovnog tužilaštva	0	1	Tužilac Osnovnog tužilaštva	6	5	6	6	Bošnjak	1
Osnovno tužilaštvo Mitrovica	Predsednik Osnovnog tužilaštva	0	1	Tužilac Osnovnog tužilaštva	5	4	5	5	1 Turkinja 1 Srpkinja	2
Osnovno tužilaštvo Gnjilane	Predsednik Osnovnog tužilaštva	0	1	Tužilac Osnovnog tužilaštva	2	11	2	12		
Osnovno tužilaštvo Đakovica	Predsednik Osnovnog tužilaštva	1	0	Tužilac Osnovnog tužilaštva	2	6	3	6		
Osnovno tužilaštvo Uroševac	Predsednik Osnovnog tužilaštva	0	1	Tužilac Osnovnog tužilaštva	1	8	1	8		
Specijalno tužilaštvo Republike Kosovo	Zamenik predsednika STRK-a	1	0	Tužilac STRK-a	2	10	3	10	Bošnjak	1
Ukupno		2	8		41	71	43	78		7

Izvor: Državni tužilac, mart 2014. (prilagodio istraživački tim)

Pomoć pružena žrtvama od strane Kancelarije za zastupanje i potpomaganje žrtava

Vrste slučajeva u kojima je pomogao VAAO	Novi slučaji	Sastavljeni zahtevi za nalog za zaštitu	Sudski status	Tekući slučajevi
Nasilje u porodici	892			
Identifikovani slučajevi trgovine ljudima	52			
Sumnjivi slučajevi trgovine ljudima	22			
Prekršaji protiv seksualnog integriteta (seksualni napad, silovanje, seksualno zlostavljanje dece, seksualno zlostavljanje lica sa ograničenim mentalnim sposobnostima) i drugi prekršaji definisani Krivičnim zakonikom, poglavlje XX	98			
Ubistva	1			
Razbojništva				
Drugo (uključujući brak sa maloletnim osobama, pornografija, nestala lica, zastrašivanje, nemar dece, nanošenje lakih telesnih povreda)	63			
Zahtev za hitan nalog za zaštitu		108		
Zahtev za nalog za zaštitu		409		
Zahtev za privremeni nalog za zaštitu (policija)		2		
Odobren sudskom presudom			386	
Odbačen sudskom presudom			3	
Povučen od strane stranke			131	
Prekršaj naloga za zaštitu			24	
Rasprava				791
Ročišta				164
Pravni savet				1015
Završetak izjavljivanja štete				129
Ubrzavanje sudskih postupaka				90
Pomoć pri Centru za socijalni rad				160
Sastavljanje različitih žalbi				36
Ponovljeni slučajevi				14
Smešteni slučajevi				73
Ukupno	1128	519	544	2472

Izvor: Državni tužilac, Kancelarija za zastupanje i potpomaganje žrtava, mart 2014.

Mediji**Radio-televizija Kosova, zaposleni po polu**

Položaj	Žene	Muški	Ukupno
Urednici	8	5	13
Novinari	10 ¹	4	14
Svi zaposleni	221 33.8%	432 66.2%	653

Izvor: RTK, februar 2014.

Zaposleni RTV21 po polu

Položaj	Žene	Muški	Ukupno
Generalni direktor	1		1
Zamenik generalnog direktora	1		1
Direktori odeljenja	3	7	10
Šefovi odseka	3	3	6
Urednici	6	9	15
Novinari	14	13	27
Direktori programa uživo	3	3	6
Ukupno	31	35	66

Izvor: RTV21, april 2014.

Centralna banka Kosova

Zaposleni Centralne banke

God	Ž	M	Ukupno
2014.	95	99	194
2013.	93	99	192

Položaj	Ž	M
Guverner	0	1
Zamenik guvernera	0	3

Unapređenje

God	Ž	M
2013	8	9

Učesnici obuke

God	Ž	M
2013.	25	37

Obrazovanje koje je finansirala banka

God	Ž	M
2011 – 2013.	11	13

Izvor: Centralna banka, februar 2014.

Ljudska prava i pravosuđe

Državljanstvo, tražioci azila i povratak

Dok je broj žena i muškaraca koji se odriču državljanstva i koji traže državljanstvo prilično uravnotežen, na Kosovu daleko više muškaraca (85.5%) traži azil u poređenju sa ženama.

Broj zahteva za odricanje od državljanstva po polu u 2013.

	Ž	M	Ukupno
Br. slučajeva	2437	2745	5182
% slučajeva	47%	53%	100%
Pozitivna odluka	2331	2619	4950
Negativna odluka	15	18	33
U očekivanju odluke	91	108	199

Broj zahteva za državljanstvo po polu u 2013.

	Ž	M	Ukupno
Br. slučajeva	347	320	667
% slučajeva	52%	48%	100%
Pozitivna odluka	62	62	124
Negativna odluka	190	182	372
U očekivanju odluke	95	76	171

Dobili boravišne dozvole po polu

	Ž	M	Ukupno
Br.	1082	996	2078
%	52%	48%	100%

Tražiooci azila po polu

	Ž	M	Ukupno
Br.	9	53	62
%	14.5%	85.5%	100%

Tražiooci azila po državi, polu i starosti

Država	Ukupno (Ž)	0-13	14-17	18-34	35-64	65+	nepoznati
Komoro	1	0	0	1	0	0	0
Nigerija	5	4	0	0	1	0	0
Sirija	3	1	0	1	0	1	0
Ukupno	9	5	0	2	1	1	0

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije, "TË DHËNAT STATISTIKORE PËR PERIUDHËN (01 JANAR – 31 DHJETOR) 2013 DSHAM, "februar 2014.

Pomoć i podrška repatriranim licima u 2013.

Tabela koja sledi u nastavku obuhvata 1,305 korisnika koji se nastavljaju iz prethodnih godina i 1,330 novih korisnika, ukupno 2,635. Među njima, 1,284 osobe prinudno je vraćeno, 872 se vratilo dobrovoljno a ne postoje nikakve informacije za 479.

Etničko poreklo	Broj	%
Albanci	1224	47%
Romi	433	16%
Aškalije	185	7%
Egipćani	136	5.2%
Bošnjaci	54	2%
Goranci	38	1%
Srbi	282	11%
Turci	21	.8%
Nejasno	262	10%
Ukupno	2635	

Izvor: Odeljenje za reintegraciju repatriranih lica, Ministarstvo unutrašnjih poslova, februar 2014.

Političko učešće i odlučivanje

Međunarodni akteri

Rodna (ne) ravnopravnost u misijama na Kosovu (1999-2011)

Misija, položaj	Žena	Muškarac	% žena
UNMIK SPGS-i	0	9	0%
Šefovi OEBS-a	0		0%
EULEX (ukupno) (2011)	637	2175	22.6%
Šefovi ICO-a	0	1	0%
Komandanti KFOR-a	0	16	0%

Izvor: Farnsworth za MŽK, 1325 Facts and Fables, 2011, str. 24

Narodna skupština

Žene izabrane glasovima i žene koje su dobile mesta usled kvote

God	Izbori	% izabranih žena
2007.	Parlamentarni izbori	43%
2010.	Parlamentarni izbori	37%

Izvor: Sastavila Demokracija za razvoj (D4D), Analiza izbornih trendova, 2000-2010, Priština: D4D, septembar 2011.

Predsedništvo Narodne skupštine Republike Kosovo

Položaj	Ž	M
Predsednik Skupštine Republike Kosovo		1
Potpredsednik Skupštine Republike Kosovo		4

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Rodna ravnopravnost u sklopu Narodne Skupštine Kosova, 2011/2012.

Telo Narodne Skupštine	Ukupno	Ž	M	% Ž	% M
Predsedništvo	6	0	6	0 %	100 %
Odbor za budžet i finansije	11	5	6	46 %	54 %
Odbor za prava, interese zajednica i povratak	12	5	7	42 %	58 %
Zakonodavni odbor	11	3	8	27 %	73 %
Odbor za evropsku integraciju	11	5	6	45 %	56 %
Odbor za spoljne poslove	9	1	8	11 %	89 %
Odbor za obrazovanje, kulturu, omladinu, sport, javnu upravu, lokalnu upravu i medije	11	3	8	28 %	72 %
Odbor za ekonomski razvoj, infrastrukturu, trgovinu i industriju	11	3	8	28 %	73 %
Odbor za zdravlje, rad i socijalnu zaštitu	9	4	5	44 %	56 %
Odbor za poljoprivredu, šumarstvo, životnu sredinu i prostorno planiranje	9	2	7	23 %	77 %
Odbor za unutrašnje poslove, bezbednost i nadzor Kosovskih bezbednosnih snaga	9	2	7	23 %	77 %
Odbor za nadzor Kosovske obaveštajne agencije	9	1	8	11 %	89 %
Odbor za nadzor javnih finansija	9	1	8	11 %	89 %
Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije	9	8	1	88 %	12 %
Ukupno u Predsedništvu i odborima	136	43	93	33 %	67 %
Ukupno u administraciji	161	67	94	42 %	58 %

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Položaji u okviru Odbora narodne skupštine Republike Kosovo

Stalni odbori	predsedavajući		zamenik preds.		članovi		koordinator	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Odbor za budžet i finansije	1	0	1	1	5	3	0	1
Odbor za prava, interese zajednica i povratak	1	0	0	2	3	6	1	0
Zakonodavni odbor	0	1	1	1	1	7	0	1
Odbor za evropsku integraciju	1	0	0	2	3	5	1	0
Suma stavke	3	1	2	6	12	21	2	2
Funkcionalni odbori	predsedavajući		zamenik preds.		članovi		koordinator	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Odbor za spoljne poslove	0	1	0	2	2	4	1	0
Odbor za obrazovanje, kulturu, omladinu, sport, javnu upravu, lokalnu upravu i medije	0	1	0	2	3	5	1	0
Odbor za ekonomski razvoj, infrastrukturu, trgovinu i industriju	0	1	1	1	2	6	0	1
Odbor za zdravlje, rad i socijalnu zaštitu	0	1	1	1	3	3	1	0
Odbor za poljoprivredu, šumarstvo, životnu sredinu i prostorno planiranje	0	1	0	2	2	4	0	1
Odbor za unutrašnje poslove, bezbednost i nadzor Kosovskih bezbednosnih snaga	0	1	0	2	2	4	0	1
Odbor za nadzor Kosovske obaveštajne agencije	0	1	0	2	1	5	0	1
Odbor za nadzor javnih finansija	0	1	0	2	1	5	1	0
Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije	1	0	2	0	5	1	0	1
Suma stavke	1	8	4	14	21	37	4	5
Pod-odbori	predsedavajući		zamenik preds.		članovi		koordinator	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Pod-odbor za mandat, imunitet i poslovnik o radu	0	1	N/D	N/D	2	4	0	1
Suma stavke	0	1	N/D	N/D	2	4	0	1
Ukupno	4	10	6	20	35	62	6	9
Procenat	28.6	71.4	23.1	76.9	36.1	63.9	40.0	60.0

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Vlada**Kabinet premijera, 2014.**

Položaj	Žena	Muš.
Premijer	0	1
Zamenik premijera	1	4

Ministarstvo	Ministar		Zamenika ministra	
	Ž	M	Ž	M
Ministarstvo spoljnih poslova	0	1	0	1
Ministarstvo evropskih integracija	1	0	0	2
Ministarstvo pravde	0	1	0	2
Ministarstvo Kosovskih bezbednosnih snaga	0	1	1	2
Ministarstvo unutrašnjih poslova	0	1	0	3
Ministarstvo finansija	0	1	0	1
Ministarstvo trgovine i industrije	0	1	0	1
Ministarstvo kulture, omladine i sporta	0	1	0	3
Ministarstvo ekonomskog razvoja	0	1	0	2
Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	0	1	0	3
Ministarstvo lokalne uprave	0	1	0	2
Ministarstvo javne uprave	0	1	0	2
Ministarstvo infrastrukture	0	1	0	2
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja	0	1	0	2
Ministarstvo zdravlja	0	1	0	2
Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	0	1	0	2
Ministarstvo za zajednice i povratak	0	1	0	2
Ministarstvo dijaspore	0	1	0	
UKUPNO	1	17	1	34
Procenat	5.6%	94.6%	2.9%	97.1%

Izvor: Sastavio istraživački tim, 2014.

Rodna ravnopravnost u sklopu ministarstava

Ministarstvo	Ukupno	Ž	M	% Ž	% M
Ministarstvo infrastrukture (uključujući političko osoblje)	265	67	198	25%	75%
Ministarstvo zdravlja	127	72	55	57%	43%
Ministarstvo ekonomskog razvoja	118	47	71	40%	60%
Ministarstvo kulture, omladine i sporta	466	172	294	38%	62%
Ministarstvo lokalne uprave	99	47	52	47%	53%
Ministarstvo unutrašnjih poslova	855	340	515	40%	60%
Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	905	409	496	46%	54%
Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	218	83	135	39 %	61%
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja	311	82	229	27%	73%
Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	230	109	121	47%	53%
Ministarstvo javne uprave	380	161	219	43%	57%
Ministarstvo trgovine i industrije	188	68	120	36%	64%
Ukupno	4162	1657	2505	39.8%	60.2%

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Rodna ravnopravnost u ministarstvima po položaju

Ministarstvo	Položaj	# radnih mesta	# zaposlenih	# Ž. na rukovodećim funkcijama	# M. na rukovodećim funkcijama	% Ž. na rukovodećim funkcijama	% M. na rukovodećim funkcijama
Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	Ministar	1	918		1		
	Odeljenja	9		1 šef	9	10%	90%
	Odseci	21		10	11	47.6%	52.4%
	Jedinice	8		5	3	62.5%	37.5%
	Sektori	0		0	0		
	Opštinske kancelarije	21		5	16	23.8%	76.2%
	Regionalni penzioni centri	7		2	5	28.6%	71.4%
	Regionalni centri za zapošljavanje	7		0	7		100%
	Centri za stručno usavršavanje	8		1	7	12.5%	87.5%
	Centri za socijalni rad	3		2	1	66.6%	33.3%
	Izvršna tela i inspektori rada	4			4		100 %
	Starački dom, Instituti za socijalnu zaštitu i zajednice	11		4	7	36.4%	63.6%
Ministarstvo kulture, omladine i sporta	Ministar	1	10	1	5	16.7%	83.3%
	Odeljenja	8	96	2	6	25%	75%
	Odseci	14	80	5	9	35.7%	64.3%
	Jedinice	2	6	2	1	66.7%	33.3%
	Sektori	/	/	/	/	0	0
	Kancelarije	4	18	1	5	16.7%	83.3%
Ministarstvo životne sredine i prostora	Ministar	1		/	1	/	/
	Generalni sekretar	1		/	1	/	/
	Šef interne revizije	1		/	1	/	/
	Odeljenja	10		2	8	20 %	80%
	Odseci	16		4	12	25 %	75 %
	Jedinice	7		3	4	42.9%	57.1 %
	Sektori	10		5	5	50 %	50 %
	Koordinatori	2		2	/	/	/
	Agencija za zaštitu životne sredine na Kosovu						
	Glavni izvršni službenik	1		/	1	/	/
	Direktor	5		/	5	/	/
	Institut	2		/	2	/	/
	Odseci	1		/	1	/	/
	Sektori	3		/	3	/	/
Ministarstvo infrastrukture	Ministar	1	17	0	13	0%	100%
	Odeljenja	10	226	0	10	0	100%
	Odseci	13	128	2	11	15.4%	84.6%
	Jedinice	9	88	1	8	11.1%	89.9%
	Sektori	10	18	3	7	30%	70%
	Kancelarije	1	5	1	0	100%	0
	Opštinski centar						
	Kabinet sekretara	1	23	1	2	33.3%	66.7%
Ministarstvo ekonomskog razvoja	Ministar	1	14	1	9	10%	90%
	Odeljenja	8	85	2	3	40%	60%
	Odseci	21	81	5	16	30%	70%
	Jedinice	3	12	2	1	67%	33%
	Sektori	/	/	/	/		
	Kancelarije	3	10	1	3	25%	75%
Ministarstvo finansija	Odeljenja			3			
	Direktor			1			
	Odseci			5			
	Sektori			12			
	Jedinice			2			
	Druge institucije u sklopu Ministarstva			12			
Ministarstvo trgovine i	Ministar			1 (prethodno)			
	Generalni sekretar			1			

Rodna ravnopravnost u ministarstvima po položaju

Ministarstvo	Položaj	# radnih mesta	# zaposlenih	# Ž. na rukovodećim funkcijama	# M. na rukovodećim funkcijama	% Ž. na rukovodećim funkcijama	% M. na rukovodećim funkcijama
Industrije	Odeljenja			2			
	Jedinice			1			
	Kancelarije			2			
Ministarstvo unutrašnjih poslova	Odeljenja			4			
	Odseci			7			
	Jedinice			1			
	Opštinski centri			12			
Ministarstvo lokalne uprave	Administracija			7			
	Direktor			3			
	Odseci			5			
Ministarstvo zdravlja	Administracija			38			
	Direktor			3			
	Odseci, jedinice, kancelarije			6			

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Rodna ravnopravnost u sklopu Ministarstva ekonomskog razvoja po položaju

Položaj	# radnih mesta	# zaposlenih	# Ž. na rukovodećim funkcijama	# M. na rukovodećim funkcijama	% Ž. na rukovodećim funkcijama	% M. na rukovodećim funkcijama
Ukupno	142	8	19	30%	70%	
Kabinet ministra	9	2	7	22%	78%	
Pomoćno osoblje Kabineta	7					
Geološki institut Kosova (4 odeljenja)	8	0	1			
Odeljenje za regionalnu geologiju (2 odseka)	2	0				
Odeljenje za sedimentologiju (3 odseka)	1	0				
Odeljenje za geo-tehniku (2 odseka)	3	0				
Kosovska agencija za energetske efikasnost (3 odseka)	5	0	1			
Jedinica za politiku i praćenje javnih preduzeća (ove jedinice prate 17 javnih preduzeća)	6	0	1			
Inspektorat za energiju	5	0	1			
Generalni sekretar	17	2	3	40%	60%	
Odeljenje za politiku ekonomskog razvoja i evropsku integraciju (4 odseka u okviru ovog odeljenja)	10	2				
Odeljenje za energiju i rudarstvo (4 odseka)	24	0	6			
Odeljenje za poštu, veze i informacionu tehnologiju (3 odseka)	10	1	2	33%	67%	
Odeljenje za pomoćne usluge (3 odseka)	29	2	2	50%	50%	
Pravno odeljenje (2 odseka)	5	1	2	33%	67%	

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Rodna ravnopravnost u sklopu finansijskih institucija

Institucija	# radnih mesta	# zaposlenih	# Ž. na rukovodećim funkcijama	# M. na rukovodećim funkcijama	% Ž. na rukovodećim funkcijama	% Ž. u instituciji
Centralna administracija pri Ministarstvu finansija	16	165	12	24	7.27%	14.55%
Odeljenje trezora	1	65	14	12	21.54%	18.46%
Poreska uprava Kosova	1	755	23	111	17.17%	82.83%
Carina Kosova	1	583	53	195	9.09%	33.45%
Finansijsko-obaveštajna jedinica	1	18	2	4	11.11%	22.22%
Centralna agencija za nabavke	1	13	2	3	15.38%	23.08%

Izvor: Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

Rodna ravnopravnost u Ministarstvu infrastrukture, 2013.

Godina	# Ž.	# M.	% Ž.	% M.	Ukupno
2005.	69	223	23.63%	76.36%	292
2006.	68	212	24.29%	75.71%	280
2007.	66	202	24.63%	75.37%	268
2008.	71	206	25.63%	74.37%	277
2009.	69	197	25.94%	74.06%	266
2010.	68	209	24.55%	75.45%	277
2011.	67	198	25.29%	74.71%	265
2012.	66	206	24.27%	75.73%	272
2013.	66	200	24.81%	75.18%	266

Izvor: Istraživački tim prilagodio od Ministarstva infrastrukture, mart 2014.

Rodna ravnopravnost u Ministarstvu kulture, omladine i sporta

pol	br.	%
Žene	291	44,49 %
Muškarci	363	55,50 %
Ukupno	654	99.9 %

Etničko poreklo i pol u Ministarstvu kulture, omladine i sporta

Zaposleni po položaju	# zaposlenih	Ž.	M.
Generalni sekretar	1	0	1
Šefovi odeljenja	10	2	8
Šef Jedinice za internu reviziju i revizija (F)	2	1	1
Izvršni rukovodilac u okviru kabineta ministra i asistent	2	2	0
Šefovi odseka	7	4	3
Generalni inspektor za prosvetu i 5 inspektora	6	4	2
Vođe službi	3	0	3
Vršilac dužnosti izvršnog finansijskog direktora	1	0	1
Vođe sektora i vođe firmi	5	2	3
Stručnjak i vođa Centra za inovaciju i prenos tehnologije	2	1	1
Rukovodilac sektora regionalnih inspektora	7	1	6
Kosovski centar za međunarodnu saradnju u višem obrazovanju, nauci i tehnologiji	2	1	1
Prosvetni inspektori u regionima	39	10	29
Koordinator za ljudska prava	1	1	0
Koordinator za promociju škola zdravlja	1	1	0
Koordinatori i zamenici koordinatora Dnevnih centara i 2 šefa studentskih centara	7	3	4
NARIC centar	4	4	0
Zvaničnici i IT administrator	71	43	28
Prevodioci (3), urednik (1) tehničar za održavanje (1)	5	1	4
Pomoćnik administratora za prijem i odašiljanje i arhive	14	12	2
Prevozni pomoćnici	12	0	12
Radnici na održavanju u sektoru inspektorata i didaktičkim centrima u regionima	10	10	0
Obezbeđenje (3), noćni čuvar (1) i recepcija (2)	6	2	4
Ukupno	218	105	113

Albanci		Srbi		Bošnjaci		Turci		Goranci		Aškalije		Romi		Hrvati	
Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
277	350	2	2	2	2	5	4		1			4	4	1	
44.2%	55.8%	50%	50%	50%	50%	55.6%	44.4%		100%			50%	50%	100%	

Funkcije odlučivanja

Pol	#	%
Žene	14	28%
Muškarci	36	72%

Kabinet ministra

Pol	#	%
Žene	1	10%
Muškarci	9	90%
Ukupno	10	100%

Rodna ravnopravnost u Ministarstvu za obrazovanje, nauku i tehnologiju, zaključno sa septembrom 2013.

Institucija	Br. zaposlenih	% zaposlenih	Žena	Muškarci
Kabinet ministra	3	1.4	2	1
Kabinet zamenika ministra	6	2.8	2	4
Kancelarija generalnog sekretara	21	9.2	13	8
Odeljenje za razvoj koordinatora i evropsku integraciju	4	1.8	2	2
Pravno odeljenje	4	1.8	2	2
Odeljenje prosvetne inspekcije	60	27.6	22	38
Odeljenje za nabavke	4	1.8	2	2
Odeljenje za finansije i osoblje	20	9.2	12	8
Odeljenje za infrastrukturu i tehničke usluge	22	11.0	3	19
Odeljenje za više obrazovanje	9	4.1	6	3
Odeljenje za nauku i tehnologiju	5	2.3	2	3
Odeljenje za administraciju i preduniverzitetsko obrazovanje	24	10.6	15	9
Odeljenje za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja	25	11.5	15	10
Didaktički centri u regionima; Šef spavaonica u Peći, Prizrenu	11	5.5	7	4
Ukupno	218	100.0	105	113
Procenat			47.9	52.5

Profesionalne kvalifikacije zaposlenih	Br. zaposlenih	% Zaposlenih	Žene	Muškarci
Doktor nauka	2	0.92	0	2
Master	33	14.7	14	19
Bačelor	135	61.2	64	71
Viša škola (SHL)	5	2.3	3	2
Srednja škola	37	18.0	18	19
Osnovna škola	6	2.8	6	0
Ukupno	218	100.0	105	113

Nacionalnost zaposlenih	Br. zaposlenih	% Zaposlenih	Žene	Muškarci
Albanska	200	91.7	92	108
Srpska	4	1.8	3	1
Bošnjačka	8	3.7	4	4
Turska	3	1.4	3	0
Romska	2	0.9	2	0
Druga	1	0.5	1	0
Ukupno	218	100.0	105	113

Izvor: MONT, septembar 2013. Napomena: ovo obuhvata 10 članova političkog osoblja i 218 javnih službenika

Rodna ravnopravnost u Ministarstvu dijaspore, 2014.

Kvalifikacija	#	Etnička struktura	Ukupno	Žena	Muš.
Univerzitet	27	Albanci	34		
Viša škola (SHL)		Srbi			
Srednja škola	11	Bošnjaci	2	1	1
		Turci	2	2	
		Ukupno		18	20
		Prosečna dob		38	40
		Rukovodeće funkcije		3	5

Izvor: Ministarstvo dijaspore, februar 2014 (prilagodio istraživački tim)

Rodna ravnopravnost u Ministarstvu za zajednice i povratak (MCR), 2014.

Radna mesta	Alb.	Srb	Boš.	Turk.	Egip.	Ašk.	Gor.	Rom.	Crnog.	Ukup no	Ž	M
Političko osoblje	0	6	0	0	0	0	1	0	1	8	2	6
Javni službenici u sklopu Kabineta ministra	0	4	0	0	0	0	0	0	0	4	2	2
Kabinet (nivo II)	0	0	5	0	0	0	0	0	0	5	1	4
Osoblje javnih službenika	45	25	1	3	0	0	1	0	0	75	30	45
Ukupno %	60%	33%	1%	4%	0	0	1%	0	0		40%	60%
# žena	20	6	1	2	0	0	1	0	0	30		

Napomena: Na čelu četiri odeljenja nalaze se muškarci. Postoji devet odseka, od kojih se na čelu tri nalaze žene (dve Albanke i jedna Srпкиnja).

Rodna struktura u Ministarstvu za zajednice i povratak (MCR), decembar 2013.

Radna mesta	Alb.	Srb	Boš.	Turk.	Egip.	Ašk.	Gor.	Rom.	Crnog.	Ukup no	Ž	M
Političko osoblje	0	5	0	0	0	0	1	0	1	7	2	5
Javni službenici u sklopu Kabineta ministra	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3	2	1
Kabinet (nivo II)	0	0	5	0	0	0	0	0	0	5	1	4
Osoblje javnih službenika	45	25	2	3	0	0	1	0	0	76	31	45
Ukupno %	59%	33%	3%	4%	0	0	1%	0	0%		41%	59%
# žena	20	5	2	2	0	0	1	0	0	30		

Rodna struktura u Ministarstvu za zajednice i povratak (MCR), decembar 2012.

Radna mesta	Alb.	Srb	Boš.	Turk.	Egip.	Ašk.	Gor.	Rom.	Crnog.	Ukup no	Ž	M
Političko osoblje	0	4	0	0	0	0	1	0	2	7	2	5
Javni službenici u sklopu Kabineta ministra	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3	2	1
Kabinet (nivo II)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Osoblje javnih službenika	48	26	2	3	0	0	2	0	0	81	32	49
Ukupno %	60%	33%	1%	4%	0	0	1%	0	0%		38%	62%
# žena	21	6	2	2	0	0	1	0	0	32		

Napomena: Generalni sekretar bila je žena. Od šest šefova odeljenja, na čelu jednog nalazi se žena. Od devet odseka, žene se nalaze na čelu jednog.

Rodna struktura u Ministarstvu za zajednice i povratak (MCR), decembar 2011.

Radna mesta	Alb.	Srb	Boš.	Turk.	Egip.	Ašk.	Gor.	Rom.	Crnog.	Ukup no	Ž	M
Političko osoblje	0	3	0	0	0	0	1	0	2	6	2	4
Javni službenici u sklopu Kabineta ministra	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3	1	2
Kabinet (nivo II)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Osoblje javnih službenika	48	24	5	3	0	0	2	0	0	82	32	50
Ukupno %	59%	29%	6%	4%	0	0	2%	0	0%		39%	61%
# žena	18	8	3	2	0	0	1	0	0	32		

Napomena: Generalni sekretar bila je žena. Od sedam šefova odeljenja, na čelu dva bile su žene. Od šest odseka, žene se nalaze na čelu dva.

Rodna ravnopravnost u Odeljenju za upravljanje javnom službom (OUJS)**Pol i etnička struktura zaposlenih u javnoj službi na Kosovu 2014.****Broj zaposlenih u nacionalnoj administraciji (ministarstva i agencije) po etničkom poreklu**

Etničko poreklo	Br. zaposlenih	%
Albanci	26,395	91.28
Srbi	1,438	4.97
Bošnjaci	385	1.33
Turci	343	1.19
Goranci	69	0.24
Aškalije	27	0.09
Egipćani	20	0.07
Romi	45	0.16
Ostali	193	0.67
Ukupno	28,915	100.00

Zaposleni na nacionalnom nivou po polu

Pol	#	%
Muški	18,509	64
Ženski	10,406	36
Ukupno	28,915	100

Izvor: Odeljenje za upravljanje javnom službom (OUJS), februar 2014.

Zaposleni na opštinskom nivou po polu

Etničko poreklo	Br. zaposlenih	%
Albanci	36,839	88.96
Srbi	1,633	3.94
Bošnjaci	760	1.84
Turci	342	0.83
Goranci	12	0.03
Aškalije	95	0.23
Egipćani	22	0.05
Romi	56	0.14
Ostali	86	0.21
Ostali, navedeni	1,566	3.78
Ukupno	41,411	100.00

Izvor: Odeljenje za upravljanje javnom službom (OUJS), februar 2014.

Zaposleni na lokalnom nivou po polu

Pol	#	%
Muški	23,480	56.70
Ženski	16,365	39.52
Nenaveden	1,566	3.78
Ukupno	41,411	100.00

Zaposleni u Republici Kosovo po etničkom poreklu

Etničko poreklo	Br. zaposlenih	%
Albanci	63,234	89.92
Srbi	3,071	4.37
Bošnjaci	1,145	1.63
Turci	685	0.97
Goranci	81	0.12
Aškalije	122	0.17
Egipćani	42	0.06
Romi	101	0.14
Ostali	279	0.40
Ostali , navedeni	1,566	2.23
Ukupno	70,326	100.00

Zaposleni na nivou Republike Kosovo

Naznaka	Br. zaposlenih	%
Muški	41,989	59.71
Ženski	26,771	38.07
Nenaveden	1,566	2.23
Ukupno	70,326	100.00

Izvor: Odeljenje za upravljanje javnom službom (OUJS), februar 2014.

Rodna ravnoteža po političkoj stranci

Lëvizja Vetëvendosje! (Položaj)	Žena	Muškaraca
Predsedništvo	3 (20%)	12 (80%)
Generalni sekretarijat	40%	60%
Vođa stranke		1
Potpredsednik stranke	1	
Skupština (po kvoti)	30%	70%
Članovi Lëvizja Vetëvendosje!	21.21%	78.88
Prosečna starosna doba članova	34.2	33
Polna zastupljenost na lokalnom nivou (skupštine opština)	40%	60%
Opštinska odeljenja (Priština)	2 (katastar, kultura)	7

Izvor: Vetëvendosje, mart 2014.

Rodna ravnoteža po opštini

Opština	Ž	M	Ukupno	%	Predsedavajuća Ž	Predsedavajući M	Zamenik preds. Ž	Zamenik preds. ed. M	direkto ri Ž	Direktori M	Ukupno	Zastupljenost u %
Priština	248	482	730	33.97		1			1	13	14	7.14
Gnjilane	81	220	301	26.91				1	0	11	11	0.00
Peć	102	325	427	23.89	1				2	12	12	0.00
Vučitrn	65	175	240	27.08		1			0	11	11	0.00
Kosovo Polje	50	91	141	35.46		1			2	8	10	20.00
Prizren	107	295	402	26.62		1			1	11	12	8.33
Suva Reka	37	155	192	19.27		1			0	9	9	0.00
Štimlje	21	42	63	33.33		1			0	7	7	0.00
Vitina	22	146	168	13.10		1			1	6	7	14.29
Kamenica	47	161	208	22.60		1			1	10	11	9.09
Uroševac	76	220	296	25.68		1			0	11	11	0.00
Mitrovica	99	221	320	30.94		1	1	1	0	11	11	0.00
Novo Brdo	8	43	51	15.69	1			1	1	9	10	10.00
Istok	41	148	189	21.69		1			0	8	8	0.00
Obilić	34	51	85	40.00		1			0	7	7	0.00
Junik	9	45	54	16.67		1			0	6	6	0.00
Đakovica	82	182	264	31.06					2	10	12	16.67
Lipljan	47	143	190	24.74		1			0	13	13	0.00
Gračanica	23	38	61	37.70					1	6	7	14.29
Klokot	13	32	45	28.89				1	1	5	6	16.67
MNAO	21	24	45	46.67	0	0			0	0	0	
Mamuša	9	35	44	20.45	1				0	5	5	0.00
Mališevo	25	130	155	16.13					0	11	11	0.00
Srbica	38	154	192	19.79					0	9	9	0.00
Dragaš	13	127	140	9.29					0	8	8	0.00
Ranilug	15	38	53	28.30			1		1	4	5	20.00
Parteš	8	40	48	16.67					0	8	8	0.00
Štrpce	24	70	94	25.53					1	6	7	14.29
Glogovac	41	114	155	26.45					1	8	9	11.11
Klina	28	108	136	20.59					0	10	10	0.00
Kačanik	21	106	127	16.54					0	7	7	0.00
Podujevo	50	208	258	19.38					0	10	10	0.00
Orahovac	23	163	186	12.37					0	12	12	0.00
Dečani	27	106	133	20.30					0	11	11	0.00
Elez Han	4	47	51	7.84					0	6	6	0.00
UKUPNO	1559	4685	6244	24.97		14	2	4	14	301	315	4.44

Izvor: Ministarstvo javne uprave, februar 2014.

Rodna ravnopravnost u okviru Opštine Gnjilane

Opština Gnjilane ima 90,015 stanovnika, uključujući 45,323 žena/devojčica i 44,692 muškaraca/dečaka.

Položaj	Ukupno	Albanci		Srbi		Turci		Romi		Bošnjaci	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Gradonačelnik	1	1									
Predsednik Skupštine	1		1								
	1	1									
Direktor	11	7	3	1							
	1			1							
Upravnik	2	2									
Šef sektora	9	8			1						
Drugo											
Ukupno	26	19	4	2	1	0	0	0	0	0	0

Izvor: Opština Gnjilane, februar 2014.

Zdravstvena uprava

Položaj	Ukupno	Albanci		Srbi		Turci		Romi		Bošnjaci	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Direktor	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zamenik direktora	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Direktor jaslica	19	1	10	1	6	0	1	0	0	0	0
Šefovi službi	19	9	2	5	1	0	1	0	0	0	0
Odgovorni za službe	13	2	11	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupan broj rukovodećih funkcija	54	14	22	7	7	0	0	0	0	0	0
Ostali	286	67	161	15	35	1	10	0	0	0	0
Ukupno	340	81	183	22	42	1	10	0	0	1	0

Izvor: Opština Gnjilane, februar 2014.

Obrazovanje

Položaj	Ukupno	Albanci		Srbi		Turci		Romi		Bošnjaci	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Direktori osnovnih škola	27	16	4	7							
Zamenici direktora	7	5	2	0							
Direktori srednjih škola	8	6		1	1						
Zamenici direktora	2	2		0	0						
Sekretar osnovne i srednje škole	18	9		8	1						
Zaposleni u prosveti	1570	741	487	189	127	12					
Biblioteke (4)	4	4			0	0					
Zaposleni administracije i tehničari	257	154	29	68	4	1	0	1			
Domari	12	9	3		0						
Drugo											
Ukupno	1905	946	525	273	133	13	10	3	2		

Izvor: Opština Gnjilane, februar 2014.

Drugo

Položaj	Ukupno	Ukupno	Albanci		Srbi		Turci		Romi		Bošnjaci	
			M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Opšta administracija	224		201	42	19	16	4	1	0	0	0	0
Centar za registraciju	5		4	4	1	1	0	0	0	0	0	0
Lokalni K.	10		0	0	10	3	0	0	0	0	0	0
Vatrogasci	32		32	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno	271		237	47	30	20	4	1	0	0	0	0

Rodno zasnovano nasilje

Trgovina ljudima

Žrtve trgovine ljudima identifikovane na Kosovu po zemlji porekla, 2001–2013.

God	Kosovo	Moldavija	Albanija	Rumunija	Ukraina	Bugarska	Srbija	Rusija	Makedonija	Poljska	Druge	Ukupno
2001.	05	94	03	46	18	04	/	02	/		/	172
2002.	03	32	09	19	20	06	/	/	/		/	89
2003.	15	13	04	05	05	03	04	/	/		1	50
2004.	11	17	13	04	/	02	/	/	/		1	48
2005.	24	06	06	/	/	06	02	/	/		5	49
2006.	20	30	06	/	03	02	/	02	/		03	66
2007.	18	03	09	/	/	/	01	/	01		01	33
2008.	25	04	03	/	/	01	02	/	/		01	36
2009.	16	08	03	/	/	01	01	/	/		/	29
2010.	28	01	07				02			01		39
2011.	35		01				03					39
2012.	29	23	01								01	54
2013.	44	/	07				01					52
Ukupno	273	231	72	74	46	25	16	4	1	1	13	756

Izvor: Kosovska policija, mart 2014.

Hapšenja na osnovu prekršaja od 2001 – 2013.

	Trgovina ljudima	Omogućavanje prostitucije	Prostitucija	Ropstvo	Drugo	Ukupno hapšenja
2001.	25	08	15		4	52
2002.	22	49	88		25	184
2003.	11	19	33	01	06	70
2004.	56		10		11	77
2005.	33	15	12	01	40	101
2006.	36	21	12		28	97
2007.	46	04	13		09	72
2008.	68	13	09		08	98
2009.	34	03	09		06	52
2010.	76	13	27		05	121
2011.	91	39	50	01	02	183
2012.	121	39	61		07	228
2013.	91	35	26	00	30	182
Ukupno	710	258	365	03	181	1517

Izvor: Kosovska policija, mart 2014.

Statistike o slučajevima, istragama, hapšenju i žrtvama trgovine ljudima, 2012-2013.

Slučajevi / Istrage	2012.	2013.
Otvoreni slučajevi	104	155
Slučajevi prosleđeni Tužilaštvu koji dovedu do podnošenja krivične prijave	100	88
Slučajevi u istrazi	48	53
Slučajevi/Krivične prijave prema krivičnom delu	2012.	2013.
Trgovina ljudima	34	38
Olakšavanje prostitucije	28	18
Prostitucija	38	15
Ropstvo/prinudan rad		
Druga krivična dela	4	17
Sprovedene kontrole sumnjivih barova	2012.	2013.
Kontrolisani barovi	212	222
Zatvoreni barovi	33	25
Hapšenja prema krivičnom delu	2012.	2013.
Trgovina ljudima	121	91
Olakšavanje/prinudna prostitucija	39	35
Prostitucija	61	26
Druga krivična dela	7	30
Ukupan broj hapšenja	228	182

Izvor: Direkcija za istragu trgovine ljudima, 2014.

Identifikovane žrtve po starosnim grupama								
Starosna grupa	14-17	18-22	23-25	26-30	31-35	36-40	41-50	Ukupno
2012.	12	19	9	9	3	1	1	54
2013.	24	13	5	6	2	1	1	52

Izvor: Direkcija za istragu trgovine ljudima, 2014.

Pomoć CSR-a pružena žrtvama trgovine ljudima

God.	Odrasli lokalci	Odrasli i stranci	Odrasli ukupno	Maloletnici lokalci	Maloletnici stranci	Maloletnici ukupno	Lokalci ukupno	Stranci ukupno	Ukupno žrtava	Navodne žrtve
2011.	5	1	6	9	3	12	14	4	18	N/D
2012.			43			11	31	23	54	16
2013.			27			24	49	3 (2 Roma, 1 Srbin)	51	

Izvor: proračunato od strane istraživačkog tima na osnovu podataka koje su mu pružili MRSZ, OSR, Viša služba za zaštitu žrtava trgovine ljudima i seksualnih krivičnih dela, mart 2014.

Pomoć koju su CSR i partneri pružili žrtvama seksualnih krivičnih dela

2011: 25

2012: 18 dece

2013: 16 dece (1 zlostavljano od strane člana porodice; 4 od strane nepoznatih osoba; 11 od strane nepoznatih osoba; svi zlostavljači odrasli)

Izvor: Podatke pružili MRSZ, OSR, Viša služba za zaštitu žrtava trgovine ljudima i seksualnih krivičnih dela, mart 2014.

Nasilje u porodici**Slučajevi prijavljeni Kosovskoj policiji 2013. godine**

Žrtve	Priština	Gnjilane	Uroševac	Peć	Prizren	Mitrovica	Ukupno	Rodni %
Žene	213	88	102	180	158	128	869	80%
Muškarci	38	36	39	31	36	40	220	20%
Ukupno	251	124	141	211	194	168	1089	
Region %	23.0%	11.4%	12.9%	19.4%	17.8%	15.4%		

Etničko poreklo	Priština	Gnjilane	Uroševac	Peć	Prizren	Mitrovica	Ukupno	Etničko poreklo %
Albanci	217	101	123	170	151	120	882	81.0%
Srbi	13	19	7	3		36	78	7.2%
Bošnjaci				1	2	4	7	0.6%
Turci				1	12		13	1.2%
Crnogorci							0	0.0%
Goranci			1		7	1	9	0.8%
Romi	6	4		8	6	5	29	2.7%
Aškalije	13		9	13	15	2	52	4.8%
Egipćani				14	1		15	1.4%
Drugi	2		1	1			4	0.4%
Ukupno	251	124	141	211	194	168	1089	

Izvor: Kosovska policija, 2014, prilagodio istraživački tim

Slučajevi nasilja u porodici po vrsti krivičnog dela i regionu, 2013.

Krivično delo	Priština	Gnjilane	Uroševac	Peć	Prizren	Mitrovica	Ukupno
Ropstvo, uslovi ropstva i prinudan rad		3					3
Teško ubistvo		1		2	1		4
Podsticanje samoubistva i potpomognuto samoubistvo					6		6
Zastrašivanje	60	25	37	7	31	21	181
Uznemiravanje	1	1				17	19
Napad	40	14	6		19	24	103
Lake telesne povrede	98	66	71	90	112	58	495
Teške telesne povrede	6	1	2	3	1	3	16
Nezakonito lišavanje slobode							0
Nezakoniti ulazak u stambeni objekat, imovinu		1					1
Silovanje	1						1
Seksualni napad							0
Povreda seksualnog integriteta						1	1
Seksualno zlostavljanje ljudi sa umnim ili emotivnim poremećajima							0
Seksualno zlostavljanje lica sa manje od šesnaest godina starosti							0
Zloupotreba dece u svrhu pornografije							0
Omogućavanje ili odgovornost za prostituciju							0
Seksualni odnosi u okviru porodice							0
Prinudan brak							0
Vanbračni odnos sa osobom mlađom od šesnaest godina starosti							0
Nezakonito uzimanje ili zadržavanje deteta				2		6	8
Maltretiranje ili napuštanje deteta					1	1	2
Prekršaj porodičnih odgovornosti	3	2			1		6
Izbegavanje obezbeđivanja sredstava za život			1				1
Uzurpiranje imovine							0
Ucena							0

Samo-osuda							0
Bilo koja druga reakcija člana porodice koja može izazvati ili pretiti da izazove fizičku bol ili mentalnu patnju	1			9	2		12
Izazivanje osećaja straha, ličnog rizika ili gubitka dostojanstva				3	3	1	7
Fizički napad, bez obzira na posledice	21	3	7	75		4	110
Uvreda, prekršaj, nazivanje pogrdnim imenima i drugi načini nasilnog zastrašivanja	11		4	3	1	17	36
Ponovljeno ponašanje degradiranja druge osobe	1	2	1	1	7	1	13
Seksualni odnos bez saglasnosti i seksualno zlostavljanje							0
Nezakonito ograničavanje slobode kretanja drugog lica			1	1		4	6
Šteta ili uništavanje imovine i pretnja istim	1	2	2	3	4	3	15
Izazivanja straha druge osobe po njeno fizičko, emotivno i ekonomsko blagostanje			1	2		1	4
Ulazak ili prinudno izbacivanje iz zajedničkog stambenog objekta ili stana druge osobe	2		4	8	1	2	17
Otmica			1				1
Prekršaj naloga za zaštitu	5	1	1	2	4	6	19
Ukupno	251	122	139	211	194	170	1087

Odnos između žrtve i izvršioca

Odnos	Priština	Gnjilane	Uroševac	Peć	Prizren	Mitrovica	Ukupno	%
Supružnici	149	47	52	113	106	105	572	52.6%
Bivši supružnici	12	8	9		8	6	43	4.0%
Suživot	14		1	5	3	1	24	2.2%
Otac – Sin	19	18	19	21	33	24	134	12.3%
Otac – Čerka	6	5	5	14	4	3	37	3.4%
Majka – Sin	5	8	13	19	6	10	61	5.6%
Majka – Čerka		4	1	3	2	2	12	1.1%
Braća	15	10	17	13	15	10	80	7.4%
Sestra – Brat	10	8	5	9	4	2	38	3.5%
Sestre	1		1				2	0.2%
Svekrva – Snaja	6	3		3	2	2	16	1.5%
Svekar – Snaja	1	5	5	3		3	17	1.6%
Svastike	5	1	1	1	2		10	0.9%
Šurnjaja – Šurak	4		3	6	4		17	1.6%
Svekrva – Zet		2			2		4	0.4%
Tetka – Unuk		1	1		1		3	0.3%
Ujak – Bratanac		1	1	1	2		5	0.5%
Deda – Unuk	1		1				2	0.2%
Baka – Unuk							0	0.0%
Deda/Baka – Unuka						1	1	0.1%
Maćeha – Pastorče		1					1	0.1%
Brat od ujaka / Sestra od ujaka	1					1	2	0.2%
Drugi /nepoznato	2		4				6	0.6%
Ukupno	251	122	139	211	194	170	1087	

Pomoć pružena za slučajeve nasilja u porodici, 2011 – 2012.

Godine	2011.	2012.
Br. slučajeva nasilja u porodici	1046	1021
Smeštene žrtve	108	302
Identifikovane žrtve, žene	813	822
Identifikovane žrtve, muškarci	239	219
Hapšenja	228	260
Krivične prijave	824	902

Izvor: Kosovska policija, mart 2014.

Socijalne i porodične usluge koje je pružio CSR u slučajevima nasilja u porodici

Tokom 2013. godine, CSR-i su pružili socijalne i porodične usluge u vezi sa nasiljem u porodici broju od 285 žrtava, uključujući 261 odraslog i 24 dece; 253 žene i 32 muškaraca.

Izvor: Podatke pružili MRSZ, OSR, Viša služba za zaštitu žrtava trgovine ljudima i seksualnih krivičnih dela, mart 2014.

Slučajevi nasilja u porodici, 2006-

Region	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Priština	392	344	295	297	231		
Prizren	251	197	212	206	194		
Peć	234	160	221	217	204		
Mitrovica	178	143	106	142	124		
Gnjilane	184	134	101	91	99		
Uroševac	132	99	99	127	92		
Ukupno	1370	1077	1034	1080	944	1046	1021

Izvor: Sastavio istraživački tim na osnovu podataka Kosovske policije, mart 2014.

Drugi potencijalni vidovi RZN-a**Ubistva u periodu od 2007- 2013.**

Ubistva	Ukupno
2007.	54
2008.	51
2009.	56
2010.	58
2011.	46
2012.	55
2013.	39

Izvor: Kosovska policija, mart 2014.

Slučajevi pokušaja samoubistva i samoubistva prijavljeni policiji, od 2001-2013.

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Pokušaj samoubistva	41	51	72	202	137	203	221	244	293	372	306	343	236
Samoubistvo	74	51	66	64	56	58	54	58	73	67	52	58	45

Iako nisu pruženi podaci raščlanjeni po polu, predstavnici Kosovske policije dali su sledeći komentar: “Ukoliko se pozovemo na procenu koja je ranije sprovedena, možemo da zaključimo da se najveći broj samoubistava desio u regionu Prištine; ovo može biti rezultat činjenice da Priština ima najveći broj stanovnika. Ovakvi slučajevi prisutni su i u drugim regionima. Starosna dob osoba koje izvršavaju ove akte [samoubistva] se razlikuje, ali najveća podrazumeva lica od 18 do 40 godina. Kada govorimo o polu, broj muškaraca koji su počinili samoubistvo je veći [sic], dok u međuvremenu, kada govorimo o pokušajima samoubistava, broj žena je veći. Policija istražuje slučajeve kada sumnja da je jedna osoba primorana na ovaj čin, pošto podsticanje samoubistva predstavlja krivični prekršaj. Sa druge strane, što se tiče faktora koji utiču na ove okolnosti, oni se razlikuju” (Izvor: Kosovska policija, mart 2014).

Socio-ekonomska situacija

Neformalni rad

Slučajevi/Sumnja na trgovinu, posedovanje i uzgajanje droge po etničkom poreklu i polu, 2001 – 2013.

Godina	Slučaj evi	Sumnj a	Albanc i	Srbi	Drugi	Žen a	Muš k	Trgovi na	Posedo vanje	Uzgaj anje
2004.	213	260	209	40	11	10	250	52	142	19
2005.	232	354	340	6	8	12	342	71	145	16
2006.	284	511	479	18	14	16	495	93	173	18
2007.	306	538	513	20	5	22	516	84	187	35
2008.	203	336	321	9	6	13	323	76	104	23
2009.	272	414	393	5	16	23	391	90	147	35
2010.	313	463	419	22	22	15	448	125	146	42
2011.	407	547	507	13	27	18	529	143	234	53
2012.	527	818	744	19	55	25	793	153	348	59
Ukup no	2757	4241	3925	152	164	154 3.6 %	4087 96.4%	887	1392	300

Izvor: Kosovska policija, mart 2014.

Informacije u vezi zajmova za poljoprivredu među finansijskim ustanovama

Ponude		Detalji i dokumentacija potrebna za podnošenje zahteva
Raiffeisen Bank	Pruža poljoprivredne zajmove pojedinačnim zemljoradnicima i kompanijama koje se bave poljoprivrednim aktivnostima i stočarstvom.	- Važeća dokumenta Republike Kosovo (lična karta, pasoš). - Kredit se može dati bez žiranta - Do EUR 30,000 ne zahteva hipoteku - Zajam se odobrava u roku od 48 sati - Uopšteno, ovaj proizvod nudi se kao kratkoročan ili dugoročan zajam
Bank for Business	Pruža poljoprivredne zajmove samo za postojeća preduzeća. Tek otvorena preduzeća prihvaćena samo u slučaju sporazuma sa institucijama kao što je npr. Poljoprivredni centar.	- Banka omogućava klijentima da ulože u izgradnju kapaciteta za poljoprivrednu i stočarsku proizvodnju. - Minimalni iznos zajma: EUR 1000 - Rok otplate: do 60 meseci - Zahtev za aktivno poslovanje: min 3 meseca - Rok za odobravanje: 3 dana
Pro Credit Bank	Pruža poljoprivredne zajmove svim potrošačima na i van Kosova. - zajmovi za poljoprivredne investicije su oročeni zajmovi, koji se koriste za kapitalne investicije u poljoprivredu, uglavnom za kupovinu nepokretne imovine, zemljišta, izgradnju farmi, staklenika itd.	- Bilo koji važeći dokumenat Republike Kosovo - Minimalni iznos zajma iznosi EUR 3,000 - Dužina otplate zajma do 84 meseca - Kredit se odobrava u roku od 48 časa a isplata se realizuje na osnovu prodaje proizvoda - Period otplate do 18 meseci kao i isplate u neredovnim intervalima
Economic Bank	Nudi poljoprivredne zajmove sa 0% administrativnih troškova tokom celog oktobra. Pruža zajmove pojedinačnim zemljoradnicima i poljoprivrednim kompanijama koje se bave poljoprivrednom delatnošću. Proizvod je osmišljen za finansiranje radnog kapitala u vidu poljoprivrednih doprinosa, veštačkog đubriva, krmnog bilja itd. Finansiranje investicija kao što je kupovina opreme, širenje farme, kupovina stočnog fonda itd.	Uslov za dobijanje poljoprivrednih zajmova jeste da klijent ima barem 1 godinu iskustva bavljenja poljoprivredom. Minimalni iznos jeste EUR 250. Maksimalan iznos EUR 100,000. Zajam se daje na najviše 4 godine. Vraćanje zajma zasniva se na prodaji vaših proizvoda. Dozvoljen grejs period. Potrebna dokumentacija: Lična karta, dokaz dodatnog prihoda u porodici, administrativna zabrana, garancije su-dužničkog kapitala.
FINCA	Daje kredite za poljoprivredu koji se nude svima koji žele da povećaju svoju poljoprivrednu proizvodnju. Pojedinačni zemljoradnici dobijaju zajmove uz zalog dok oni u grupama treba da budu jedni drugima žiranti.	- Rok za otplatu zajma iznosi do 36 meseci, - Iznos kredita od EUR 250 do 25,000 - Grejs period do 6 meseci. Karakteristike zajma: - Nije potreban bankovni račun za iznos do EUR 5,000 - Otplata u ratama, nedeljno, na dve nedelje ili mesečno
AFK	Nudi zajmove za poljoprivredu kojima možete povećati agro-privredu, povećati stočni fond, načiniti opravke na vašoj farmi, kupiti poljoprivrednu opremu, povećati produktivnost i pripremiti se za poljoprivrednu sezonu i sve druge povoljne uslove.	Na raspolaganju zemljoradnicima i poljoprivrednim preduzećima (sađenje, mlečni proizvodi, gnojivo itd.). Svrha zajma: Kupovina nepokretne imovine, radni kapital, uređivanje staja, kupovina stoke, semena, poljoprivredne mašinerije itd. Domaćinstva i privatna lica –maksimum EUR 5,000 Registrovani MSP-i (pravna lica) –maksimum EUR 25,000. Rok za otplatu: Do EUR 1,000 - max. 24 meseca; EUR 1,001 do 3,000 - max. 36 meseci; 3,001 do 5,000 € - max. 48 meseci; >EUR 5,000 - max. 60 meseci. Period čekanja: do 6 meseci (klijent mora platiti samo kamatu).
KEP	Pruža zajmove za poljoprivredu da proširite vašu farmu, povećate stočni fond, povećate rentabilnost zemljišta, poljoprivrednu opremu, kupovinu nove tehnologije i pozajmite gotovinu za sezonske pripreme.	- Iznos – EUR 2,000 - 25,000 - Maksimalna otplata kredita - na 48 meseci - Fleksibilan plan otplate - Jedan do dva žiranta - Zalog - Isprave - Za iznose preko EUR 15,000, potrebna hipoteka - Dozvoljeni grejs period od 6 meseci

Izvor: Udruženje poslovnih žena SHE-ERA, Bilten, Broj 5, januar 2014.

Učešće raščlanjeno po polu u odabiru razvojnih projekata pri Ministarstvu trgovine i industrije

Projekat	# žena	% žena	# mušk.	% žena
Projekat poslovnog stažiranja (2013)	111	60%	74	40%
Biznis park		9%		
Inovacioni centar Đakovica	Planirano			
Podržana G7 Privredna komora žena				
Zaposleni MTI (2014)	71	38%	117	62%

Ministarstvo takođe nudi nagrade svake godine za preduzetnice: najuspešnija žena u proizvodnji, uslužnom sektoru, trgovini i najkreativnija žena u biznisu. Ministarstvo je povećalo broj zaposlenih žena za 3% od 2012. Od 2010, procenat žena povećao se sa 30% na 35% u 2011, 36% u 2012 i 38% u 2013. (Izvor: Ministarstvo trgovine i industrije, februar 2014).

Obrazovanje**Redovno osoblje za akademsku godinu 2013-2014.**

Fakultet		Funkcija		Ž	M	Ukupno
Filozofski	Profesor	2	9	11		
	Profesor saradnik	0	12	12		
	Pridruženi profesor	1	8	9		
	Predavač / docent	1	0	1		
	Asistent	11	15	26		
	Ukupno	15	44	59		
Filološki	Profesor	1	7	8		
	Profesor saradnik	6	17	23		
	Pridruženi profesor	11	6	17		
	Predavač / docent	3	0	3		
	Asistent	13	6	19		
	Novi asistent	0	1	1		
Ukupno	34	37	71			
Prirodno- matematički	Profesor	0	20	20		
	Profesor saradnik	6	24	30		
	Pridruženi profesor	3	13	16		
	Predavač	0	1	1		
	Predavač / docent	1	0	1		
	Asistent	6	23	29		
Novi asistent	4	6	10			
Ukupno	20	87	107			
Pravni	Profesor	1	11	12		
	Profesor saradnik	4	7	11		
	Pridruženi profesor	1	6	7		
	Predavač	1	0	1		
	Predavač / docent	1		1		
	Asistent	9	21	30		
Novi asistent	2	5	7			
Ukupno	19	50	69			
Ekonomski	Profesor	4	8	12		
	Profesor saradnik	4	14	18		
	Pridruženi profesor	6	8	14		
	Predavač / docent	1	0	1		
	Asistent	8	10	18		
	Novi asistent	2	2	4		
Ukupno	25	42	67			
Inženjerstvo i arhitektura	Profesor	0	3	3		
	Profesor saradnik	1	6	7		
	Pridruženi profesor	3	3	6		
	Predavač	3	6	9		
	Asistent	8	11	19		
	Novi asistent	1	0	1		
Ukupno	16	29	45			
Elektrotehnički	Profesor	1	8	9		
	Profesor saradnik	1	7	8		

i računarstvo	Pridruženi profesor	4	8	12
	Predavač	0	2	2
	Asistent	2	5	7
	Novi asistent	1	3	4
	Ukupno	9	33	42
Mašinski	Profesor	0	16	16
	Profesor saradnik	0	12	12
	Pridruženi profesor	1	3	4
	Predavač	0	1	1
	Asistent	1	3	4
	Novi asistent	4	1	5
	Ukupno	6	36	42
Medicinski	Profesor	11	33	44
	Profesor saradnik	10	35	45
	Pridruženi profesor	10	21	31
	Asistent	69	61	130
	Novi asistent	21	18	39
	Ukupno	121	168	289
Umetnosti	Profesor	5	17	22
	Profesor saradnik	8	28	36
	Pridruženi profesor	9	15	24
	Predavač	1	0	1
	Predavač / docent	0	1	1
	Korepetitor	2	0	2
	Asistent	4	5	9
	Novi asistent	0	0	0
	Ukupno	29	66	95
Poljoprivredni	Profesor	0	11	11
	Profesor saradnik	0	8	8
	Pridruženi profesor	1	14	15
	Predavač	1	0	1
	Asistent	5	4	9
	Ukupno	7	37	44
Sportske nauke	Profesor	0	5	5
	Profesor saradnik	0	5	5
	Pridruženi profesor	1	4	5
	Predavač	0	1	1
	Asistent	0	2	2
	Novi asistent	2	6	8
	Ukupno	3	23	26
Pedagoški	Profesor	1	5	6
	Profesor saradnik	5	9	14
	Pridruženi profesor	4	17	21
	Profesor višeg obrazovanja (SHL)	2	1	3
	Predavač	1	2	3
	Asistent	11	8	19
	Novi asistent	11	6	17
	Ukupno	35	48	83
	Profesor saradnik	0	4	4
	Pridruženi profesor	1	2	3
	Profesor višeg obrazovanja (SHL)	0	3	3
	Predavač	1	3	4
	Asistent	1	6	7
	Novi asistent	0	0	0
	Ukupno	3	18	21
Ukupno na nivou Univerziteta		342 32.3%	718 67.7%	1060

Izvor: Univerzitet u Prištini, mart 2014.

Studenti upisani na Univerzitet u Prištini za školsku godinu 2013/2014, po polu

Fakultet		Redovni							Sufinansirajući							Svi							%
		I	II	III	IV	V	VI	Svi	I	II	III	IV	V	VI	Svi	I	II	III	IV	V	VI	Svi	
Filozofski	Ž	640	624	563	0	0	0	1827	325	187	281	97	0	0	890	965	811	844	97	0	0	2717	62%
	Svi	1102	963	851	0	0	0	2916	567	269	465	198	0	0	1499	1669	1232	1316	198	0	0	4415	
Prirodno-matematički	Ž	942	536	720	297	0	0	2495	0	0	0	0	0	0	0	942	536	720	297	0	0	2495	76%
	Svi	1431	711	802	333	0	0	3277	0	0	0	0	0	0	0	1431	711	802	333	0	0	3277	
Filološki	Ž	872	520	601	292	0	0	2285	269	16	60	12	0	0	357	1141	536	661	304	0	0	2642	74%
	Svi	1261	670	778	342	0	0	3051	410	20	75	15	0	0	520	1671	690	853	357	0	0	3571	
Pravni	Ž	998	578	474	504	0	0	2554	167	73	116	106	0	0	462	1165	651	590	610	0	0	3016	55%
	Svi	1946	1040	724	874	0	0	4584	353	140	154	238	0	0	885	2299	1180	878	1112	0	0	5469	
Ekonomski	Ž	1307	1044	2157	0	0	0	4508	344	156	224	0	0	0	724	1651	1200	2381	0	0	0	5232	48%
	Svi	3141	2109	4043	0	0	0	9293	911	338	452	0	0	0	1701	4052	2447	4495	0	0	0	10994	
Građevinski i arhitektura	Ž	126	134	233	56	0	0	549	0	0	0	0	0	0	0	126	134	233	56	0	0	549	26%
	Svi	571	441	1026	98	0	0	2136	0	0	0	0	0	0	0	571	441	1026	98	0	0	2136	
Elektrotehnički i računarstvo	Ž	350	188	192	0	0	0	730	0	0	0	0	0	0	0	350	188	192	0	0	0	730	30%
	Svi	1218	495	686	0	0	0	2399	0	0	0	0	0	0	0	1218	495	686	0	0	0	2399	
Mašinstvo	Ž	33	44	53	15	0	0	145	0	0	0	0	0	0	0	33	44	53	15	0	0	145	13%
	Svi	483	267	283	104	0	0	1137	0	0	0	0	0	0	0	483	267	283	104	0	0	1137	
Medicina	Ž	650	843	604	189	195	325	2806	0	0	0	0	0	0	0	650	843	604	189	195	325	2806	62%
	Svi	910	1260	929	324	388	727	4538	0	0	0	0	0	0	0	910	1260	929	324	388	727	4538	
Umetnosti	Ž	121	76	67	80	0	0	344	0	0	0	0	0	0	0	121	76	67	80	0	0	344	54%
	Svi	248	131	124	137	0	0	640	0	0	0	0	0	0	0	248	131	124	137	0	0	640	
Poljoprivreda	Ž	137	53	46	3	24	0	263	0	0	0	0	0	0	0	137	53	46	3	24	0	263	23%
	Svi	691	219	179	35	31	0	1155	0	0	0	0	0	0	0	691	219	179	35	31	0	1155	
Geonauke i tehnologija - Mitrovica	Ž	118	25	67	0	0	0	210	0	0	0	0	0	0	0	118	25	67	0	0	0	210	35%
	Svi	338	80	181	0	0	0	599	0	0	0	0	0	0	0	338	80	181	0	0	0	599	
Sportske nauke	Ž	39	28	27	37	0	0	131	0	0	0	0	0	0	0	39	28	27	37	0	0	131	15%
	Svi	279	196	162	209	0	0	846	0	0	0	0	0	0	0	279	196	162	209	0	0	846	
Pedagogija	Ž	1760	386	335	511	0	0	2992	123	0	0	0	0	0	123	1883	386	335	511	0	0	3115	86%

	Svi	1982	425	371	688	0	0	3466	141	0	0	0	0	0	141	2123	425	371	688	0	0	3607	
Primenjene tehničke nauke - Mitrovica	Ž	82	24	98	0	0	0	204	0	0	0	0	0	0	0	82	24	98	0	0	0	204	32%
	Svi	264	75	289	0	0	0	628	0	0	0	0	0	0	0	264	75	289	0	0	0	628	
Primenjene tehničke nauke - Uroševac	Ž	90	33	36	0	0	0	159	0	0	0	0	0	0	0	90	33	36	0	0	0	159	34%
	Svi	307	73	81	0	0	0	461	0	0	0	0	0	0	0	307	73	81	0	0	0	461	
Ž																						24758	54%
	Svi																					45872	

Sektori

Kosovska elektrodistribucija i kompanija za snabdevanje (KEDS)

Radnika KEDS-a	Br.	Prosečna starosna dob	Direktor/Upravnik	Šef sektora
Žena	307	45.31	19	16
Muškaraca	2299	43.14	47	27
Ukupno	2606	43.4	66	43

Radnici u vodovodnoj kompaniji “KUR Prishtina”, februar 2014.

		Žene	Muškarci	Svi
Po kvalifikacijama	Ukupan broj zaposlenih	64 12%	466 88%	530
	Viša stručna sprema - M	2	7	9
	Viša stručna sprema	11	27	38
	Visoka stručna sprema - Master	3	3	6
	Visoka stručna sprema	14	37	51
	Srednja stručna sprema	31	318	349
	Osnovna škola	/	19	19
	Visoko kvalifikovan	/ /	4	4
	Polu-kvalifikovan	/	3	3
	Diploma, sertifikat	3	32	35
	Različiti nivoi	/	16	16
Etničko poreklo	Albanci	64	441	505
	Srbi	/	22	22
	Bošnjaci	/ /	1	1
	Turci	/	1	1
	Romi	/	1	1
Po starosnoj dobi	Do 30 god.	9	29	
	31-40	21	79	
	41-50	19	144	
	51-60	14	159	
	Više od 60 godina	1	55	
Porodični status	Neoženjen/Neudata	11	26	
	U braku	46	432	
	Udovac/Udovica	7	8	

Izvor: Vodovodna kompanija “KUR Prishtina”, 2014.

Aneks 2. Učesnici u istraživanju

Osoba	Zvanje	OGD/Institucija/Preduzeća
Adelina Kadiri Sokoli		MI
Adem Ademi	Sudija	Osnovni sud (građanski predmeti)
Adile Shaqiri	Visoka kancelarija za zaštitu žrtava trgovine ljudima i seksualnih krivičnih dela	MRSZ, OSR
Aferdita Tahiri	Odsek za izradu programa i prožimajućih pitanja u saradnji	Kancelarija EU
Afijete Sada Glllogjani	Sudija	Osnovni sud (građanski predmeti)
Agim Bahtiri	Gradonačelnik	Opština Južna Mitrovica
Agim Ceku	Ministar	Ministarstvo Kosovskih bezbednosnih snaga
Agron Vrenezi	Pravni službenik	OHCHR Kosovo
Ajshe Zhitija		Energetix
Alban Hashani	Direktor za istraživanja	Riinvest Institute
Albana Morina		Carto Pinyto
Albulena Maloku	Viši službenik za informisanje	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja
Anna Gay	Viši savetnik	OEBS
Antigona Shestan		Organizacija za lica sa muskularnom distrofijom na Kosovu (OPDMK)
Anton Berishaj	Profesor	Univerzitet u Prištini, Katedra za sociologiju
Anton Kobakov	Šef kancelarije	Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj (EBRD)
Ardian Gjini	Šef Poslaničke grupe	AAK (Alijansa za budućnost Kosova)
Ariana Dizdari	Saradnik za zaštitu deteta	UNICEF
Ariana Suka	Asistent zamenika ministra	Ministarstvo unutrašnjih poslova
Arijeta Himaduna		UN - HABITAT
Arizona Baxhaku		N.SH. A-Travel
Arta Alla	Savetnik za uključiv razvoj	USAID/Kosovo
Arton Osmani	Tim za poljoprivredni i seoski razvoj u Odseku za saradnju	Kancelarija EU
Asrije Bajgora Fetahu		Centar za javno zdravlje (QKUK)
Avdi Berisha	kapetan; šef Istražnog odeljenja	Polijska stanica u Đakovici
Basa Veseliv		Organizacija za prava žena
Bedri Hamza	Guverner	Centralna banka
Bedrije Shala		Violetë
Behxhet Haliti	Generalni direktor	Poreska uprava
Bekim Jakupi	Direktor Trezora	Elektroenergetska kompanija KEDS
Berat Thaqi	istraživač	Institut GAP za napredne studije
Berenika Gashi		UNDP
Bernard Nikaj	ministar	Ministarstvo trgovine i industrije
Besa Berisha		Univerzum Audit
Besa Qirezi		MKK
Besnike Koçani		Kosovska fondacija za građansko društvo
Bled Maliqi		Ambasada Norveške
Blerta Avdili		NVO QESH
Blerta Deliu-Kodra	poslanik	Skupština Kosova i Odbor za evropske integracije
Boban Simić	Vođa projekta	UNDP

Osoba	Zvanje	OGD/Institucija/Preduzeća
Brikena Sylejmani	Savetnik za rodna pitanja	UNDP
Bujar Nura		Kosovski razvojni centar
Buqe Kelmendi	Tim za reformu javne uprave u Odseku za saradnju	Kancelarija EU
Christof Stock	Šef Odseka za saradnju	Kancelarija Evropske unije na Kosovu
Dashurije Saiti		NVO Sara
Destan Krasniqi	Izvršni direktor	Kosovski razvojni centar - Đakovica
Dhurata Bardoniqi		G7 i ARKTING
Dile Prekpalaj		Proizvođač mleka
Don Lush Gjergji	sveštenik	Katolička crkva
Donika Kadaç	predsednik, poslanik	Forum žena AAK
Dragana Stolic	Projektni službenik	Kancelarija EU
Drita Klaiqi	Službenica za rodnu ravnopravnost	Opština Gnjilane
Drita Vukshinaj		Žene za žene sa invaliditetom, Prizren
Edi Gusia	šef DRM ARR	Agencija za rodnu ravnopravnost, KPr
Edis Agani	Tim za vladavinu prava u Odseku za saradnju	Kancelarija EU
Edita Tahiri	Zamenik premijera i koordinator za razgovore u Briselu	Vlada Kosova
Edona Baruti	Visoki službenik za evropske integracije	Ministarstvo unutrašnjih poslova, odeljenje za evropske integracije i političku koordinaciju
Edona Hajrullahu	Glavni izvršni službenik	Agencija za rodnu ravnopravnost, KPr
Ehat Miftaraj	Direktor	Tužilački savet Kosova, Jedinica za ocenu učinka tužilaca
Eljana Naka	Generalni sekretar	Ministarstvo trgovine i industrije
Emirë Kuçi		GAC
Emma Bergenholtz		Ambasada Švedske
Emma Ollion	Službenik za javno informisanje	IOM
Enver Peci		Sudski savet Kosova (SSK)
Eriola Bibolli		ProCredit
Fadil Isufi	UNKT opštinski koordinator u Đakovici	Mehanizmi za koordinaciju u borbi protiv nasilja u porodici
Fahrije Qorraj Kaloshi		Ministarstvo ekonomskog razvoja
Fakete Muhaxhiri Elelzi	Vršilac dužnosti šefa	Regionalni centar za zapošljavanje
Fatime Jasiqi		MONT
Ferid Agani	Ministar	Ministarstvo zdravlja
Ferinaze Isufi		MRSZ
Flora Brovina	Poslanik	PDK
Flora Kelmendi	Osoba odgovorna za rodna pitanja	Svetska banka
Flora Macula		UN WOMEN
Florentina Beqiraj		Ministarstvo pravde
Florin Lila	Izvršni direktor	Finca
Gaby Hagmüller	Tim za društveni razvoj u Odseku za saradnju	Kancelarija EU
Gani Seferi		Ministarstvo trgovine i industrije
Ganimete Aliu	Službenica za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti	Jedinica za ljudska prava
Gentijana Dërdovski		NVO Dora Does
Gëzime Rexhepi		I.P. "Bardha"

Osoba	Zvanje	OGD/Institucija/Preduzeća
Çollaku		
Gjelosh Vataj	Glavni izvršni službenik	Regionalna vodovodna kompanija J.S.C. Prishtina
Gjon Luli	šef	Centar za socijalni rad
Gyltene Retkoceri		NVO Aureola
Habibe Bytyqi	Koordinator za ljudska prava i rodnu ravnopravnost	Opština Suva Reka
Habibe Haxhimustafa	koordinator	Jedinica za ljudska prava i Kancelarija za rodnu ravnopravnost
Hajredin Kuçi	Ministar, zamenik premijera	Ministarstvo pravde
Helen Belcastro		Ambasada Švedske
Henriette Kötter	Prvi sekretar, šef za razvojnu saradnju	Nemačka ambasada
Hyka Imeri	OSRR	Opština Priština
Hysni Shala	poručnik, šef	Jedinica za ljudska prava i Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Kosovska policija
Igballe Rogova	Izvršni direktor	Mreža žena Kosova
Iliriana Gashi	direktor	Women for Women International
Ismet Kabashi	šef	Tužilački savet Kosova
Isuf Halimi		ISDY
Iva Ulmannova	UNV	UN Women
Jan Peter Olters	Šef Misije	Svetska banka
Jeta Krasniqi	Savetnica predsednice	Republika Kosovo
Jeton Mehmeti	Direktor za istraživanja	Institut GAP za napredne studije
Jutta Marjanen	Savetnica za rodna pitanja	OEBS
Kadrije Myrtaj		Ministarstvo javne uprave
Kastriot Halili		Ministarstvo evropskih integracija
Kimete Hoxha		NVO Sara
Krenare Hajredini		Udruženje gluvih žena
Krenare Bektachi		Ministarstvo evropskih integracija
Lendita Kastrati	Izvršni direktor	Kosovska privredna komora žena (G7)
Leonora Jakupi		Korporacija Meridian
Leonora Selmani		Agencija za rodnu ravnopravnost, KPr
Lina Andeer		Kvinna till Kvinna
Linda Abazi	Programski asistent	UNFPA
Linda Gusia	Profesor	Univerzitet u Prištini, Katedra za sociologiju
Linda Wallberg	Šef Administracije	Švedska ambasada
Lirije Kajtazi	poslanik	LDK
Lorik Arifaj	Glavni i odgovorni urednik	RTK
Luljeta Avdiq		NVO Dora Does
Luljeta Gjonbalaj		USAID
Luljeta Vuniqi	Izvršni direktor	KGSC
Lulzim Beqiri	Generalni sekretar	Ministarstvo pravde
Lumir Abdixhiku	Izvršni direktor	Institut Riinvest
Lumnije (Zeka) Asllani		D.P.T Centar lepote“Eve”
Lumnije Bajrami	Šef Kancelarije za međunarodne odnose	Univerzitet u Prištini “Hasan Prishtina”
Lumnije Grajčevci		NVO Aureola
Lura Pollozhani		ECMI Kosovo
Lutfi Haziri	gradonačelnik	Opština Gnjilane

Osoba	Zvanje	OGD/Institucija/Preduzeća
Magbule Hyseni		Inicijativa za poljoprivredni razvoj Kosova (IADK)
Maria Berishaj		OEBS
Maria Melbing	savetnik, šef Odseka za razvojnu saradnju	Ambasada Švedske
Marte Prekpalaj		Vizionarke 21. veka
Melvin Asin	Zamenik šefa Odseka za saradnju	Kancelarija Evropske unije na Kosovu
Merita Kernja	Vođa kancelarije	MMF
Mihane Berisha	Profesor	Univerzitet u Prištini, Ekonomski fakultet
Mimoza Godanci		
Miradije Gashi - Sheremeti		NVO Venera
Mirlinda Kusari Purrini	Izvršni direktor	Udruženje poslovnih žena SHE-ERA
Mirnije Stublla		Ambasada Švedske
Muhamet Gjocaj		Odeljenje za socijalnu zaštitu
Mybexhel Zhuri	Koordinator za ljudska prava	Opština Prizren
Myzafer Jëlliçi		NVO Sara
Nadire Thaçi - Kryeziu		Radio Prizreni
Nafije Gashi		Women for Women with Disabilities
Natasha Barfield	GFP	UNMIK
Nazmije Kajtazi		Ministarstvo zdravlja
Nenad Rasic	Ministar	MRSZ
Nerimane Kamberi	Profesor	Univerzitet u Prištini, Filozofski fakultet
Nexhmije Shala	Koordinator za ljudska prava i rodnu ravnopravnost	Ministarstvo trgovine i industrije
Nezaqete Rukovci		Ministarstvo kulture, omladine i sporta
Nikson Mirdita	Viši upravnik	Poreska uprava Kosova
Nina Pronin	Službenik za ljudska prava	UNMIK Mitrovica
Nita Gojani		UN Women
Nita Luci	Profesor	Univerzitet u Prištini, katedra za antropologiju; šef Univerzitetskog programa za rodne studije i istraživanja
Nora Hasani Llapashtica		Nemačka ambasada
Nora Huseinovic		ECMI Kosovo
Nora Sahatçiu		UNDCO
Nuriye Kollani		DPT Eta
Premtime Preniqi	koordinator	Opština Priština
Qelebije Shehu		Vizionarke 21. veka
Qendrese Kastrati		British School
Osman Rraci	Projekti stručnjak tima za potpomaganje malih preduzeća	EBRD
Remzie Maloku	OSRR	Opština Klina
Resmija Rahmani		OPDMK
Rexhep Qarri	Socijalni radnik i vođa operativne grupe za maloletnike	Centar za socijalni rad
Ruzica Simin		Prava žena Mitrovica
Safet Kamberi	Zamenik gradonačelnika	Opština Mitrovica
Sasa Rasic	Zamenik ministra, nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima	Ministarstvo unutrašnjih poslova
Sebahate Çorkadiu	OSRR	Opština Peć

Osoba	Zvanje	OGD/Institucija/Preduzeća
Selim Thaci	Ekonomista	Međunarodni monetarni fond
Sevdie Hajrullahu		Krojačica
Sheilla Avdiq		NVO Dora Does
Shemsije Hoxha		NVO Sara
Shpend Maxhuni	direktor	Policija
Shpend Nura		BPB
Shpresa Agushi	Izvršni direktor	Mreža ženskih organizacija Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu
Shpresa Kutllavci	Asistent	Tužilački savet Kosova
Shpresa Makasqi		ShZAP Prizren
Shpresa Uka		NVO Teuta
Shpresa Zariqi		Agencija za rodnu ravnopravnost, KPr
Sigrid M.		PPSE CSDC
Steliane N.		UNDP
Syzane Aliu		J.S.C. Magic Ice
Tahibe Canolli	Brigadir, direktor Odseka za kadrovska pitanja i administraciju, šef	Udruženje žena policajaca, Kosovska policija
Tatjana Shikoska		OEBS
Teki Shala	Direktor Finansija	Opština Đakovica
Valbona Hoxha Ajeti		Sapuni Natyral “Valbona”
Valona Kryeziu		NVO Dora Does
Vetone Veliu		Mitrovica Udruženje žena za ljudska prava
Victoria Bullock	Specijalni asistent zamenika šefa misije	EULEX
Violeta Rexha	Savetnik za rodna pitanja	EULEX
Visar Bivolaku	Politički odsek	Kancelarija EU
Visar Kryeziu		Terre des Hommes
Visar Ymeri	Šef Poslaničke grupe	Vetvendosje
Visare Gorani Gashi	Programski službenik, razvojna saradnja	Ambasada Švedske
Vjollca Gjonbalaj	Pridruženi programski službenik	UNHCR
Vjosa Curri		NVO Dora Does
Vlora Krasniqi		NVO QESH
Xheraldina Vula	Zamenik generalnog direktora	RTV21
Zejnol Morina	Šef Administracije	Bolnica
Zyhdi Haziri	Predsednik	Osnovni sud u Gnjilanu

Bibliografija

- Abdixhiku, Lumir. "Roli e Gruas në Ekonominë Kosovare" [Uloga žene u kosovskoj ekonomiji]. *Koha Ditore*. Priština: 8. mart 2012.
- Aleanca Kosova e Re [Alijansa Novo Kosovo, AKR]. *Izborni program Alijanse Novo Kosovo*. Priština: AKR. Na: <http://akr-ks.com/wp-content/uploads/2013/11/programi.pdf>.
- Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës [Alijansa za budućnost Kosova, AAK]. *Politički program Alijanse za budućnost Kosova*. Priština: AAK, 2010. Na: <http://www.aak-ks.net/?id=19>.
- Amnesty International. *Kosovo (Serbia and Montenegro): "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution in Kosovo*. 2004.
- Skupština Kosova. Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije (*Komisioni për të Drejta të Njeriut, Barazi Gjinore, Persona të Pagjetur dhe Peticione*), *Raport Mbikëqyrja e zbatimit të Ligjit për Barazi Gjinore nr.2004/2 të Republikës së Kosovës [Izveštaj o praćenju primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti br. 2004/2 Republike Kosovo]*. Priština: jul 2013.
- Barker, Gary, Pavlak Piotr. *Understanding Young Men and Masculinities in the Balkans*, 2013.
- Borges, Alicia and Farnsveden, Ulf. *Gender and Skills Development*. Background Paper for EFA Global Monitoring Report, United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI). New York: 2012.
- Burkeman, Oliver. "UN 'ignored' abuse at Kosovo mental homes." *The Guardian*. 8 August 2002. Na: <http://www.theguardian.com/world/2002/aug/08/balkans.unitednations>.
- Catalyst. "The Bottom Line - Connecting Corporate performance and Gender Diversity." NYC: Catalyst, 2007.
- Centar za istraživanje, dokumentovanje i objavljivanje (CRDP). *Izveštaj o Zakonu: Praćenje Zakona br. 4/L-054 "o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobodilačke vojske Kosova, civilnih žrtava rata i njihovih porodica*. Priština: CRDP, mart 2014.
- Civil Rights Defenders. *Izveštaj za zemlju: Ljudska prava na Kosovu*. Oktobar 2012. Na: <http://www.civilrightsdefenders.org/country-reports/human-rights-in-kosovo/>.
- Ustavni sud. Presuda u predmetu br. KI 41/12 tužioci Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog saveta Kosova. Na: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/gjkk_ki_41_12_ang.pdf.
- Cozzarelli, Cathy za USAID. *Country Gender Assessment for USAID/Kosovo*. Version for External Audiences. Prishtina: USAID, 2012.
- Demokratija na delu. *2010 Izveštaj o posmatranju parlamentarnih izbora*. Priština: Demokratija na delu, 2011. http://www.demokracianeveprim.org/publikime/Report%20of%20Parliamentary%20Elections%202010_ENG.pdf.
- _____. *Nema slobodnih izbora bez dobrih namera: Izveštaj o posmatranju lokalnih izbora 2013*. Priština: Demokratija na delu, februar 2012. Na: <http://www.demokracianeveprim.org/publikime/ElectionMonitoringReport2013.pdf>.
- Demokratija za razvoj (D4D). *Analiza izbornih trendova, 2000-2010*. Priština: D4D, septembar 2011. na: <http://d4d-ks.org/assets/2012/09/2011-09-22-Election-Deconstructing-Election-Trends-2000-2010.pdf>.
- Demolli, Luljeta za KGSC. *Perceptije javnih službenika o seksualnom uznemiravanju na radnom mestu*. Priština: KGSC, 2010. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130510152601762.pdf>.
- EBRD. *A guide to Integrating Social and Gender Interests into the Municipal Service Provision of Transport Services*. 2013.
- _____. *Strategija za Kosovo 2013*.
- Evropska komisija (EK). *Radni dokumenat osoblja Komisije: Izveštaj o napretku za Kosovo* za 2013*. Brisel: EK, 2013. Na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/ks_rapport_2013.pdf.
- _____. *Direktiva Saveta 2000/43/EC iz juna 2000. o primeni načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu rasu ili etničko poreklo*.
- _____. *Direktiva Saveta 2000/78/EC iz novembra 2000.*
- _____. *Studija izvodljivosti za Sporazum o stabilizaciji pridruživanju između Kosova i EU*, 2012. Na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ks_feasibility_2012_en.pdf.
- _____. *Izveštaj o napretku za Kosovo za 2011*. Na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf.
- _____. *Mapa puta za viznu liberalizaciju sa Kosovom*. 2012. Na: http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/eu_travel/visa_liberalisation_with_kosovo_roadmap.pdf.
- Evropski parlament. Rezolucija od 29. marta 2012. o procesu evropske integracije Kosova (2011/2885(RSP)). Na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&language=EN&reference=B7-0187/2012>.
- Akcioni plan za evropsko partnerstvo 2012. Kosovsko Ministarstvo evropskih

- integracija.2012.Na:http://www.mei-ks.net/repository/docs/European_Partnership_Action_Plan_2012.pdf
- Program FAO. "Sigurnost hrane". Na: <http://www.fao.org/gender/gender-home/gender-programme/gender-food/en/>.
- Färnsveden, Ulf i Nicole Farnsworth za Orgut Consulting za Sida. *Rodna studija na Kosovu: Razmatranje primene Zakona o Programa o rodnoj ravnopravnosti na Kosovu*. Priština: Sida, decembar 2012.
- Farnsworth, Nicole (ed.) za MŽK. *1325 Facts & Fables: A collection of stories about the implementation of United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace, and Security in Kosovo*. Priština: MŽK, 2011. ISBN 978-9951-8757-9-0. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165559661.pdf>.
- ____ i Ariana Qosaj-Mustafa za MŽK za Agenciju za rodnu ravnopravnost. *Bezbednost počinje kući: Istraživanje za prvu nacionalnu strategiju i akcioni plan za borbu protiv nasilja u porodici na Kosovu*. Priština: Agencija za rodnu ravnopravnost, 2008.
- ____, Ariana Qosaj-Mustafa, Milva Ekonomi, Ada Shima i Dua Dauti-Kadriu za MŽK. *Po koju cenu? Budžetiranje za primenu zakonskog okvira za borbu protiv nasilja u porodici na Kosovu*. Priština: MŽK, 2012.
- ____ i Elmaze Gashi za MŽK i Alter Habitus. *Gde je novac za prava žena: Studija slučaja Kosova*. Priština: MŽK, 2013. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20140109133636572.pdf>.
- FRIDOM. *Funkcionalna revizija sistema ljudskih prava i rodne ravnopravnosti*. 2010. Izveštaj na: http://map.rks.gov.net/userfiles/file/FRIDOM/Fridom_en/Horizontal_Reviews/Functional_Review_of_Human_Rights_and_Gender_Equality_System_211e.pdf
- Vlada Republike Kosovo, Kabinet premijera, Agencija za rodnu ravnopravnost. *Prezantimi i Grave në Mediat e Shkruara 2010-2011 [Predstavljane žena u štampanim medijima]*. Priština: ARR, 2012.
- Glovackas, Sergejus. *The Informal Economy in Central and Eastern Europe*. 2005.
- Heise, Lori, "Violence against Women: An Integrated, Ecological Framework." *Violence against Women*. 4. 1998.
- Hope Fellowships, Economy Committee. *Women in Kosovo's Economy*. Priština: Hope Fellowships, 2014.
- Human Rights Watch (HRW). *Kosovo: Poisoned by Lead*. USA: HRW, 2009. Na: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/kosovo0609web_0.pdf.
- Huygens, Pierre, Eva Marn, i Nenad Maksimović, Situacija i analiza odgovora: ugroženost zajednice LGBT na Kosovu 2012: U ime "Tradicije", 2013.
- ICRW. *Evaluating the Implementation and Effectiveness of CARE International Balkans' Young Men Initiative*. 2013.
- Međunarodno udruženje lezbijki, gej, biseksualnih, transrodnih i intersex osoba– Region Evrope. *ILGA- Podnesak regiona Evrope Izveštaju o napretku Evropske komisije za Kosovo za 2011*. Brisel: ILGA Europe, 2011.
- ____. *ILGA- Podnesak regiona Evrope Izveštaju o napretku Evropske komisije za Kosovo za 2012*. Brisel: ILGA Europe, 2012.
- ____. *ILGA-Godišnja revizija regiona Evrope o stanju ljudskih prava lezbijki, gej, biseksualnih, transrodnih i intersex osoba u Evropi tokom 2011*. Brisel: ILGA-Europe, 2012, str. 93-94.
- Jones, Adam (ed.). *Gendercide and Genocide*. Vanderbilt University Press, 2004.
- Knaus, Verena. *No Place to Call Home - Repatriation from Germany to Kosovo as seen and experienced by Roma, Ashkali and Egyptian children*. UNICEF Kosovo i Nemački odbor za UNICEF. 2011. Na: http://www.unicef.org/kosovoprogramme/No_Place_to_Call_Home_English_2011.pdf.
- ____ i Peter Widmann. *Integration Subject to Conditions - A report on the situation of Kosovan Roma, Ashkali and Egyptian children in Germany and after their repatriation to Kosovo*. UNICEF Kosovo Nemački odbor za UNICEF. 2010. Na: http://www.unicef.org/kosovoprogramme/RAEstudy_eng_web.pdf.
- Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike (KIPRED) i Demokracija na delu. *Analizë e Zgjedhjeve: Trendit dhe Mësimet e Nxjerra*. Priština: KIPRED, 2008. Na: http://www.kipred.org/advCms/documents/55131_alb_analysis.pdf.
- ____. Krasniqi, Albert za KIPRED. *Lokalni izbori na Kosovu 2013: Pregled i preporuke za izbornu reformu*. KIPRED, 2014. Na: http://www.kipred.org/advCms/documents/46582_KIPRED_Zgjedhjet_lokale_2013-Veshtrim_i_pergjithshem.pdf.
- ____. Qosaj-Mustafa, Ariana za KIPRED. *Jačanje uloge žena u državotvornim procesima: Sektor bezbednosti na Kosovu i decentralizacija*. 2010. Na: http://www.kipred.org/advCms/documents/6103_Kosovo_womens_citizenship_state_building.pdf.
- Kosovski centar za rodne studije (KGSC). *Rodna revizija projekata Evropske unije na Kosovu*. Priština: KGSC, 2010. Na: http://kgscenter.net/index.php?option=com_content&view=article&id=75%3AAuditimi-gjinor-i-projekteve-te-bashkimit-evropian&catid=7%3Ahulumtime&Itemid=10&lang=en.
- ____. *Istorija je i njena priča*. Priština: KGSC, 2008.

- _____. *Kako žene glasaju na Kosovu? II*. Priština: KGSC, 2013.
- _____. *Ugled političarki u kosovskim medijima*. Priština: KGSC, 2009. Na: [http://www.fes-prishtina.org/wb/media/Publications/2009%20and%20earlier/Image%20of%20Woman%20Politicians%20in%20the%20Kosovo%20Media%20\(English\).pdf](http://www.fes-prishtina.org/wb/media/Publications/2009%20and%20earlier/Image%20of%20Woman%20Politicians%20in%20the%20Kosovo%20Media%20(English).pdf).
- _____. *Praćenje bezbednosti na Kosovu iz rodne perspektive*. Priština: KGSC, 2007.
- _____. *Istraživačke studije: Studija uticaja smanjenja u kosovskoj javnoj službi na žene*. Priština: KGSC, 2004.
- _____. i RROGRAEK. *Položaj žena iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu*. Priština: KGSC, 2009. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130529134917547.pdf>.
- Kosovska inicijativa za stabilnost (IKS). *A Power Primer: A Handbook to Politics, People and Parties in Kosovo*. Priština: IKS, 2011, na: http://www.iksweb.org/repository/docs/politicalandscape_ENG_913183.pdf.
- _____. *Obrazovanje ili pokorevanje? Izveštaj o nasilju nad decom u školama*. Priština: IKS, 2013. Na: http://www.iksweb.org/repository/docs/IKS_Dhuna_ne_shkolle_2013_850907.pdf.
- _____. *Thinking Green*, Priština: IKS, 2009. Na: http://www.iksweb.org/repository/docs/enThinking_Green_274022.pdf.
- Mreža žena Kosova (MŽK). *Little Grants, Big Changes 2013*. Priština: MŽK, 2013. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20140128124024267.pdf>.
- _____. *Glas žena sa Kosova*. Mart 2014.
- _____. "MŽK osuđuje napad na aktivistkinju za ljudska prava Nazlie Bala". 28. mart 2013. Na: <http://www.womensnetwork.org/?PageID=1&n=61>.
- _____. "Strateški plan MŽK za period od 2011-2014." Priština: MŽK, 2011. Na: http://www.womensnetwork.org/documents/kwn_strategic_plan_2011_2014_en.pdf.
- _____. *Praćenje primene Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija na Kosovu*. Priština: MŽK, 2007. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165532196.pdf>.
- _____. *Praćenje primene Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija na Kosovu. Drugo izdanje*. Priština: MŽK, 2009. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165508427.pdf>.
- _____. *Glas birača*. Priština: MŽK, 2008.
- Landsman, Moshe and Edona Maloku-Berdyna za Kosovski centar za unapređenje dece. *Uskraćena pravda: Stanje obrazovanja dece sa posebnim potrebama na postkonfliktnom Kosovu*. UNICEF, 2009. Na: http://www.unicef.org/kosovoprogramme/Eng_-_Justice.pdf.
- Lëvizja VETËVENDOSJE [Pokret Samoopredeljenje]. *Kratak program o načelima i prioritetima Pokreta SAMOOPREDELJENJE!: 100 pitanja koje spajaju promene potrebne Kosovu*. Priština: VV, 2013. Na: http://www.vetevendosje.org/wp-content/uploads/2013/09/Programi_i_shkurte_anglisht.pdf.
- Lidhja Demokratike e Kosovës [Demokratski savez Kosova]. *Politički program Demokratskog saveza Kosova za evropsku perspektivu*. Priština: mart 2012. Na: <http://www.ldk-ks.eu/public/uploads/pdf/tresh-1352244646.pdf>.
- Libertas. *Anketa o stavovima kosovskog društva o homoseksualnosti: kvantitativno i kvalitativno istraživanje o mišljenjima građana Kosova*. Priština: Libertas, decembar 2012.
- Mental Disability Rights International (MDRI). *Not on the Agenda: Human Rights of People with Mental Disabilities in Kosovo*. Washington D.C.: MDRI, 2002. Na: <http://www.disabilityrightsintl.org/wordpress/wp-content/uploads/KosovoReport.pdf>.
- Ministarstvo zdravlja. *Administrativno uputstvo 02/2013 o postupcima lečenja izvršilaca nasilja u porodici kojim se primenjuje Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*. Na: <http://msh-ks.org/wp-content/uploads/2013/11/Udhezim%20Administrativ%2002-2013.pdf>.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kosovska strategija i akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima. Na: <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/TQNJAnglisht.pdf>.
- Ministarstvo pravde, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici. *Godišnji izveštaj o napretku o aktivnostima na borbi protiv nasilja u porodici u 2012*. Priština: Ministarstvo pravde, maj 2013. Na: http://www.md-ks.org/repository/docs/Final_English_APR_DV.pdf.
- Ministarstvo rada i socijalne zaštite. UDHËZIM ADMINISTRATIV NR. 12/2012 PËR PËRCAKTIMIN E VENDIT DHE MËNYRËS SË TRAJTIMIT PSIKOSOCIAL TË KRYESIT TË DHUNËS NË FAMILJE.
- Meier, Marianne. "Swiss Academy for Development, Gender Equity, Sport and Development." 2005.
- Nallari, Raj, and Breda Griffith. "Gender and Macroeconomic Policy." Washington, D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development, 2011.
- Mreža organizacija Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu (RROGRAEK). *Izveštaj o praćenju primene rodne perspektive u okviru Strategije i akcionog plana za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo (2009-2015)*. Priština: RROGRAEK, novembar 2012.
- Norma. *Istraživanje i praćenje primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti*. 2011 Priština: Norma. Na: [http://www.norma-ks.org/repository/docs/norma_eng_\(2\)_\(1\).pdf](http://www.norma-ks.org/repository/docs/norma_eng_(2)_(1).pdf).
- NUTEK. "Jämställdhet och Lönsamhet." Sweden: Nutek, Alfa Print Sundbyberg, 1999.
- Odanović, Gorana i Sonja Stojanović Gajić (ed). *Žene, mir i bezbednost na Zapadnom Balkanu*. Beograd:

- Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2013. ISBN 978-86-6237-054-9. Na:
http://www.qkss.org/repository/docs/Women_Peace_and_Security_in_the_Western_Balkans_205959.pdf.
- Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) na Kosovu. *Izveštaj o praćenju učinka Skupštine Kosova*. Priština: OEBS, jul 2013. Na: <https://www.osce.org/kosovo/104217>.
- Partia Demokratike e Kosovës [Demokratska partija Kosova, PDK]. *Izborni program Demokratske partije Kosova za sledeći četvorogodišnji mandat*. Priština, PDK. Na:
http://www.pdk49.com/repository/docs/Programi_zgjedhor_i_PDK_se.pdf.
- Qosaj-Mustafa, Ariana and Nicole Farnsworth za MŽK. *Više od "mrtvog slova na papiru"? Odgovor pravosudnih organa na nasilje u porodici na Kosovu*. Priština: UNDP, 2009.
- Raifi, Fjolla za Kosovski centar za bezbednosne studije (KCSS). *Izveštaj o oceni: Primena NAP/AP 1325 na Zapadnom Balkanu: Kosovo*. Priština: KCSS, 2013. Na:
http://www.qkss.org/repository/docs/Assessment_Report_of_the_Implementation_of_NAP-AP_1325_in_the_Western_Balkans-Kosovo_540651.pdf.
- Rames, Victoria S. Za Kancelariju visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava – Samostalna kancelarija na Kosovu. *Lek za dušu: Reparacija za lice koja su preživela seksualno nasilje u vezi sa oružanim konfliktom na Kosovu*. Priština: OHCHR, 2013. Na:
http://www.unifem.sk/uploads/doc/Study_OHCHR_ENG_Final_HQ.pdf.
- Regionalni savet za saradnju. *South East Europe 2020: Jobs and Prosperity in a European Perspective (first draft of the Strategy)*. Regionalni savet za saradnju, avgust 2013.
- Renewable & Appropriate Energy Laboratory. Energy & Resources Group. University of California. Berkeley: januar 2012.
- Republika Kosovo. Budžetske tabele za 2014. godinu. Priština: Ministarstvo finansija, decembar 2013. Na:
<https://mf.rks-gov.net/en-us/ministriaefinancave/buxhetiirepublikessekosoves/buxhetiquirendore.aspx>.
- _____. Ustav Republike Kosovo. Na: <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Constitution1Kosovo.pdf>.
- _____. Krivični zakonik Kosova. br.04/L-082. 2013. Na:
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Kodi%20penal.pdf>.
- _____. Zakonik o krivičnom postupku Kosova. 2013. br. 04/L-123. Na:
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Kodi%20i%20procedures%20penale.pdf>.
- _____. Zakon protiv diskriminacije. br.2004/3. 2004.
- _____. Zakon o javnoj službi Republike Kosovo. br. 03/L-149. 2010. Na:
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2010-149-eng.pdf>.
- _____. Zakon o rodnoj ravnopravnosti na Kosovu .br. 2004/2. 2004.
- _____. Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo. br. 03/L-073. 2008.
Na:http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L073_en.pdf.
- _____. Zakon o nasledstvu, br. 2004/26. Na:
http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2004_26_al.pdf.
- _____. Zakon o radu, br. 03/L-212 Na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2010-212-eng.pdf>.
- _____. Zakon o posredovanju. br. 03/L-057. 2008. Na:
http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_3-L057_en.pdf.
- _____. Zakon o notaru. br. 03/L-010. Na: http://www.md-ks.org/repository/docs/2008_03-L-010_al%20Per%20Noterine.pdf.
- _____. Zakon o platama javnih službenika. br. 03/L-147. Na:
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2010-147-eng.pdf>.
- _____. Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo (2009-2015).
- _____. Ministarstvo unutrašnjih poslova, Generalna policijska direkcija. *Izveštaj o položaju žena u Kosovskoj policiji*.
- Riinvest Institut. *Platiti ili ne platiti: Poslovna perspektiva neformalnosti na Kosovu*. Priština: Riinvest Institut, 2013. Na: http://www.fes-prishtina.org/wb/media/Publications/2013/BUSINESS_INFORMALITY_ENG_FINAL.pdf.
- Rizvanolli, Ilire, Lauren Bean, and Nicole Farnsworth za Kosovski centar za rodne studije, *Izveštaj kosovskog građanskog društva Ujedinjenim nacijama o nasilju nad ženama na Kosovu*. Priština: KGSC, 2005. Na:
<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/ngocontribute/Kosovar%20Gender%20Studies%20Center.pdf>.
- Rogova, Igballe and Nicole Farnsworth za MŽK. "Kosovo". In European Peacebuilding Liaison Office (EPLO). *UNSCR 1325 in Europe: 20 case studies of implementation*. EPLO, 2013, str. 39-41. At:
http://www.peacewomen.org/assets/file/Resources/NGO/nat_1325implementation21cases_eplo_jun2010.pdf.
- Mreža organizacija Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu (RROGRAEK), *Izveštaj o praćenju primene rodne perspektive u sklopu Strategije i akcionog plana za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo (2009-2015)* Priština: RROGRAEK, novembar 2012.
- Savić, Marija za Heartefact Fund. *Nevidljivi LGBT: Izveštaj o položaju LGBT zajednice na Kosovu*. Beograd:

- Heartefact Fund, januar 2013. Na: http://heartefact.org/wp-content/uploads/2013/02/HF.Kosovo-Report_FNL.20130125_Marija-Savic.pdf.
- She-Era. *Rodna analiza budžeta i uticaja fiskalnih politika na nivo siromaštva žena u poljoprivredi: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja*. Priština: She-Era, 2007. Na: <http://she-era.org/~sheera/eng/wp-content/uploads/2013/08/GENDER-BUDGET-ANALYSIS-AND-IMPACT-OF-FISCAL-POLICIES-ON-THE-POVERTY-LEVEL-OF-THE-WOMEN-IN-AGRICULTURE-MAFRD.pdf>.
- Agencija za statistike Kosova (KAS). *Siromaštvo u potrošnji u Republici Kosovo, 2011*.
 _____. *Statistike o socijalnom blagostanju, 2011*
 _____. *Tom 5: Društvene statistike: Statistike o obrazovanju 2010-2011*
 _____. *Statistike o sportu 2009*.
 _____. *Studija o doznačenim sredstvima poslatim na Kosovo 2013*, Priština: KAS, 2013
 _____. *Žene i muškarci na Kosovu 2010*. Priština: KAS.
 _____. *Žene i muškarci na Kosovu 2012*. Priština: KAS, 2013.
 _____. *i Riinvest, Pokazatelji obrazovanja 2009-2012*.
- STIKK i Kosovsko udruženje za informacionu i komunikacionu tehnologiju. *Analiza tržišta IKT-a na Kosovu*. Priština: novembar 2013.
- Stubbs, Paul and Danijel Nestić. Ekonomski institut, Zagreb, Hrvatska. *Child Poverty in Kosovo: Policy Options Paper & Synthesis Report*. UNICEF, 2010. Na: [http://www.unicef.org/kosovoprogramme/Child_Poverty_ENG\(2\).pdf](http://www.unicef.org/kosovoprogramme/Child_Poverty_ENG(2).pdf).
- Gjegov, Shtjefen, prevedeno uz uvod Leonarda Foxa, *Kanuni i Leke Dukagjinit* [Kodeks Leke Dukagjinija]. New York: Gjonlekaj Publishing Company, 1989.
- Trnavci, Genc. "The Interaction of Customary Law with the Modern Rule of Law in Albania and Kosova" in Sellers, Mortimer and Tomaszewski, Tadeusz, *Rule of Law in Comparative Perspective*. Springer, 2010.
- Generalna skupština Ujedinjenih nacija. *Osnovna načela i smernice o pravu na pravni lek i reparaciju žrtava teških povreda međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava*. A/RES/ 60/147. 2006.
- Rezolucija 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. S/RES/1325. 2000. Na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement>.
- UNDP. *Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu za 2012: Privatni sektor i zapošljavanje*. Priština: UNDP, 2012.
 _____. *Izveštaj Puls javnosti VI*. Priština: UNDP, avgust 2013. Na: http://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/Procurement/PPR6_Anglisht.pdf.
 _____. *UNDP 2012 napredak po cilju*.
- UNICEF. *Rad dece na Kosovu: Studija o deci koja rade*. Priština: UNICEF, 2004. Na: http://www.unicef.org/kosovoprogramme/kosovo_media_pub_prot.008.04.pdf.
 _____. *Pravda za decu: maloletnički kriminal i pravda za maloletnike na Kosovu*. UNICEF, 2008. Na: http://www.unicef.org/kosovoprogramme/Justice_for_children_Anglisht.pdf.
 _____. *Istraživanje o nasilju nad decom u školama na Kosovu*. Priština: UNICEF, 2005. Na: http://www.unicef.org/kosovoprogramme/kosovo_media_prot_011.08.pdf. UNFPA. *Kosovo (UNSC 1244): Brak dece*. Priština: UNFPA, 2012. Na: <http://unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/KOSOVO%20-%20English.pdf>.
 _____. *Rodno zasnovano nasilje na Kosovu. Studija slučaja*. Priština: UNFPA, 2005. Na: https://www.unfpa.org/women/docs/gbv_kosovo.pdf.
- UNIDO and UN Women. *Sustainable Energy for All: The Gender Dimensions*. 2013.
- UNFPA, *Kosovo (UNSC 1244): Brak dece*, Priština: UNFPA, 2012.
- USAID. *Kosovo: Strategija razvojne saradnje zemlje u periodu od 2014-2018*. Priština: USAID, 2013. Na: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/CDCS_Kosovo.pdf.
 _____. *Izveštaj za Kosovo za 2012*.
- United States Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. *2009 Human Rights Report: Kosovo*, 2010. Na: <http://www.state.gov/documents/organization/160196.pdf>.
 _____. *Izveštaji o zemljama o praksama ljudskih prava za 2011*. Na: <http://www.state.gov/documents/organization/186578.pdf>.
 _____. *U.S. Department of State, 2012 Investment Climate Statement on Kosovo*, 2012, na <http://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2012/191177.htm>.
- Grupa žena poslanica (Grupi i Grave Deputete). *Akciona strategija Grupe žena poslanica (GGD)*. Priština: GGD, 2012[?].
- Svetska banka. *Rodna pitanja na prvi pogled*. 2013.
 _____. *Rodni jazovi u obrazovanju, zdravstvu i ekonomskim mogućnostima*. 2012.
 _____. *Predsednik grupe Jim Yong Kim. Saopštenje za štampu*. 20. februar 2014.
 _____. *Procena siromaštva na Kosovu*. Priština: Svetska banka, 2005.

- _____. *Anketa radne snage*. Priština: Svetska banka, 2012.
- _____. Europe and Central Asia Region Poverty Reduction and Economic Management Unit and Kosovo Agency of Statistics [ASK] Social Statistics Department Living Standards Sector. *Consumption Poverty in the Republic of Kosovo in 2011*. Priština: Svetska banka i ASK, 2013.
- SZO, UNICEF, and UNFPA, *Psychoactive Substance Use in Kosovo: Rapid Assessment and Response with Youth, Injecting Drug Users, and Prisoners*, Priština: SZO, UNICEF i UNFPA, 2009. Na: [http://www.unicef.org/kosovoprogramme/RAR_pschoactive_substance_use_eng_09\(1\).pdf](http://www.unicef.org/kosovoprogramme/RAR_pschoactive_substance_use_eng_09(1).pdf).
- Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) i Centar za razvoj društvenih grupa. *Sloboda i zaštita zajednice lezbijki, gej, biseksualnih i transrodnih osoba na Kosovu*. Priština: YIHR, 2013. Na: http://ks.yihr.org/public/fck_files/ksfile/LGBT%20report/Freedom%20and%20Protection%20for%20LGBT%20in%20Kosovo.pdf.

Završne note

- ¹Član 7.2, predviđa da “Republika Kosovo obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrednost za razvoj demokratskog društva, jednake mogućnosti učešća žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i svim ostalim oblastima društvenog života.”
- ²Ustav Kosova, čl. 22.
- ³Presuda Ustavnog suda Kosova u predmetu br. KI 41/12 tužiocu Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog saveta Kosova.
- ⁴Trenutno je predmet izmena, koje obuhvataju predloženi novi član koji se odnosi na rodno odgovorno budžetiranje.
- ⁵Vidi organizaciju Civil Rights Defenders, *Ljudska prava na Kosovu*, 2012.
- ⁶Vidi Evropska komisija, *Izveštaj o napretku ostvarenom na Kosovu za 2013*.
- ⁷Vidi, na primer, veb stranicu Ministarstva javne uprave (MJU) o glavnim uredbama i administrativnim uputstvima za primenu zakona o javnim službenicima, politički imenovanim licima itd. Vidi Uredbu MJU 06/2011 o odsustvu javnih službenika, 2011; i AU 02/2013 Ministarstva zdravlja o postupcima lečenja izvršilaca nasilja u porodici kojim se primenjuje Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.
- ⁸Fokus grupe sa OGD-ima, donatorima i međunarodnim organizacijama, februar 2014.
- ⁹Fokus grupe sa OGD-ima, donatorima i međunarodnim organizacijama, februar 2014.
- ¹⁰Ibid i intervju, februar 2014.
- ¹¹Usvojen Odlukom Vlade Kosova br. 7/17, od 24. aprila 2008.
- ¹²Usvojen Odlukom Vlade Kosova od 25. avgusta 2011.
- ¹³Vidi veb stranicu Ministarstva unutrašnjih poslova za strategiju, na: <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/TQNJAnglisht.pdf>.
- ¹⁴Vidi Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici, “Izveštaj o aktivnostima na suzbijanju nasilja u porodici: Godišnji izveštaj o napretku,” maj 2013.
- ¹⁵Intervju sa zamenikom ministra i nacionalnim koordinatorom za borbu protiv nasilja u porodici, februar 2014.
- ¹⁶Usvojena Odlukom br. 09/168, 29. januar 2014. Rezolucija 1325, 2000 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.
- ¹⁷Vidi: Rogova, Igballe i Nicole Farnsworth za Mrežu žena Kosova (MŽK), “Kosovo”, u European Peacebuilding Liaison Office (EPLO). *UNSCR 1325 in Europe: 20 case studies of implementation*. EPLO, 2013, str. 39-41; Odanović, Gorana i Sonja Stojanović Gajić (ed.), *Žene, mir i bezbednost na Zapadnom Balkanu*, Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2013; Raifi, Fjolla za Kosovski centar za bezbednosne studije (KCSS), *Izveštaj ocene: Primena NAP/AP 1325 na Zapadnom Balkanu: Kosovo*, Priština: KCSS, 2013; Farnsworth, Nicole (ed.) za MŽK, *1325 Facts and Fables: A collection of stories about the implementation of United Nations Security Council Resolution 1325 in Kosova*, Priština: MŽK, 2011; MŽK, *Praćenje primene Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija na Kosovu, drugo izdanje*, Priština: MŽK, 2009; i MŽK, *Praćenje primene Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija na Kosovu*, Priština: MŽK, 2007.
- ¹⁸Vidi, na primer, KIPRED, *Jačanje uloge žena u državotvornim procesima: Bezbednosni sektor na Kosovu i decentralizacija*, 2010.
- ¹⁹Akcionni plan za evropsko partnerstvo.
- ²⁰Ibid, str. 52-53.
- ²¹Mreža je razmotrila Strategiju za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo, 2009-2015, Kosovsku strategiju za omladinu (2013-2017), Strategiju za ljudska prava i Nacionalni akcioni plan, 2009-

2013, i Nacionalnu strategiju za evropsku integraciju "Kosovo 2020" 2014-2020. iz perspektive rodni pitanja (UN Women, komentari na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014).

²²Na primer, Misija za vladavinu prava EULEX održala je jedan ili dva godišnja sastanka sa ženskim NVO-ima a da nije preduzela konkretne propratne radnje o preporukama pruženim tokom diskusija.

²³Vidi Nicole Farnsworth i Elmaze Gashi za MŽK i Alter Habitus, *Gde je novac za prava žena: Studija slučaja Kosova*, Priština: MŽK, 2013.

²⁴Ibid.

²⁵EK, *Studija izvodljivosti za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Kosova i EU*, 2012, str. 7.

²⁶Fokus grupa, februar 2014. Vidi takođe Kosovski centar za rodne studije (KGSC), *Rodna revizija projekata Evropske unije na Kosovu*, Priština: KGSC, 2010.

²⁷Vidi USAID, *Kosovo 2014-2018: Strategija za razvojnu saradnju zemlje*, 2013.

²⁸Färnsveden, Ulf i Nicole Farnsworth za Orgut Consulting za Sida. *Gender Study in Kosovo: Review of the implementation of the Law and Program on Gender Equality in Kosovo*. Priština: Sida, decembar 2012.

Ključni akteri

¹Zakon br. 2004/2 o rodnoj ravnopravnosti na Kosovu.

²Predsednica Republike Kosovo organizovala je međunarodni samit za osnaživanje žena u Prištini novembra 2012, koji je doveo do "Prištinskih načela." Načela su se pozivala na sve međunarodne konvencije, afirmišu situaciju žena i identifikuju mogućnosti za njihovo uključivanje. Preporuke su obuhvatale mere koje treba da se preduzmu u svim sektorima; značaj ekonomskog osnaživanja žena; bezbednost žena i pristup pravosuđu i povećavanje političkog učešća žena.

³Februara 2014, ARR je imao 17 članova osoblja. Zahtevao je više u prethodnim godinama, ali ovi zahtevi nisu odobreni.

⁴2014. godine, ARR je dobio €185,770 u vladinim subvencijama (a da nije prijavljen nikakav drugi prihod), uključujući €92,770 za plate i dnevnice, €60,000 za programe, €3,000 za komunalije i €30,000 za dotacije i prenose sredstava. Jedna je od najmanje finansiranih institucija. Uporedbe radi, Kancelarija za zajednice sa samo sedam članova osoblja dobila je €1,284,287 sa €1,200,000 u dotacijama i prenosima (*Budžet Kosova za 2014, str. 2*).

⁵Kako na ministarskom tako i na opštinskom nivou, postoje Jedinice za ljudska prava sa službenicima koji su odgovorni da prodube ljudska prava, uključujući ženska prava. U nekim slučajevima, ove službenice takođe obavljaju ulogu službenika za ljudska prava.

⁶Trenutno postoje predlozi da se izvrši reforma kako bi se ojačale nesudske institucije za ljudska prava na Kosovu. Novi nacrt ZRR-a može da se pozabavi ovim pitanjima (Komentar Kancelarije EU na nacrt *Rodnog profila Kosova*).

⁷Fokus grupa sa SRR-ima, februar 2014.

⁸Pristup se sačinjavao od toga da se službenice za rodna pitanja smeste često bez opisa posla u odseke za ljudske resurse (fokus grupa sa SRR-ima, februar 2014). Ovo je podržano projektom FRIDOM DFID-a.

⁹Vidi Funkcionalnu reviziju sistema za ljudska prava i rodnu ravnopravnost, 2010, Izveštaj FRIDOM.

¹⁰Nedavno restrukturiranje imalo je za posledicu da je većina SRR-a prebačena pod odeljenja za ljudske resurse pri ministarstvima, podrivajući njihovu sposobnost da doprinesu odlučivanju. Većina OSRR-a takođe je smeštena po kancelarijama za ljudska prava.

¹¹Rodna mašinerija kritikovana je kao neuticajna ili neodgovorna pošto se zakoni i politike retko prate iz rodne perspektive (Cozzarelli, Cathy za USAID, *Country Gender Assessment for USAID/Kosovo, Version for External Audiences*, Priština: USAID, 2012).

¹²Rezimirano na osnovu publikacije MŽK, *1325 Facts & Fables*, str. 66-67 i potvrđeno tokom intervjua, februar 2014.

¹³Intervju sa gradonačelnikom Gnjilana, februar 2014.

¹⁴Komunikacija E-mejlom sa OSRR-ima i intervjui, februar 2014. Uopšteno, OSRR-i su imali minimalan uticaj (Vidi USAID, *Rodna ocena zemlje za USAID/Kosovo*).

¹⁵Intervju, februar 2014.

¹⁶ARR ima mandat da primenjuje i prati ZRR, izrađuje politike za rodnu ravnopravnost i predlaže izmene na zakone iz rodne perspektive (ZRR, član 5). Mandat AOGG-a potiče iz stare Uredbe UNMIK-a (2001/19) o izvršnom ogranku privremenih institucija samouprave na Kosovu. Isti bi takođe trebalo da izradi politike iz rodne perspektive, nadgleda ministarstva u njihovom radu uključujući i rodnu ravnopravnost i razmatra predloge zakonodavstva iz rodne perspektive (Aneks C).

¹⁷EU je dodelio €700,000 preko EIDHR-a da podrži ova i druga nastojanja tog tipa.

¹⁸Regionalni ženski lobi, koji okuplja žene u politici i građanskom društvu u celom regionu, organizovao je sastanke između žena iz Srbije i sa Kosova (e-mejl korespondencija sa zamenicom premijera Editom Tahiri, koja

se nalazi na čelu Lobija, mart, 2014). Za više informacija, vidi www.rwlsee.org.

¹⁹Vidi MŽK, *1325 Facts and Fables*, <http://www.womensnetwork.org/?PageID=1&n=144>.

²⁰Vidi Farnsworth, Nicole, Ariana Qosaj-Mustafa, Milva Ekonomi, Ada Shima i Dua Dauti-Kadriu za MŽK, *Po koju cenu? Budžetiranje za primenu zakonskog okvira za borbu protiv nasilja u porodici na Kosovu*, Priština: MŽK, 2012.

²¹Budžetska transparentnost i demokratska revizija ostaju i dalje problem uopšteno (intervjui, februar 2014).

²²Nekoliko donatora omogućilo je ovu obuku (vidi listu u nastavku).

²³Grupa žena poslanica (*Grupi i Grave Deputete*), *Akciona strategija Grupe žena poslanica (GGD)*, Priština: GGD, 2012[?]. Vremenski okvir i predviđene finansije za primenu ove Strategije nisu jasni. Grupa se uspešno založila za rodno osetljivije izražavanje u okviru parlamenta, među drugim inicijativama.

²⁴Intervjui, februar 2014.

²⁵Skupština Republike Kosovo, Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, *Raport Mbikëqyrja e zbatimit të Ligjit për Barazi Gjinore nr. 2004/2 të Republikës së Kosovës [Izveštaj o praćenju primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti br. 2004/2 Republike Kosova]*, Priština: jul 2013. Ovo je preduzeto na preporuku Evropske komisije datu u Izveštaju o napretku za Kosovo za 2011. Nedavno je postao jedan od prvih odbora koji vrši finansijski nadzor nad vladom, uključujući i resorna ministarstva i agencije (Misija OEBS-a na Kosovu, *Izveštaj o praćenju učinka Skupštine Kosova*, Priština: OEBS, jul 2013, str. 7).

²⁶Međutim, MRSZ je upravo pokrenuo inicijativu u saradnji sa organizacijama GIZ i MŽK o rodno odgovornom budžetiranju, koja ima za cilj da uvede bolju rodnu perspektivu u njegov budžet, ciljeve i aktivnosti.

²⁷Oni vode bazu podataka aktivnih lica u potrazi za poslom i pomažu u identifikovanju lokalnih mogućnosti za zapošljavanje. Oni rade u tandemu, pružajući prilike za prekvalifikaciju. Potreban je dalji rad na rodnoj analizi njihovog rada.

²⁸Zakon o porodičnim i socijalnim službama, čl. 4.

²⁹KGSC je objavio *Rodnu reviziju projekata Evropske unije na Kosovu 2010*. Međutim, Ministarstvo evropskih integracija i EU kao donator mogu da obezbede da se rodna perspektiva uključi u sve ocene potreba, planove, budžete i procene uticaja. Marta 2014. godine, EU je počeo da pruža obuku ministarstvima sa ciljem da poboljša rodnu perspektivu njihovih predloga za IPA.

³⁰Ovo obuhvata paket od pet zakona: Zakon o kontroli duvana koji doprinosi posebno zdravlju trudnica na javnim mestima; Zakon o zdravlju; Zakon o medicinskim proizvodima i opremi; Zakon o zdravstvenom osiguranju i Nacionalni program za suzbijanje raka grlića materice, dojki i debelog creva koji će obuhvatiti programe pregleda (rak prostate nije uključen pošto u ovom trenutku nije sagledan kao veća pretnja). Prema rečima ministra, SRR je bio uključen u pripremu strateških dokumenata, uključujući Strategiju zdravstvenog sektora za period od 2014-2020. (koja će biti objavljena marta 2014). MZ je sufinansirao inicijativu Grupe žena poslanica za kupovinu mobilnog mamograma, pružajući €36,000 od procenjenih €270,000. Isti će početi sa pružanjem usluga u Mitrovici gde žene imaju ograničen pristup ovakvom vidu zaštite. MZ je takođe dobio investiciju u iznosu od \$25.6 miliona od Svetske banke u periodu od pet godina, 8 miliona švajcarskih franaka od Vlade Švajcarske i 6 miliona od Luksemburga. Ono već ostvaruje partnerstvo sa UNFPA, UNICEF, i SZO u inicijativi za planiranje porodice koju podržava Vlada Luksemburga. MZ veruje da će Fond za zdravstveno osiguranje dovesti do priliva iznosa od €80 miliona u sistem zdravstvene zaštite do 2015, dok je 2014. godine državni budžet iznosio €114 miliona.

Posebne kategorije lica (odnosno starci, lica koja primaju socijalnu pomoć) imaju pristup besplatnoj nezi, dok ostali plaćaju ove usluge po cenovniku. MZ vodi spisak usluga na raspolaganju na konkretnim lokacijama na Kosovu. Što se tiče žalbi, nisu vodili podatke raščlanjene po polu a neki muškarci po svemu sudeći ulažu iste u ime svojih žena. Iako su neke usluge besplatne, lica su iznela da bolnice ne pružaju uvek usluge ili lekove. Sve usluge hitne pomoći su besplatne. Nacionalni institut za javno zdravlje odgovoran je da vodi statistike o pruženom lečenju, međutim podaci nisu raščlanjeni po oboljenjima i polu (intervju i korespondencija, april 2014).

³¹She-Era, *Rodna analiza budžeta i uticaj fiskalnih politika na nivo siromaštva žena u poljoprivredi: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja*, Priština: She-Era, 2007. Ministarstvo je sada dodelilo dodatna finansijska sredstva za žene u poljoprivredi (vidi odeljak 7).

³²Ibid.

³³Ovo je jedino državno sklonište. Vidi takođe odeljak o rodno zasnovanom nasilju.

³⁴Od 121 tužioca, 43 su žene. Za više informacija, vidi Aneks 1. Statistike, Ključni akteri, Tužilaštvo.

³⁵Zaključci istraživačkog tima, na osnovu intervjuja (februar 2014).

³⁶Ovo je ranije bio Odsek za zastupanje i potpomaganje žrtava. Iako je postojala određena doza zabrinutosti oko zakonitosti prenošenja ovog ovlašćenja bez jasnije pravne osnove, tužioci tvrde da je u okviru njihovog zakonskog mandata da potpomognu žrtve svih krivičnih dela. Oni daju prioritet predmetima ubistva i trgovine

ljudima. Na osnovu Administrativnog uputstva iz 2013. godine koji je doneo glavni tužilac oni imaju unifikovane, standardne postupke, uključujući Standardne operativne postupke. Isti su doveli do boljih plata, obezbeđenih preko Tužilačkog saveta. Pohađali su nekoliko obuka. Kao javni službenici, imaju istu politiku za borbu protiv seksualnog uznemiravanja. Nijedan slučaj nije prijavljen u poslednje tri godine.

³⁷Tužioci i sudovi sada mogu da proslede neke predmete na posredovanje. Vidi Skupština Kosova, Zakon br. 03/L-057 o posredovanju (2008). Istraživački tim nije imao dovoljno vremena da zahteva podatke o tome ko je koristio usluge posredovanja do danas, u koju svrhu i kakve mogu biti implikacije po rodna pitanja.

³⁸Advokatska komora Kosova ima za cilj da unapredi vladavinu prava, produbi pristup pravdi i podrži zakonske reforme.

³⁹KBS ima 183 žena (8.1%), što je porast u poređenju sa 2% od pre pet godina i 0% u Jugoslovenskoj Armiji (intervju sa ministrom Ceku, Ministarstvo Kosovskih bezbednosnih snaga).

⁴⁰Ovo radno mesto zajedničko je i za radno mesto službenika za ljudska prava. Dužnosti obuhvataju obezbeđivanje da se sve politike podudaraju sa međunarodnim i lokalnim zakonima; promovisanje rodne ravnopravnosti u sklopu policije; i razmatranje dobrih praksi drugde koje se mogu primeniti u policiji. Policija ima politiku protiv seksualnog uznemiravanja, ali je prijavljen veoma mali broj slučajeva. Takođe imaju Standardne operativne postupke za odgovor na prijave krivičnih dela protiv osoba LGBT. Osnovna policijska obuka bavi se i pitanjima u vezi sa osobama LGBT. Obim u kome policija poštuje i primenjuje zakone, međutim, zavisi od pojedinačnih službenika (intervju sa policijom, februara 2014).

⁴¹MŽK, *1325 Facts and Fables*, str. 71.

⁴²Međutim, policija ne raščlanjuje statističke podatke o kriminalu po starosnoj dobi ili odnosu između žrtve i izvršioca, iako jedinica za nasilje u porodici prati ove podatke u porodičnim odnosima.

⁴³Policija takođe pruža petodnevnu obuku dva puta godišnje za policijske službenike, koji su nedavno zahtevali da se ista poveća na četiri puta godišnje (UN Women, komentar na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014). UN Women podržao je izradu ovih modula i obuke trenera između 2006. i 2011.

⁴⁴Broj se smanjio pošto su žene sačinjavale 14.7% u 2011. i 20.6% u 1999. (Kosovska policija, februar 2014). Za bliže informacije u vezi sa njihovom geografskom lokacijom i položajem u okviru snaga, molimo vas pogledajte Aneks 1. Statistike, ključni akteri, Policija. U skladu sa sada već zastarelom Strategijom za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo (2009-2015), samo jedna Romkinja i jedna Egipćanka rade u okviru policije.

⁴⁵Za više informacija, vidi Vlada Republike Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Generalna policijska direkcija. *Izveštaj o položaju žena u Kosovskoj policiji*. Vidi takođe, MŽK, *1325 Facts and Fables*, str. 71.

⁴⁶Ovo je poslužilo kao inspiracija za žene koje rade u popravnim ustanovama da takođe obrazuju svoju asocijaciju.

⁴⁷Nekoliko stanica sada ima privatne prostorije za intervjuisanje žena i dece.

⁴⁸Intervju sa policijom, februar 2014.

⁴⁹Podrška kada govorimo o statistikama raščlanjenim po polu došla je prvobitno od Ambasade Švedske.

⁵⁰Intervju. Za statističke podatke raščlanjene po polu oko zaposlenih i obuci, molimo vas pogledajte Aneks 1. Statistike, Ključni akteri, Centralna banka Kosova.

⁵¹Fokus grupa, februar 2014. Do nedostatka osoblja jednim delom došlo je usled nedavnih promena u rektoratu. Univerzitet je nedavno otvorio pet regionalnih lokacija koje imaju ograničene kurseve u Peći (turizam i ugostiteljstvo), Prizrenu, Gnjilanu (Upravljanje informacijama i informatika), Uroševcu, Đakovici i Mitrovici.

⁵²Ovo obuhvata rodne studije na predmetu sociologije, rodne studije u sklopu antropologije, sociologiju feminizma u okviru sociologije, rod u filozofiji, rod u pedagogiji i obrazovanju i žene u engleskoj književnosti. Nadaju se da će uspeti da uspostave nivo master studija na predmetu sociologije pod nazivom rod, obrazovanje i moć u društvu; kao i program rodni studija. Drugi predmeti sadrže informacije u vezi sa rodnom ravnopravnošću, obično na volju profesora, uključujući urbanističke studije; vlast i porodica; ljudska prava i multikulturalizam u okviru Pravnog fakulteta; zdravstvene statistike; demografija; Francuski; i socijalni rad. Ekonomski fakultet po svemu sudeći nema nijedan predmet koji sadrži rodnu perspektivu.

⁵³Obrazovan 2013. godine, centar će privesti kraju svoju strategiju 2014. godine u konsultaciji sa različitim akterima. Takođe, sprovodi prikaz rodni odnosa na Univerzitetu u Prištini 2014. godine, koji će podrazumevati analizu nastavnog plana i programa iz rodne perspektive.

⁵⁴Statistički podaci univerziteta za školsku godinu 2013-2014, mart 2014. Dok neki profesori pripisuju nedovoljnu zastupljenost žena u okviru univerziteta nemogućnosti žena da ispune standarde potrebne da se kvalifikuju da budu profesori, drugi tvrde da postoji sistematska društvena neravnopravnost (koja obuhvata nejednak pristup obrazovanju za devojčice i dečake; i tendenciju da muškarci kao profesori podučavaju mušku decu mnogo više od ženske) koja je doprinela sadašnjoj nejednakosti. Još jedan faktor jeste možda da postoji tendencija da žene koje su obrazovane tokom 1970-ih i 1980-ih odlaze u zdravstveni ili pravni sektor, a ne na

društvene nauke, što takođe doprinosi nedostatku žena profesora u društvenim naukama. Neke žene koje su danas profesori društvenih nauka ističu da su do svojih funkcije došle studiranjem van Kosova a ne u sklopu univerzitetskog sistema ovde. Uprkos pokušajima novijih profesora, očigledno je postojala veća doza ustručavanja sezonskih profesorki da se založe za rodnu ravnopravnost u sklopu univerziteta. "One nisu htele nikakve povlastice," rekao je jedan profesor. "Starije generacije više razmišljaju tipa, 'Meni je bilo teško i za tebe treba da bude'" (fokus grupa, februar 2014). Međutim, postignuta je saglasnost da su potrebni neki koraci kako bi se rešila rodna diskriminacija u okviru univerziteta.

⁵⁵Jedna neformalna grupa profesora podnela je komentare na Statut i Kodeks etike univerziteta, čineći ih rodno osetljivijim i u skladu sa kosovskim zakonom, međutim njihovi komentari nisu uključeni. Univerzitet je takođe u velikoj meri nepristupačan licima sa posebnim potrebama a prijavljeni su i slučajevi diskriminacije prema licima sa posebnim potrebama od strane nekih profesora. Postoji kvota za učešće studenata iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, koji se automatski primaju na univerzitet, ali su muškarci najčešće. Ne postoje nikakve kvote za devojčice, i samo lica koja su preživela rat (koja bi po ironičnoj napomeni profesora trebalo da obuhvate veliku većinu kosovskog stanovništva, što nije slučaj) i lica sa visokim prosečnim ocenama dobijaju stipendije. Rodna ravnopravnost po svemu sudeći nije prioritet za Udruženje studenata, iako su se bavili pitanjima u vezi sa pravima LGBT osoba. Ne postoje nikakve usluge psihološkog savetovanja u sklopu univerziteta, iako neki profesori katedre za psihologiju pružaju usluge savetovanja u sklopu centra van univerziteta.

⁵⁶U pravnom smislu, seksualno zlostavljanje je krivično prekršaj, ali po svemu sudeći isti nije krivično gonjen. "Problem su bili nedovoljni dokazi," rekao je jedan profesor. "Njena reč protiv njegove" (fokus grupa, februar 2014).

⁵⁷Fokus grupa na univerzitetu, februar 2014.

⁵⁸Ovo je bio rezultat *Prištinskih načela*, koja su proizašla sa konferencije koju je organizovala predsednica Kosova 2012. godine.

⁵⁹Na primer, vidi MŽK i Alter Habitus, *Gde je novac za prava žena*, Priština: MŽK, 2013.

⁶⁰Na primer, Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike (KIPRED) sproveo je istraživanje o ženama i razvoju i bio je uključen u zalaganje u vezi sa kvotom za učešće žena i muškaraca u odlučivanju (između ostalog u kampanju Reforma 2004). *Ec me ndryshe* sarađuje sa Handikos-om, kao i sa ženskim organizacijama u Prizrenu kako bi se obezbedio bolji pristup javnim prostorima u prostornom planiranju, posebno za lica sa invaliditetom. Caritas Kosova ostvarivao je saradnju sa skloništima i međunarodnim akterima u nastojanjima za borbu protiv trgovine ljudima. Evropski centar za manjinska pitanja na Kosovu (ECMI) radi na rešavanju rodnog nasilja u okviru manjinskih zajednica. Četiri LGBT organizacije funkcionišu na Kosovu a Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) sprovela je istraživanje o pravima LGBT osoba.

⁶¹Blic pregled publikacija istraživačkih instituta uključujući Kosovsku inicijativu za stabilnost (IKS), Institut Riinvest, Kosovski centar za bezbednosne studije (KCSS), i Institut GAP sugerise da retko uključuju rodnu perspektivu u svoje izveštaje.

⁶²Po abecednom redosledu: Artpolis, Care International, Dora Does, Innovation Lab, KGSC, KRCT, MŽK, Medica Kosova, Open Door, *Partia e Forte*, Peer Education Network, Ruka Ruci, UN Women, UNDP, UNICEF, UNFPA, i skloništa.

⁶³Ima 11 odbora koji se bave pitanjima u rasponu od javnih usluga, zdravlja i socijalne zaštite i evropskih integracija. Vidi veb stranicu Asocijacije kosovskih opština na adresi <http://komunat-ks.net/kolegijumet/?lang=en>.

⁶⁴Grupe za zalaganje za rodnu ravnopravnost (GZRR-i) postoje u Prizrenu, Gnjilanu, Kosovo Polju, Đakovici, Novom Brdu, Mamuši, Dragašu, Podujevu, Južnoj Mitrovici i Glogovcu. Ukupno, GZRR-i su obuhvatali približno 250 različitih žena i šest muškaraca do danas, uključujući ljude iz politike, građanskog društva, manjinskih etničkih rupa (Goranci, Turci, Srbi, Bošnjaci, Romi i Aškalije), sa posebnim potrebama, iz gradskih/seoskih područja i mlade.

⁶⁵Fokus grupa sa Grupom žena poslanica, februar 2014.

⁶⁶Fokus grupa sa Grupom žena poslanica, februar 2014.

⁶⁷Intervju sa predstavnikom stranke, februar 2014. Za statistike oko obima u kome stranka u ovom trenutku uključuje žene i muškarce, molimo vas pogledajte tabelu u Delu 4.

⁶⁸Opšte sekjuritizovano okruženje na Kosovu, koje se usredsređuje na pregovore, političku stabilnost i sever Kosova znači da se o drugim pitanjima manje izveštava (intervju, februar 2014). Ne postoji shvatanje da rodna pitanja mogu da se normiraju diskusijama u vezi sa ovim pitanjima. U javnom servisu, Radio-televiziji Kosova (RTK), 221 od 653 redovnih zaposlenih su žene (34%). Osam od 13 urednika su žene. Ovo obuhvata urednice iz reda srpske, bošnjačke i turske zajednice. Deset od 14 novinara su žene, što obuhvata i četiri koje su trenutno na porodiljskom odsustvu (intervju, februar 2014).

⁶⁹Aktivistkinje za prava žena iznele su svoju zabrinutost usled porasta u fundamentalističkom islamu, koji je

doprineo da žene budu više izolovane u svojim domovima i potencijalno uticao na pristup devojaka obrazovanju. One su takođe iznele svoju zabrinutost usled javnog uznemiravanja i nasilja počinjenog nad glasnim aktivistkinjama za prava žena od strane islamskih ekstremista tokom 2013. godine (intervjui, februar 2014). Vidi takođe: MŽK, "MŽK osuđuje napad na aktivistkinju za ljudska prava Nazlie Bala," 28. mart 2013.

⁷⁰Imajući u vidu da je mogao da se napiše ceo izveštaj i da je već napisan o njihovom radu, ovaj paragraf rezimira u jednoj rečenici njihov *aktuelni* relevantan rad. Prethodne inicijative nisu detaljno navedene ovde. Za više informacija, vidi MŽK i Alter Habitus, *Gde je novac za prava žena*.

⁷¹Intervju, februar 2014. Vidi takođe KGSC, *Rodna revizija projekata Evropske unije na Kosovu*.

⁷²Oni "upravljaju i nadgledaju mehanizme u Misiji za praćenje, primenu i ocenu relevantnih međunarodnih instrumenata," uključujući UNSCR 1325 (EULEX, komentari na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014).

⁷³MŽK, *1325 Facts and Fables*, str. 33. KFOR ne raspodeljuje informacije u vezi sa brojem žena i muškaraca (emejl korespondencija, mart 2014).

⁷⁴Službenik za normiranje rodni pitanja i odbor razmatraju sve predloge iz rodne perspektive. UNKT je takođe imao posebne programe koji su usredsređeni na rodnu ravnopravnost, uključujući Inicijativu UNDP-a za sigurnost i bezbednost žena, Program UNKT-a o suzbijanju rodno zasnovanog nasilja (2012-mart 2015), i Program rodne pravde, između ostalog. Program UNKT za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja (2012-mart 2015) obuhvata organizacije UNDP, UN Women, UNFPA i UNICEF u poboljšavanju odgovora tri ciljne opštine na rodno zasnovano nasilje (Gnjilane, Đakovica i Dragaš). U ovom slučaju, organizacija UN Women pomogla je razvojem opštinskih grupa za koordinaciju koje se bave RZN-om, obučila ih je u ROB-u i obučila poslanike i možda druge opštine u ROB-u.

⁷⁵Prema rečima OEBS-a "Dok svi projekti OEBS-a imaju snažnu komponentu normiranja rodni pitanja, ciljne aktivnosti Misije OEBS-a na Kosovu okrenute ka promovisanju rodne ravnopravnosti obuhvataju niz različitih projekata koji imaju za cilj da neguju učešće žena u donošenju javnih odluka; programe da se podrži borba protiv nasilja u porodici; aktivnosti za suzbijanje ranog napuštanja škole od strane devojčica; podršku opštinama širom Kosova za delotvornu primenu procesa rodno odgovornog budžetiranja ili projekte koji se posebno bave promocijom imovinskih prava žena na Kosovu, da navedemo samo neke od njih" (komentar na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014).

⁷⁶Vidi MŽK, *1325 Facts and Fables*, str. 34-36.

⁷⁷Svetska banka, komentari na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014. Oni dalje navode sledeće, "Banka je vodila analitički rad na rodni pitanjima dijagnozom rodni pitanja, ocenama tržišta rada iz rodne perspektive i kvalitativnom anketom o preprekama po zapošljavanje. Dalje, uz finansijsku podršku SDC-a, radimo na programu za unapređenje pristupa žena ekonomskim mogućnostima na Kosovu. Aktivnosti preduzete u tom pogledu obuhvataju, na primer, ocenu potražnje i ponude kada govorimo o nezi dece i staraca, kako bi se shvatile potencijalne prepreke po zapošljavanje žena."

⁷⁸Programi koji su usmereni ka rodni nejednakostima usredsređeni su na imovinska i ostavinska prava; obrazovanje; prava zajednice LGBT; i osnaživanje žena (USAID, *Kosovo: 2014-2018 Strategija saradnje za razvoj zemlje*, Priština: USAID, 2013). USAID podržava Program Hope Fellowship Nacionalnog albansko-američkog saveta koji pruža ženama priliku da izgrade svoje liderske kapacitete posetama SAD-u. USAID takođe podržava podršku Nacionalnog demokratskog instituta na izgradnji kapaciteta parlamentarki, posebno Grupe žena poslanica. Isti je takođe podržao Samit žena u organizaciji predsednice Kosova.

⁷⁹Lukas Fischer, povratne informacije o nacrtu *Rodnog profila Kosova*, 2014. Njegov projekat iz 2014. godine o reformi javni finansijski, na primer, plasira pilot projekat ROB na centralnom i lokalnom nivou (u saradnji sa MŽK-om).

⁸⁰Propratni program (2014-2018), će u svojoj početnoj fazi nastaviti rad u vezi sa ROB-om. Oni su takođe sprovedli studiju koja je imala za cilj da identifikuje potrebe žena u vezi sa obrazovanjem, zdravljem i poljoprivredom (informacije su podeljene na diskusiji o ROB-u pod pokroviteljstvom GIZ-a, februar 2014).

⁸¹Za više informacija, vidi MŽK i Alter Habitus, *Gde je novac za prava žena*.

⁸²Za više informacija, vidi Platformu za upravljanje pomoći i MŽK i Alter Habitus, *Gde je novac za prava žena*. 2013. godine, organizacija Care International pokrenula je inicijativu koja je usredsređena na muškost. Danski savet za izbeglice podržava kurseve pismenosti za žene i omladinu iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u sklopu njihovog programa za održivi povratak.

⁸³Riinvest Institut, *Platiti ili ne platiti: Poslovna perspektiva neformalnosti na Kosovu*, Priština: Riinvest institut, 2013, str. 23.

⁸⁴Ovo se može primetiti pri uporedbi ranijih izveštaja o praćenju o rodnoj ravnopravnosti sa situacijom danas, kao i uporedbom izjava koje su dali političari i javni službenici (vidi na primer, izveštaje MŽK-a o primeni UNSCR 12325 tokom vremena).

⁸⁵Analiza istraživačkog tima, zasnovana na intervjuima (februar 2014).

⁸⁶ Za konkretne preporuke, vidi Färnsveden, Ulf i Nicole Farnsworth za Orgut Consulting za Sida, *Rodna studija na Kosovu: Razmatranje primene zakona i Programa o rodnoj ravnopravnosti na Kosovu*, Priština: Sida, decembar 2012.

⁸⁷ Na primer, ovo bi moglo podrazumevati prikazivanje muškaraca u medijima kako brinu o deci, kuvaju ili peglaju i žena koje se bave građevinom ili rade van kuće.

Vladavina prava, pravosuđe i ljudska prava

¹ Katastarska služba Kosova, 2014.

² Učešće žena u ovim institucijama uključeno je u odeljak o Ključnim akterima.

³ Izvučeni iz podatka policije za period od 2006-2007. (UNICEF, *Pravda za decu: Maloletnički kriminal i praksa maloletničkog prava na Kosovu*, UNICEF, 2008).

⁴ Izveštaj Kosovskog katastra o vlasništvu nad imovinom na Kosovu, komunikacija posredstvom e-mejla, mart 2014.

⁵ Vidi, na primer, Zavod za statistiku Kosova, *Žene i muškarci na Kosovu*, 2010 i USAID, *Rodna ocena zemlje za USAID/Kosovo*, Verzija za spoljni auditorijum, 2012.

⁶ ARR, uz finansijsku podršku GIZ-a, sprovodi kvantitativno i kvalitativno socio-ekonomsko istraživanje o pravima žena na imovinu i nasledstvo. Istraživanje je sastavljeno od kabinetskog ispitivanja zakonodavstva na snazi i intervjuisanja 2,200 ispitanika.

⁷ Udruženje pravika Norma, *Istraživanje i praćenje primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti na Kosovu* Priština: Norma, 2011, str. 25.

⁸ Fokus grupa sa OGD-ima i intervju sa predsednikom Osnovnog suda u Gnjilanu, februar 2014.

⁹ Intervju sa predsednikom Osnovnog suda u Gnjilanu, februar 2014.

¹⁰ Vidi Krivični zakonik Kosova, čl. 335, čl. 398: kažnjiv kaznom zatvora do tri godine. Za implicirane zvaničnike, predviđena kazna zatvora je viša.

¹¹ Norma, 2011, str. 25.

¹² Kosovski zakon o notarskoj službi, 03/L-010, čl. 30.

¹³ Stejt department SAD-a, *2012 Izjava o investicionoj klimi na Kosovu*, 2012.

¹⁴ Prvobitno pravni zakonik koji nije bio napisan, kasnije ga je sastavio Shtjefen Gjecovi krajem 19. veka sa pravilima koja striktno uređuju društveno ponašanje Albanaca u Severnoj Albaniji i na Kosovu. Ova pravila bila su oblik odupiranja različitim državama koje su upravljale Kosovom. Zakonik uređuje pravila stupanja u brak i deobe imovine. Vidi Trnavci, Genc. "The Interaction of Customary Law with the Modern Rule of Law in Albania and Kosovo" u Sellers, Mortimer and Tomaszewski, Tadeusz, *Rule of Law in Comparative Perspective*, Springer, 2010, str. 201-215.

¹⁵ Vidi Pravilo §88 odnosno Pravilo §91. Gjegov, Shtjefen, preveo u uvodu Leonard Fox, *Kanuni i Leke Dukagjinit* [Kodeks Leke Dukagjinija], New York: Gjonlekaj Publishing Company, 1989.

¹⁶ Zakon o radu na Kosovu, 2010.

¹⁷ Fokus grupa sa poslovnim ženama i Riinvest, 2013, str. 23-4.

¹⁸ Zakon o radu na Kosovu, 2010, čl. 50.

¹⁹ Uredba br. 02/2011 o oblastima administrativne odgovornosti Kabineta premijera i ministarstava.

¹⁹ Ministarstvo za zajednice i povratak ima zakonski mandat da izradi politike, promoviše i primeni zakonodavstvo o unapređenju i zaštiti prava zajednica i njihovih pripadnika, uključujući njihovo pravo na povratak, u skladu sa Ustavom (Prilog br. 15 o mandatu Ministarstva za zajednice i povratak).

²⁰ Prema Ministarstvu za unutrašnje poslove ova brojka obuhvata 4,103 muškaraca i 1,095 žena (citirano u Verena Knaus, *No Place to Call Home - Repatriation from Germany to Kosovo as seen and experienced by Roma, Ashkali and Egyptian children*, UNICEF Kosovo i Nemački odbor za UNICEF, 2011, str. 16).

²¹ Knaus, *No Place to Call Home*, str. 31.

²² Verena Knaus, Peter Widmann, *Integration Subject to Conditions - A report on the situation of Kosovan Roma, Ashkali and Egyptian children in Germany and after their repatriation to Kosovo*, UNICEF Kosovo i Nemački odbor za UNICEF, 2010, str. 73.

²³ Intervjui i fokus grupe sa OGD-ima, februar 2014. Predstavnici vlade na visokom nivou sugerišu da je ovo prioritet ka stabilnosti (e-mejl korespondencija, mart 2014). Polovina od deset članova Odbora su Srbi.

²⁴ Fokus grupe sa OGD-ima u Prištini i Prizrenu, februar 2014.

²⁵ Vidi Mrežu organizacija Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu (RROGRAEK), *Izveštaj o praćenju primene rodne perspektive u Strategiji i Akcionom planu za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo (2009-2015)*, Priština: RROGRAEK, novembar 2012. Izveštaj nema citate za studije i istraživanja na koja se poziva i statistike koje su navedene već su zastarele.

²⁶ Fokus grupa sa OGD-ima, februar 2014.

²⁷ Vlada ima neke stambene projekte za udaljšavanje pripadnika Roma, Aškalija i Egipćana iz kampova. Međutim,

ovi projekti često su daleko od centra grada i izolovani su od drugih etničkih grupa, ne uzimaju u obzir strategije za integraciju ili konkurse koji bi omogućili porodicama da opstanu nakon preseljavanja (intervju, februar 2014).

²⁸Vidi: Stejt department Sjedinjenih Država, Biro za demokratiju, ljudska prava i rad, *Izveštaji o praksama ljudskih prava za 2011*, str. 24-25.

²⁹Fokus grupa sa OGD-ima, februar 2014.

³⁰Inicijativa mladih za ljudska prava sa Centrom za razvoj društvenih grupa, *Izveštaj za Kosovo, Sloboda i zaštita lezbijki, gej, biseksualaca i transrodnih osoba na Kosovu*, Priština: YIHR, 2013.

³¹Ibid.

³²Ustav Republike Kosovo, čl. 24.

³³Zakon proizilazi iz dve evropske direktive: Direktiva Saveta 2000/43/EC iz juna 2000. o primeni načela podjednako postupanja prema licima bez obzira na rasno ili etničko poreklo i Direktiva Saveta 2000/78/EC iz novembra 2000, koja predviđa opšti okvir za podjednako postupanje pri zapošljavanju, zabrani diskriminacije na osnovu veroispovesti, invalidnosti, starosne dobi ili seksualne orijentacije. Vidi YIHR za dalju analizu zakonskog okvira.

³⁴Ibid.

³⁵Ibid.

Politička situacija

¹Prebrojani ručno, uzeto od: Ministarstva spoljnih poslova, "Diplomatska predstavništva na Kosovu", na adresi: <http://www.mfa-ks.net/?page=1,49>, kojoj je pristupljeno 9. aprila 2014.

²Ministarstvo javne uprave, februar 2014.

³E-mail komunikacija sa istraživačkim osobljem KIPRED-a, februar 2014.

⁴Odeljenje za javnu upravu (OUJS), februar 2014.

⁵Intervjui, februar 2014.

⁶Kosovski centar za rodne studije (KGSC), *Kako žene glasaju na Kosovu? II*, Priština: KGSC, 2013. Nažalost, ova anketa domaćinstava anketirala je samo žene, tako da i dalje nije jasno šta muškarci misle o učešću žena u politici. Neka pitanja takođe podrazumevaju rodnu pristrasnost, kao što je usredsređivanje na to da li je predsednica Kosova radila za žene a da se ne pita da li premijer Kosova koji je muškarac radio za njih.

⁷Dvadeset mesta zagarantovano je za manjinske grupe, uključujući 10 mesta za Srbe, jedno za Rome, jedno za Aškalije, jedno za Egipćane, jedno za "zajednicu" Roma, Aškalija ili Egipćana sa najvećim brojem glasova; troje za Bošnjake, dvoje za Turke i jedno za Gorance (Skupština Kosova, Zakon br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo, 2008, čl. 111.1b).

⁸Shpresa Agushi, direktor RROGRAEK-a i Snežana Karadžić, direktor Komiteta žena za zaštitu ljudskih prava, intervjui, citirane u MŽK, 1325 *Facts and Fables*, str. 60-61.

⁹Građani imaju pravo da razmotre i pruže doprinos o novom zakonodavstvu, iako je vremenski okvir za konsultacije često kratak a mehanizmi nisu jasni (intervjui, februar 2014).

¹⁰KGSC, *Kako žene glasaju na Kosovu? II*, str. 18 i 21.

¹¹KGSC, 2013, str. 36.

¹²Intervjui, februar 2014.

¹³Za pojedinosti, vidi Aneks 1. Statistike, političko učešće i odlučivanje. Nacionalna skupština. Kao što je pomenuto u odeljku 2, SRR-i su isključeni iz procesa izrade politika, planiranja programa, budžetiranja i sprovođenja analize uticaja i samim tim ne mogu da dođu do informacija za buduće programe i budžete, uprkos njihovim dužnostima da daju doprinos iz rodne perspektive. One takođe nemaju dovoljne resurse (fokus grupa, februar 2014).

¹⁴Institut Demokratija za razvoj (D4D), *Analiza izbornih trendova 2000-2010*, Priština: D4D, 2011. U poređenju sa drugim zemljama, Kosovo je otprilike 28. od 145 kada govorimo o učešću žena u nacionalnim parlamentima (vidi: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>).

¹⁵Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije, 2013.

¹⁶Tokom nacionalnih izbora decembra 2010, Demokratija na delu iznela je da se desila na 72% biračkih mesta (*Izveštaj o posmatranju parlamentarnih izbora 2010*, Priština: Demokratija na delu, 2011, str. 28). KGSC je takođe izneo da se dešavaju (*Kako žene glasaju na Kosovu? II*, Priština: KGSC, 2013).

¹⁷Intervju sa predstavnicima političkih stranaka.

¹⁸Fokus grupa sa članicama grupe žena odbornica.

¹⁹MŽK, 1325 *Facts and Fables*, str. 57-58.

²⁰KIPRED i Demokratija na delu, *Analizë e Zgjedhjeve: Trendit dhe Mësimet e Nxjerra*, Priština: KIPRED, 2008, str. 41.

²¹Prebrojani ručno, na osnovu: <http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/6%20->

[%20Uleset%20ne%20Kuvendin%20Komunal%20-%20MA%20-%20Candidates%20Seats%20Details%2020131210-2010_cefuipjdoj.pdf](#). Potvrditi.

²² E-mejl komunikacija sa istraživačkim osobljem KIPRED-a, februar 2014.

²³ Ministarstvo javne uprave, februar 2014.

²⁴ ARR, komentar na nacrt *Rodnog profila Kosova*.

²⁵ Ocena KIPRED-a.

²⁶ Demokratija na delu, *Nema slobodnih izbora bez dobrih namera: Izveštaj o posmatranju lokalnih izbora 2013*, Priština: Demokratija na delu, februar 2014, str. 10.

²⁷ Ibid, str. 22, 42. U Prištini, žene su sačinjavale 18% članova biračkih odbora a više od 32% predsedavalo je ovim odborima.

²⁸ Fokus grupe sa građanskim društvom u Prištini i Prizrenu.

²⁹ Na primer, u Prizrenu, OSRR je pomogao da se obezbedi da su žene bile upoznate i da su učestvovala u 13 javnih diskusija kada govorimo o godišnjem opštinskom budžetu; njihove preporuke uticale su na budžet, rekla je jedna žena. U drugim opštinama, građani navodno nisu znali ništa o ovim konsultacijama; niti su žene bile dobro informisane o obaveznim javnim sastancima.

³⁰ Na primer, u Prizrenu, ženski OGD-i, odbornice i OSRR sarađivali su kako bi uspostavili i kako bi se založili za donošenje Opštinskog akcionog plana za rodna pitanja. Isti je praćen promenama u budžetu načinjenim kako bi se ispunili prioriteti žena u Prizrenu. U drugim opštinama su se založili za slobodan prostor od opštine i budžetska sredstva za inicijative za rodnu ravnopravnost. Za više primera, vidi MŽK, *Male subvencije, velike promene 2013*, Priština: MŽK, 2013.

³¹ Nekoliko aktera finansiralo je i/ili pružilo je obuku, uključujući USAID, GIZ, UN Women, UNDP, i Helevatas LOGOs.

³² Napomena: generalni sekretar PDK i zamenik rukovodioca za politička pitanja napustili su stranku i obrazovali su novu stranku. Stoga, obojica nisu navedena u tabeli.

³³ Ovo obuhvata zamenika stranačkog lidera, zamenika rukovodioca za organizaciona pitanja i zamenika rukovodioca za međunarodnu saradnju i integracije.

³⁴ Stranke imaju različita zvanja za sekretare, ali ovde su zajedno da pomognu u očuvanju prostora. Što se tiče stranke PDK, ovo obuhvata organizacionog sekretara, sekretara za odnose sa javnošću i sekretara za unutrašnju komunikaciju. AAK ima generalnog sekretara i organizacionog sekretara. AKR ima sekretara i ženu na funkciji sekretara za spoljne odnose.

³⁵ Usled ograničenja u prostoru i vremenu, ova analiza usredsređena je na glavne kosovske političke stranke.

³⁶ *Partia Demokratike e Kosovës* [Demokratska partija Kosova, PDK], *Izborni program Demokratske partije Kosova za naredni četvorogodišnji mandat*, čl. 41.2.

³⁷ *Lidhja Demokratike e Kosovës* [Demokratski savez Kosova, LDK], *Politički program Demokratskog saveza Kosova za evropsku perspektivu*, Priština: LDK, mart 2012.

³⁸ Njihovi unutrašnji izbori održavaju se na svake četiri godine. Shodno tome, naredni bi trebalo da se održe novembra 2014. (pošto su njihovi poslednji izbori održani 7. novembra 2010). Međutim, nacionalni izbori planirani za 2014, mogu odložiti unutrašnje izbore u stranci LDK.

³⁹ “Ovo će biti urađeno stvaranjem poslovnih inkubatora, šemama za finansiranje za preduzeća koja su uspostavljena od strane marginalizovanih grupa, pružanjem konsultantskih usluga i obukom mladih preduzetnika i žena” (LDK, čl. Ib, II, X).

⁴⁰ Intervju sa predstavnikom jedne stranke, februar 2014.

⁴¹ Fokus grupa, februar 2014.

⁴² Ovo obuhvata “mala i srednja preduzeća, podsticanje projekata za žene u selima, posebne fondove za razvoj” i beskatmatne zajmove za preduzeća na čijem čelu se nalaze žene (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës* [Alijansa za budućnost Kosova, AAK], *Politički program Alijanse za budućnost Kosova*, Priština: AAK, 2010).

⁴³ *Aleanca Kosova e Re* [Alijansa Novo Kosovo, AKR], *Izborni program Alijanse Novo Kosovo*, Priština: AKR.

⁴⁴ Njihov kratak program predviđa: “podjednako angažovanje žena u društvenom, političkom i ekonomskom životu u zemlji. Takođe preuzimamo obavezu da uredimo zakonom i finansijama, mehanizme da se podstakne jednakost između polova i različitih društvenih slojeva” (*Lëvizja VETËVENDOSJE* [Pokret Samoopredeljenje], *Kratak program o načelima i prioritetima Lëvizja VETËVENDOSJE! 100 pitanja koja spajaju promene potrebne Kosovu*, Priština: VV, 2013, čl. 16, 18, 79, i 85).

⁴⁵ Njena “politička škola” obrazuje nove aktiviste u različitim oblastima i ima više muškaraca od žena. Oni žele da je upotrebe kako bi doveli veći broj žena u stranku (intervju, 2014).

⁴⁶ Fokus grupa, februar 2014.

⁴⁷ Intervju, februar 2012.

⁴⁸ Vidi IKS, *A Power Primer*, Priština: IKS, 2011. Mediji su takođe objavili nekoliko priloga u vezi sa muškim političkim liderima koji pregovaraju o dilovima ili donose odluke u kaficima u večernjim satima ili iza

zatvorenih vrata. Žene retko imaju pristup ovim mestima, posebno kada njihove stereotipne uloge u domaćinstvu često znače da su uveče kući brinući se o svojim porodicama.

⁴⁹KGSC, 2013, str. 20. Kada su upitani koja stranka na najbolji način zastupa interese žena, 23% odgovorilo je PDK, 16% LDK, 8% AAK, 7% VV, 3% AKR, 1% PD, 4% druge a 38% nije znalo odgovor.

⁵⁰Intervjui sa ženama i muškarcima u političkim strankama, februar 2014. Vidi takođe IKS, *A Power Primer*, 2011. Nažalost, njihova publikacija nema informacije iz rodne perspektive ili ne obuhvata podatke raščlanjene po polu. Reči “rod” i “žene” ne pojavljuju se u izveštaju.

⁵¹Na primer, Suzana Novoberdaliu “distancirala se” od njene stranke kada je glasala za pravnu zaštitu žena koje su preživele seksualno nasilje tokom rata 2012.

⁵²Informacije pružila Grupa žena poslanica.

⁵³Intervjui sa predstavnicima političkih stranaka, februar 2014.

⁵⁴Dok intervjuisane stranke ne prate ove informacije zvanično, one su zabeležile ovaj trend (intervjui, februar 2014).

⁵⁵Intervjui sa liderima političkih stranaka, februar 2014.

⁵⁶Po svemu sudeći diskusije se vode samo kada postoje očigledne rodne implikacije, kao što je porodijsko odsustvo. Treba podvući da je ova diskusija jednim delom bila rodno slepa pošto po svemu sudeći odsustvo usled očinstva nije diskutovano.

⁵⁷OUIJS, februar 2014.

⁵⁸ARR, komentar na nacrt *Rodnog profila Kosova*. ARR je primio ove informacije od Ministarstva javne uprave. Isti ne obuhvata i Univerzitet u Prištini i Univerzitetsko-klinički centar Kosova.

⁵⁹Ibid.

⁶⁰Svetska banka, *Anketa radne snage*, 2012.

⁶¹Nekoliko žena uložilo je žalbe u poređenju sa muškarcima (KCSG, *Research Studies: The Study on the Impact on Women from Cutbacks in the Kosovo Civil Service*. Priština: KCSG, 2004).

⁶²Intervju sa ARR.

⁶³Fokus grupa sa OGD-ima, februar 2014. i MŽK, *Po koju cenu?*, 2012.

⁶⁴Na primer, nedovoljna finansijska sredstva za rehabilitaciju i reintegraciju nakon rodnog nasilja utiče na žene nesrazmerno.

⁶⁵KGSC, *Image of Women Politicians in the Kosovo Media*, Priština: KGSC, 2009. U metodološkom smislu, veličina uzorka (21) bila je suviše mala da se načine kvantitativni zaključci; ovo potencijalno dovodi u zabludu. Međutim, isti pruža korisne kvalitativne podatke.

Socio-ekonomska situacija

¹Svetska banka, *Rodna pitanja na prvi pogled*, 2013.

²Ibid.

³Ibid.

⁴Svetska banka, *Anketa radne snage* 2012.

⁵UNDP, Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu za 2012: Privatni sektor i zapošljavanje, Priština: UNDP, 2012.

⁶Svetska banka, *Anketa radne snage* 2012.

⁷Ibid.

⁸Ibid.

⁹Institut Riinvest, *Platiti ili ne platiti: Poslovna perspektiva neformalnosti na Kosovu*, Priština: Institut Riinvest, 2013, str. 14

¹⁰Statistike o Kosovu, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju, Riinvest, 2012.

¹¹Svetska banka, *Rodna pitanja na prvi pogled*, 2013

¹²Statistike o Kosovu i Svetska banka, *Anketa radne snage*, 2012.

¹³Ministarstvo trgovine i industrije, koji je citirao Abdixhiku, Lumir, “*Roli e Gruas në Ekonominë Kosovare*,” [Uloga žena u kosovskoj ekonomiji], *Koha Ditore*, 8. mart 2012. (citiran u Hope Fellowships, Odbor za ekonomiju, *Žene u kosovskoj privredi*, Priština: Hope Fellowships, 2014, str. 5). Neki su primetili da neka od ovih preduzeća *de facto* vode muškarci, i da se vode na imena žena samo zarad finansiranja (Hope Fellowships, 2014, str. 8 i fokus grupa sa poslovnim ženama, februar 2014).

¹⁴Hope Fellowship, Ibid.

¹⁵Lica u Severnoj Mitrovici takođe nemaju pristup zajmovima usled debata o imovinskim pravima i nestabilnosti (intervjui).

¹⁶UNDP, 2012.

¹⁷UNDP, 2012.

¹⁸U kosovskoj kafe kulturi, sastanci u kafićima sa donosiocima odluka mogu biti važni za dobijanje informacija i mnogo je manje verovatno da se žene pozivaju ili da učestvuju na ovakvim sastancima, rekla je jedna poslovna

žena.

¹⁹Fokus grupe sa poslovnim ženama, februar 2014.

²⁰Intervju sa poreskom upravom.

²¹Intervjui, februar 2014.

²²Riinvest, 2013, str. 7.

²³Prema Wiego (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing) Wiego.org

²⁴Glovackas, Sergejus, *The Informal Economy in Central and Eastern Europe*, 2005, na: Wiego.org.

²⁵Intervjui, februar 2014.

²⁶Kosovska policija, mart 2014. (vidi Aneks 1).

²⁷Intervju sa Poreskom upravom.

²⁸UNICEF, *Rad dece na Kosovu: Studija o deci koja rade*, Priština: UNICEF, 2004, str. 9.

²⁹KAS, *Siromaštvo u potrošnji u Republici Kosovo u 2011*, Priština: KAS, mart 2013.

³⁰Veličina uzorka domaćinstava na čelu sa ženama bila je mala (200) i trebalo bi da se "tretira obazrivo"

³¹Paul Stubbs i Danijel Nestić, Institut za ekonomiju, Zagreb, Hrvatska, *Child Poverty in Kosovo: Policy Options Paper & Synthesis Report*, UNICEF, 2010, str. 25.

³²Predsednik Jim Yong Kim, grupa Svetske banke, Saopštenje za štampu, 20. februar 2014.

³³Nallari, Raj, and Breda Griffith, 'Gender and Macroeconomic Policy', The International Bank for Reconstruction and Development, Washington, D.C., 2011.

³⁴Neaktivni ljudi (u ovom slučaju žene) obuhvataju one koji ne rade i koji nisu registrovani kao nezaposleni.

³⁵Svetska banka, *Anketa o tržištu rada, 2012*.

³⁶Intervju sa licima sa invaliditetom u Prizrenu.

³⁷KAS, *Statistike o socijalnoj situaciji*, 2011.

³⁸Ukoliko linija siromaštva 2011. godine iznosi €1.72 dnevno, koliko je potrebno da se pokriju osnovne potrebe jednog odraslog (ukupno €51.60/mesečno), onda €40/mesečno na ime socijalne pomoći nije dovoljno. Proračun istraživačkog tima zasnovan je na KAS, *Siromaštvo u potrošnji u Republici Kosovo u 2011*, str. 3.

³⁹Intervju.

⁴⁰Intervju sa ARR.

⁴¹KAS, *Studija o doznakama na Kosovu 2013*, Priština: KAS, 2013.

⁴²Intervju sa jednim licem sa invaliditetom u Prizrenu.

⁴³Intervju sa RROGRAEK, februar 2014.

⁴⁴KAS, *Žene i muškarci na Kosovu*, Priština: KAS, 2013.

⁴⁵Farnsworth, Nicole i Ariana Qosaj-Mustafa za MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući: traganje za informacijama za prvu Nacionalnu strategiju i akcioni plan za borbu protiv nasilja u porodici na Kosovu*, Priština: ARR, 2008.

⁴⁶Svetska banka, *Rodni jazovi u prosveti, zdravstvu i ekonomskim mogućnostima*, 2012.

⁴⁷Intervjui, februar 2014.

⁴⁸KAS, *Žene i muškarci na Kosovu*, Priština: KAS, 2013.

⁴⁹KAS i Riinvest, *Pokazatelji obrazovanja za period od 2009-2012*.

⁵⁰Za višu srednju stručnu školu na celom Kosovu, KAS, 5. tom: *Socijalne statistike: Statistike o obrazovanju u periodu od 2010-2011*.

⁵¹Zakon o obrazovanju na Kosovu poziva na obrazovanje školskih i opštinskih roditeljskih veća. Međutim, istraživanje koje je finansirao UNICEF sugerisalo je da je uključen manji broj žena (Moshe Landsman i Edona Maloku-Berdyna za Kosovski centar za napredovanje deteta, *Uskraćena pravda: Situacija sa obrazovanjem dece sa posebnim potrebama na post-konfliktnom Kosovu*, UNICEF, 2009.).

⁵²RROGRAEK, 2012. Vidi takođe, KGSC i RROGRAEK, *Položaj žena iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu*, Priština: KGSC, 2009. Za više informacija u vezi sa ranim stupanjem u brak, vidi: UNFPA, *Kosovo (UNSC 1244): Brak dece*, Priština: UNFPA, 2012.

⁵³Intervju sa aktivistkinjama za prava žena, februar 2014.

⁵⁴Vidi Landsman i Maloku-Berdyna, *Uskraćena pravda*, str. 46.

⁵⁵Intervju sa poreskom upravom.

⁵⁶Farnsveden i Farnsworth za Orgut za Sida, *Rodna studija na Kosovu*, 2012.

⁵⁷SZO, UNICEF, i UNFPA, *Konzumiranje psihoaktivnih supstanci na Kosovu: Brza ocena i odgovor sa mladim korisnicima ubrizgavajućih droga i zatvorenici*, Priština: SZO, UNICEF, i UNFPA, 2009.

⁵⁸UNFPA je objavio nekoliko izveštaja u vezi sa reproduktivnim zdravljem. Neki izveštaji MŽK-a takođe su razgovarali o nemogućnosti pristupa žena zdravstvenoj zaštiti, posebno u slučajevima nasilja u porodici.

Rodno zasnovano nasilje

¹Farnsworth i Qosaj-Mustafa za MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, 2008.

²EULEX, komentar na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014.

³Fokus grupa sa predstavnicima građanskog društva, Prizren.

⁴Iz nekoliko razloga, sakupljanje ovih informacija tako dugo nakon rata nije moglo proizvesti tačne podatke. Za više pojedinosti vidi, Rames, Victoria S. za Kancelariju visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava–Samostalna kancelarija na Kosovu (OHCHR), *Lek za dušu: reparacije za žrtve seksualnog nasilja u vezi sa oružanim konfliktom na Kosovu*, Priština: OHCHR, 2013. Izveštaj pruža konkretne preporuke za program reparacija.

⁵Vidi Jones, Adam (ed.), *Gendercide and Genocide*, Vanderbilt University Press, 2004.

⁶Rames, 2013.

⁷Osnovna načela i smernice o pravu na pravni lek i reparaciju za žrtve teških povreda međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava Ujedinjenih nacija iz 2005. godine pozivaju države da “donesu nacionalne programe za reparaciju i pružanje drugih vidova pomoći žrtvama u slučaju da stranke odgovorne za pričinjenu štetu nisu u mogućnosti ili voljne da ispune svoje obaveze” (Generalna skupština Ujedinjenih nacija, *Osnovna načela i smernice o pravu na pravni lek i reparaciju za žrtve teških povreda međunarodnog prava ljudskih prava i teške povrede međunarodnog humanitarnog prava*, usvojene 16. decembra 2005 (A/RES/ 60/147 21. mart 2006), načelo 16).

⁸Rames, 2013. Izveštaj pruža konkretne preporuke za program reparacija.

⁹Nakon više od jedne decenije ćutnje o ovom pitanju na institucionalnom nivou, aktivistkinje su istakle ovo pitanje tokom demonstracija koje je organizovao MŽK 8. marta 2012. (vidi MŽK, *Glas kosovskih žena*, mart 2014). Nakon toga, institucije i izabrani zvaničnici sarađivali su sa MŽK-om i kasnije i sa međunarodnim akterima na izmeni zakonskog okvira na osnovu pitanja koje su pred njih istakle žene koje su preživele ovaj vid nasilja, uz pomoć članica MŽK-a.

¹⁰Za više informacija, vidi MŽK, *Glas kosovskih žena*, mart 2014. NAP o UNSCR 1325 takođe obuhvata Rezultat 3.1: “Pravni okvir o lečenju i rehabilitaciji i reintegraciji civilnih žrtava seksualnog nasilja, mučenja i drugih vidova nasilja tokom rata, podnet Skupštini Republike Kosovo.” Dalje informacije o skupštinskim debatama u vezi sa ovim Zakonom mogu se naći u Centru za istraživanje, dokumentovanje i objavljivanje (CRDP), *Izveštaj o Zakonu: Praćenje Zakona br. 4/L-054 “o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava rata i njihovih porodica*, Priština: CRDP, mart 2014.

¹¹Vidi MŽK, *Glas kosovskih žena*, mart 2014.

¹²Vidi KGSC, *Istorija je i njena priča*, Priština: KGSC, 2008, poglavlje 15.

¹³Ovo se zasniva na iskustvu udruženja Motrat Qiriaz, koje su angažovale psihologe muškarce koji su radili sa muškarcima u području Hasa nakon rata. Aktivistkinje veruju da je ovo zajedno sa kampanjom podizanja svesti doprinelo u smanjenju nivoa nasilja u porodici koje se desilo u ovom region nakon rata.

¹⁴Anketa domaćinstava na nivou Kosova iz 2008. godine našla je da “se dve trećine ispitanika slaže sa izjavom ‘Seksualni odnos nikada ne može biti nasilje ukoliko se desi između dvoje odraslih koji su u braku,’ a dodatnih 5.7 procenata ispitanika reklo je da ne zna” (Farnsworth i Qosaj-Mustafa za MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući* 2008).

¹⁵Komentar EULEX-a na nacrt *Rodnog profila za Kosovo*, 2014.

¹⁶Intervju sa policijom, februar 2014.

¹⁷Svetska banka, *Rodni jazovi u obrazovanju, zdravlju i ekonomskim mogućnostima*, 2012.

¹⁸Vidi: KGSC, *Praćenje bezbednosti na Kosovu iz rodne perspektive*, 2007, str. 55-59.

¹⁹Korespondencija sa Kosovskom policijom, 2014.

²⁰MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, 2008, str. 2.

²¹MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, 2008, str. 35-47. Postoje razlike i u načinima na koje žene/devojke i muškarci/mladići mogu doživeti nasilje. Za dalje informacije, molimo vas konsultujte ovaj izveštaj.

²²Ibid.

²³MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*.

²⁴UNFPA, *Kosovo (UNSC 1244): Brak dece*, Priština: UNFPA, 2012.

²⁵Ibid.

²⁶Za detaljnije informacije, vidi MŽK, *Po koju cenu?* Intervjui i diskusije u fokus grupama sugerisu da se malo promenilo u ovom smislu, uglavnom usled nedovoljnih vladinih finansija (februar, 2014).

²⁷MRSZ, UDHËZIM ADMINISTRATIV NR. 12/2012 PËR PËRCAKTIMIN E VENDIT DHE MËNYRËS SË TRAJTIMIT PSIKOSOCIAL TË KRYESIT TË DHUNËS NË FAMILJE.

²⁸Intervjui sa sudijama građanskih sudova, februar 2014.

²⁹Qosaj-Mustafa, Ariana i Nicole Farnsworth za MŽK, *Više od “mrtvog slova na papiru”? Odgovor pravosudnih organa na nasilje u porodici na Kosovu*, Priština: UNDP, 2009.

³⁰Intervju sa opštinskom policijom, februar 2014.

³¹Na primer, u Đakovici policija vrši dnevno praćenje kada govorimo o izvršenju naloga za zaštitu. Tokom

2013. godine, policija je zabeležila 19 slučajeva povrede naloga za zaštitu.

³² Intervjui, februar 2014. Na primer, u Đakovici, od troje sudija, jedan sudija i jedan tužilac specijalizovani su za rodno nasilje.

³³ Intervjui sa policijom i sudijama u Đakovici, februar 2014.

³⁴ Intervju sa nacionalnim koordinatorom za borbu protiv trgovine ljudima, februar 2014.

³⁵ MONT, MCYS, Kosovska policija putem Policije u zajednici i neki donatori doprineli su resursima za prevenciju.

³⁶ Ovo se finansira iz postojećih odgovornosti i relevantnih budžetskih stavki za sudove, tužilaštva i policiju.

³⁷ MRSZ pruža usluge u vezi sa zaštitom žrtava, iako nema dovoljne finansije za ove usluge; MRSZ uopšteno nije dovoljno finansiran. Zastupnici žrtava, u sklopu tužilaštava, takođe treba da se založe za zaštitu blagostanja lica koja su bila žrtve trgovine. Skloništa (vidi sledeću fusnotu) nude privremeni smeštaj, sredstva za higijenu i hranu.

³⁸ Državno finansiran ISF ima kapacitet do 25 osoba koje su bile žrtve trgovine, služeći muškarcima, ženama i deci. Skloništa OGD-a takođe dobijaju neka državna sredstva, iako su ona nedovoljna da pokriju njihove potrebe. Organizacije Protection Victims, Preventing Trafficking (PVPT) i Hope and Homes for Children pružale su sklonište samo za lica koja su bila žrtve trgovine ljudima, dok drugih šest skloništa na Kosovu takođe pruža sklonište licima koja su bila žrtve trgovine ljudima, zajedno sa osobama koje su doživele druge vidove RZN-a. Istaknute su zabrinutosti o tome da li bi trebalo da borave zajedno sa drugim žrtvama RZN-a imajući u vidu njihove jedinstvene potrebe (intervjui). Nekoliko programa obuhvatalo je i početnu subvenciju za reintegraciju, ali je njihova stopa uspeha nepoznata a mogućnosti za dugoročno zaposlenje i dalje su prilično oskudne.

³⁹ Ovo obuhvata predstavnike Odeljenja za socijalnu zaštitu, Kancelariju za zastupanje i potpomaganje žrtava i tri predstavnika skloništa za žrtve trgovine ljudima.

⁴⁰ Evropska komisija, *Mapa puta za viznu liberalizaciju sa Kosovom*, 2012, str. 8, 10-12. Konkretno, ovo obuhvata sledeće: "Usvojiti i primeniti zakonodavstvo o sprečavanju, istrazi i krivičnom gonjenju trgovine ljudima, uključujući seksualnu eksploataciju dece, u skladu sa EU *acquis*; obezbediti proaktivne istrage i krivično gonjenje slučajeva trgovine ljudima, uključujući obeshrabrujuće kazne za pojedince koji su nađeni krivim za ova teška krivična dela; unaprediti delotvornost identifikovanja žrtava;" i primeniti strategiju za borbu protiv trgovine ljudima (str. 11). Pozivanjem na *acquis*, ovo obuhvata Direktivu za sprečavanje i borbu protiv trgovine ljudima (Direktiva 2001/36/EC), Briselsku deklaraciju o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima (Zaključci Saveta od 8. maja 2003) i Direktivu o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije dece (Direktiva 2011/93/EU).

⁴¹ Na primer, Centralna banka i Regionalna vodovodna kompanija Priština (intervjui, februar 2014).

⁴² Intervjui sa različitim akterima, februar 2014. Vidi takođe: Norma, *Istraživanje i praćenje primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti*, Priština: Norma, str. 18.

⁴³ Demolli, Luljeta za KGSC, *Percepcije javnih službenika o seksualnom uznemiravanju na radnom mestu*, Priština: KGSC, 2010, str. 10.

⁴⁴ *Ibid* i Norma, *Istraživanje i praćenje primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti*, str. 18.

⁴⁵ Fokus grupa, Univerzitet u Prištini, februar 2014.

⁴⁶ Koncept ljudske bezbednosti, koji je po prvi put uveo UNDP 1994. godine, pokušava da redefiniše istorijski državocentrični pojam bezbednosti kako bi uzimao u obzir bezbednost ljudi a ne država. Usled prostornih ograničenja, neka od ovih bezbednosnih pitanja diskutovana su u drugim odeljcima ovog dokumenta. Vidi takođe: KGSC, *Praćenje bezbednosti na Kosovu iz rodne perspektive*, Priština: KGSC, 2007.

⁴⁷ Intervjui, februar 2014.

⁴⁸ Ustav Republike Kosovo, čl. 22, 24, 37, i Skupština Kosova, Zakon protiv diskriminacije br. 2004/3, poglavlje I, čl. 2(a). Nekoliko drugih zakona sadrži relevantne odredbe o borbi protiv diskriminacije, uključujući Krivični zakonik (čl. 147) Zakon o radu, Zakon o zdravlju i Zakon o obrazovanju.

⁴⁹ Intervjui, 2014.

⁵⁰ Vidi: MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, str. 47. Aktivisti za ljudska prava potvrdili su da se i dalje nastavlja ovakvo zlostavljanje tokom fokus grupe sa predstavnicima građanskog društva u Prištini (februar 2014).

⁵¹ Fokus grupa, februar 2014. Nekoliko nedavnih izveštaja detaljno navodi diskriminaciju nad osobama LGBT na Kosovu. Vidi: YIHR i Centar za razvoj društvenih grupa, *Sloboda i zaštita lezbijki, gej, biseksualaca i transrodnih osoba na Kosovu*, Priština: YIHR, 2013; Savić, Marija za Heartefact Fund, *Nevidljivi LGBT: Izveštaj o položaju LGBT zajednice na Kosovu*, Beograd: Heartefact Fund, januar 2013; Huygens, Pierre, Eva Marn, i Nenad Maksimović, *Situacija i analiza odgovora: ugroženost zajednice LGBT na Kosovu 2012: U ime "Tradicije"*, 2013; Libertas, *Anketa o stavovima kosovskog društva prema homoseksualizmu: kvantitativno i*

kvalitativno istraživanje o mišljenjima kosovskih građana, Priština: Libertas, decembar 2012; Civil rights Defenders, *Izveštaj o zemlji: Ljudska prava na Kosovu*, oktobar 2012; Međunarodno udruženje lezbijki, gej, biseksualanaca i transrodnih i intersex osoba – Region Evrope (ILGA-Evropa), *ILGA-Podnesak regiona Evrope za Izveštaj Evropske komisije o napretku ostvarenom na Kosovu tokom 2011*, Brisel: ILGA Evropa, 2011; *ILGA- Podnesak regiona Evrope za Izveštaj Evropske komisije o napretku ostvarenom na Kosovu tokom 2012*, Brisel: ILGA Evrope, 2012; *ILGA-Godišnji izveštaj za Evropu o situaciji ljudskih prava lezbijki, gej, biseksualaca, transrodnih i intersex osoba u Evropi za 2011*, Brisel: ILGA-Evropa, 2012, str. 93-94; Evropska komisija, *Izveštaj o napretku na Kosovu za 2011*, str. 15. Evropski parlament takođe je izneo svoju zabrinutost kada govorimo o diskriminaciji izvršenoj na osnovu seksualne orijentacije u svojoj Rezoluciji od 29. marta 2012. o procesu evropske integracije Kosova (2011/2885(RSP) para. 38).

⁵² Vidi Libertas, 2012. Njihova anketa na nivou Kosova od 755 ispitanika sugerise da je homofobija široko rasprostranjena na Kosovu. Polovina ispitanika veruje da bi" LGBT trebalo da budu zabranjeni zakonom i kažnjivi" a 57.3% smatra da "brakovi između dve osobe istog pola ne bi trebalo da se dozvole ni pod kojim okolnostima" (str. 14).

⁵³ Ovo je primećeno od strane organizacija kao što je Handikos. Vidi takođe: MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, str. 20, 45-46.

⁵⁴ Vidi: Burkeman, Oliver, "UN 'ignored' abuse at Kosovo mental homes," *The Guardian*, 8. avgust 2002 i Mental Disability Rights International (MDRI), *Not on the Agenda: Human Rights of People with Mental Disabilities in Kosovo*, Washington D.C.: MDRI, 2002. Iako je ovaj izveštaj već zastareo, aktivisti za ljudska prava izneli su da se i dalje dešava (fokus grupa, februar 2014).

⁵⁵ Aktivisti su se takođe pozvali na ovo i na druge neuspehe institucija da sprovedu svoje odgovornosti kao što je "institucionalno nasilje." Iako se o ovome može napisati dosta toga, usled ograničenja u prostoru u ovom izveštaju, relevantne informacije u vezi sa institucionalnim nedostacima predstavljene su u drugim delovima ovog izveštaja.

⁵⁶ IKS, *Obrazovanje ili pokorevanje? Izveštaj o nasilju nad decom u školama*, Priština: IKS, 2013. Za nešto starije izveštaje, vidi: UNICEF, *Istraživanje o nasilju nad decom u školama na Kosovu*, Priština: UNICEF, 2005; i KGSC, *Praćenje bezbednosti na Kosovu iz rodne perspektive*, 2007. Aktivisti i školski administrator izneli su zabrinutost činjenicom da se nastavlja nasilje po školama (intervjui i fokus grupe, februar 2014).

⁵⁷ IKS, str. 29. U vezi sa vršnjačkim nasiljem, IKS je izneo da "će vandalizovanje nečije imovine kao što je bacanje telefona, cepanje stranica u knjizi ili gaženje nečije torbe, najverovatnije biti doživljeno od strane žena a ne muškaraca. Sve druge vrste vršnjačkog nasilja dešavaju se mnogo češće među muškarcima" (str. 27).

⁵⁸ Fokus grupa sa građanskim društvom u Prizrenu i Prištini, februar 2014. Na primer, u nedavnom slučaju devojčica Duda je fizički napala svoju drugaricu (druhu devojčicu). Incident je postavljen na internetu. Policija i CSR posledično su je uzeli na ispitivanje. Senzacionalna vest pridobila je opsežnu pažnju medija, podstičući diskusiju o nasilju u školama (iako se incident desio van škole). Izbadanje među dečacima češće se prijavljuje u školama, ali su po svemu sudeći manje su kriminalizovani.

⁵⁹ KGSC, *Praćenje bezbednosti na Kosovu iz rodne perspektive*, 2007, str. 74.

⁶⁰ Praćenje od strane KRCT-a razotkrilo je slučaj zloupotrebe u sklopu Popravne ustanove u Lipljanu u 2009, ali je uz manje izuzetaka utvrđeno da "popravne ustanove nemaju neke veće poteškoće da ostvare kontakt zatvorenika sa spoljnim svetom, pristup informacijama ili pravo na veroispovest" i da su materijalni uslovi bili "uopšteno dobri" (citiran u United States Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. 2009 *Human Rights Report: Kosovo*, str. 5-7). Tokom 2009, 35 od 1,450 osuđenika i pritvorenika (koji su problematično mešani u popravnim ustanovama) bile su žene/devojčice (2.4%). Muškarci/dečaci shodno tome preterano su zastupljeni među osobama u popravnim ustanovama. Dalja istraživanja o kulturnim normama i muškosti možda može rasvetliti kauzalne faktore, ka sprečavanju.

⁶¹ MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, 2008, str. 1-2.

⁶² KGSC, *Praćenje bezbednosti na Kosovu iz rodne perspektive*, 2007, str. 58. Ovo potiče iz fokus grupe. Nažalost, nisu sprovedene nikakve poznate kvantitativne ankete o percepcijama.

⁶³ MŽK za ARR, *Bezbednost počinje kući*, 2008, str. 67 i Heise, Lori, "Nasilje nad ženama: Integrisan, ekološki okvir," *Nasilje nad ženama* 4, 1998, str. 262.

⁶⁴ UNFPA i Caritas Kosovo uključili su verske lidere u pružanje poruka protiv RZN.

⁶⁵ Nekoliko kampanja organizovano je kako na opštinskom tako i na nacionalnom nivou od strane različitih aktera. Za rezime nedavnih nastojanja, vidi: Ministarstvo pravde, Kancelarija nacionalnog koordinatara za borbu protiv nasilja u porodici, *Aktivnosti protiv nasilja u porodici Godišnji izveštaj o napretku za 2012*, Priština: Ministarstvo pravde, maj 2013.

⁶⁶ Sledeće organizacije i inicijative radile su konkretno sa muškarcima, posebno mladićima, u preobraćivanju rodni normi: Peer Education Network, pozorište zajednice Artpolisa, satira *Partia e Fort*, Program za muškarce i muškost Care International, savetovanje za muškarce organizacije Dora Does, traumatsko savetovanje KRCT-

a, rad UNFPA sa verskim liderima i mladima, rad UNICEF-a sa mladima, programi zapošljavanja UNDP-a, Innovation Lab, *Bohu Burre*, i kampanja KGSC-a “Budi šmeker, ne udaraj”. Kosovska skloništa pružaju usluge savetovanja ženama i muškarcima, potencijalno sprečavajući recidivizam.

⁶⁷NTFF “Javne debate o trgovini ljudima,” 17. oktobar 2013. Prema OEBS-u, “Jedan predstavnik Centra za sprečavanje i potpomaganje žrtava nasilja u porodici govorio je o novo pokrenutom projektu izgradnje skloništa u opštini Gračanica/Gračanice. Zemljište za izgradnju skloništa za slučajeve nasilja u porodici dodeljeno je od strane gradonačelnika opštine Gračanica. Sa druge strane, ministar MRSZ-a obećao je da će dodeliti budžet za izgradnju skloništa” (komentar na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014).

⁶⁸MRSZ angažuje skloništa za pružanje usluga (približno €2,000 mesečno); Ministarstvo zdravlja potpisalo je MoR sa skloništima, pružajući besplatne lekove žrtvama; policija pokriva troškove prevoza (ARR, komentari na nacrt *Rodnog profila Kosova*, 2014). Za dalje informacije, vidi MŽK, *Po koju cenu?*.

⁶⁹Zaključno sa februarom 2014, Komisija je u okviru Generalnog saveta za socijalne i porodične usluge MRSZ-a licencirala 206 pružalaca socijalnih i porodičnih usluga višeg nivoa, uključujući 160 iz CSR-a, pet iz Popravne službe Kosova, dva iz Centra za mentalno zdravlje, sedam iz PVPT-a, tri iz Centra za zaštitu i rehabilitaciju žena i dece, pet iz Hendikosa, sedam iz Skloništa u Đakovici, četiri iz SOS sela (sirotište za decu), dva iz Skloništa za žene i decu, tri iz organizacije Hope and Homes for Children i jedan iz svake od sledećih: Humanitarno udruženje, Centar za zaštitu žena u Peći, Udruženje slepih, Terre des Hommes, Opštinska direkcija za zdravlje i socijalnu zaštitu, Kosovska probna služba, Starački dom za lica bez porodičnog staranja i Institut za forenzičku psihijatriju.

⁷⁰Klijenti mogu da ostanu samo na periodu od šest meseci. Neki mogu ostati duže, što podrazumeva prelazak iz skloništa do skloništa. Međutim, ne postoje usluge dugoročne reintegracije i rehabilitacije.

⁷¹Farnsworth et al. za MŽK. *Po koju cenu? Budžetiranje za primenu zakonskog okvira protiv nasilja u porodici na Kosovu*, 2012.

⁷²Vidi izveštaje MŽK-a u vezi sa nasiljem u porodici.

⁷³UNFPA je sarađivao sa Ministarstvom zdravlja u izradi postupaka za pružanje pomoći licima koja su doživela RZN i obuku zdravstvenih radnika u njihovoj primeni. Iako nije posebno detaljno navedeno u vezi sa seksualnim nasiljem, može se dalje proširiti.

⁷⁴CSR-i u seoskim područjima posebno imaju problema da angažuju psihologe koji odlaze u Prištinu u potrazi za većim platama.

Sektori

¹Broj muškaraca koji se bave poljoprivredom mnogo je veći u odnosu na broj žena. Stopa učešća žena u radnoj snazi iznosi 18% a muškaraca 55%. Shodno tome, kada govorimo o ženama, 5% od 18% žena radi u poljoprivredi, dok 4% od 55% muškaraca radi u poljoprivredi. Postoji više od dva puta više muškaraca nego žena u poljoprivrednom sektoru, barem kada govorimo o formalnim poslovima. Neformalno, mnoge žene rade na porodičnim farmama bez bilo kakve formalne plate ili bez ikakve plate.

²Ovo se čuje od svih razvijenih zemalja i svih agencija za finansiranje i razvojnih agencija u svetu: Evropske komisije, Ujedinjenih nacija, Svetske banke, MMF itd.

³Jedna od prvih studija rodne ravnopravnosti na radnom mestu bila je “rodna ravnopravnost i povraćaj osnivačkog kapitala” NUTEK, studija 14,000 kompanija u Švedskoj (NUTEK, “Jämställdhet och Lönsamhet, Nutek, Alfa Print Sundbyberg, 1999).

⁴Korporacija Catalyst utvrdila je da su kompanije sa najvećom zastupljenošću žena u svojim visokim upravnim timovima ostvarile bolji finansijski učinak u odnosu na kompanije sa najnižim nivoom zastupljenosti žena. Istraživanje je sprovedeno 2007. godine sa više od 30,000 kompanija. Ovaj zaključak važi za dve ključne finansijske mere: povraćaj osnivačkog kapitala iznosio je 35.1% a ukupan povraćaj akcionarima bio je viši za 34% (Catalyst “The Bottom Line- Connecting Corporate performance and Gender Diversity”, Catalyst, NYC, 2007). Dalje, Goldman Sachs, američka investiciona banka, jedan od lidera na finansijskom tržištu objavila je (okt. 2013) da rodna ravnopravnost po odborima u Evropi može da poveća GNP za 13%. Dana 24. septembra 2013, Credit Suisse, važna švajcarska banka, otkrila je da su se firme kojima dominiraju muškarci oporavile sporije u odnosu na firme sa uravnoteženim rodnom sastavom od finansijskog pada 2008. godine.

⁵Human Rights Watch (HRW), *Kosovo: Otrovani olovom*, USA: HRW, 2009, str. 20, 34, i 53.

⁶IKS, *Razmišljajući zeleno*, Priština: IKS, 2009.

⁷Prema mnogim izvorima, uključujući Fincu (intervju).

⁸Intervjui, februar 2014.

⁹Na primer, Udruženje zemljoradnica iz Male Kruše sastavljeno od 180 članica ima dve lokacije za prikupljanje proizvoda u selu Mala Kruša i selu Has.

¹⁰She-Era, *Rodna analiza budžeta i uticaja fiskalnih politika na nivo siromaštva žena u poljoprivredi: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja*. Priština: She-Era, 2007.

---

¹¹ Korespondencija sa MAFRD-om, april 2014.

¹² Ibid.

¹³ MŽK, *Glas birača*.

¹⁴ Prema vodovodnoj kompaniji, uključeno je troje donatora.

¹⁵ FAO program hrane.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ UNICEF, *Anketa o ishrani trudnica i školske dece na Kosovu*, 2010.

¹⁸ Intervju.

¹⁹ EBRD 2013, Vodič o integraciji socijalnih i rodnihi interesa u opštinsko pružanje transportnih usluga.

²⁰ Ibid

²¹ Regionalni savet za saradnju, *Jugoistočna Evropa 2020: Poslovi i prosperitet u evropskoj perspektivi (prvi nacrt Strategije)*, Regionalni savet za saradnju, avgust 2013. Žene se pominju samo tri puta u ovoj strategiji i pojavljuju se u ciljevima za 2020. (iako nejasno) samo u smislu programa za zapošljavanje i uključivi rast (str. 69).

²² Analiza tržišta IKT-a na Kosovu, STIKK, Kosovsko udruženje za informacionu i komunikacionu tehnologiju, novembar 2013.

²³ Ibid

²⁴ Ibid.

²⁵ Predstavnici su ocenili da u Prištini približno 25% računa plaćaju žene, dok van Prištine samo skoro 1% računa plaćaju žene. Ova ocena zasniva se na zapažanjima pošto ne postoje nikakvi podaci. Postoji veća verovatnoća da stariji plaćaju račune, sa izuzetkom Prištine gde mlađa stručna lica i vičnije osobe plaćaju račune.

²⁶ Renewable and Appropriate Energy Laboratory. Energy & Resources Group University of California, Berkeley januar 2012.

²⁷ Održiva energija za sve: Rodne dimenzije, UNIDO i UN Women 2013.

²⁸ KAS, Sportske statistike, 2009.

²⁹ KAS, Sportske statistike 2009

³⁰ U 2013, devojka iz Peći, Majlinda Kelmendi, postala je jedna od prvih državljana Kosova koja je ikada prepoznata kao osoba koja je osvojila međunarodnu sportsku nagradu, na Svetskom šampionatu u džudou.

³¹ Napomena. Vidi takođe, Vlada Republike Kosovo, Kabinet premijera, Agencija za rodnu ravnopravnost, *Prezantimi i Grave në Mediat e Shkruara 2010-2011 [Predstavljanje žena u štampanim medijima]*, Priština: ARR, 2012.

³² Na primer, događaj organizacije Kosovo 2.0 Pitanje seksualne orijentacije pridobilo je veoma malu pažnju u medijima, što je po rečima aktivista doprinelo nasilju protiv aktivista za prava osoba LGBT (vidi odeljak 6). Socijalni mediji kao što su Facebook, Twitter, YouTube i Instagram mogu da podrže rad na rodnoj ravnopravnosti (npr. brzim širenjem informacija ili olakšavanjem organizacije uličnih događaja od strane ovih aktivista) ili ih podriti (npr. podrugljivim slikama žena ili širenjem govora mržnje od strane verskih ekstremista na internetu).

³³ Vidi ARR, *Predstavljanje žena u štampanim medijima*, 2012.

³⁴ USAID, *Izveštaj za Kosovo*, 2012.

¹ U ovom trenutku četiri je na porodijskom odsustvu.

